SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH 1948–1989

Opava 2014

Ondřej Durczak

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU V LETECH 1948–1989

PHOTOGRAPHIC PUBLICATIONS ABOUT OSTRAVA REGION FROM 1948 TO 1989

Opava 2014 | Ondřej Durczak

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.

Anotace

Práce má za cíl zmapovat na několika desítkách obrazových knižních titulů o Ostravě a okolí vydaných v období mezi lety 1948–1989 vývoj nejen města, ale především společensko-historický kontext doby. Na základě konkrétních knih bude analyzována soudobá politická situace a její vliv na obsah a současně i formu publikace. Předmětem zájmů budou především místopisné publikace, ale i knihy sloužící k propagaci různých soukromých sektorů, nejčastěji výrobních podniků apod. Část práce bude věnována nejvýznamnějším mezníkům v historii města, které budou úzce souviset s náměty fotografií v publikacích. Ve vymezeném časovém období práce bude zásadní roli hrát vláda komunistické strany. S ohledem na charakteristiku Ostravska a bývalého Severomoravského kraje jakožto oblasti se silným průmyslem bude v práci zahrnut i okres Karviná v rámci Ostravsko-karvinského revíru v souvislosti s dlouholetým báňským průmyslem.

Annotation

The work aims to map the image on dozens of titles of Ostrava and its surroundings issued during the period between 1948-1989 the development of not only the city, but also the socio-historical context of the time . Based on specific books will be analyzed by contemporary political situation and its impact on the content and form of extension publications . Will be of interest primarily topographical publications, as well as the promotion of books serving various private sectors , most manufacturing companies , etc. Part of the work will be devoted to the most important milestones in the history of the city , which will be closely related to the themes of photos in publications. In a defined time period, work will play a vital role in the government of the Communist Party . Given the characteristics of Ostrava and the former Northern Region as an area with a strong industry will work also included : District of within the Ostrava-Karvina district in connection with long-term mining industry.

Klíčová slova

Ostravsko, fotografické publikace, 1948–1989, komunismus, agitace, průmysl

Keywords

Ostrava, photographic publications, 1948-1989, Communism, agitation, industry

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Akademický rok: **2013/2014**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Ondřej DURCZAK**
Osobní číslo:	**F110466**
Studijní program:	**B8204 Filmové, televizní a fotografické umění a nová média**
Studijní obory:	**Tvůrčí fotografie**
	Tvůrčí fotografie
Název tématu:	**T: Fotografické publikace o Ostravsku v letech 1948-1989**
Téma anglicky:	**T: Photographic publications about Ostrava region from 1948 to 1989**
Zadávající ústav:	**Institut tvůrčí fotografie**

Zásady pro vypracování:

Práce má za cíl zmapovat na několika desítkách obrazových knižních titulů o Ostravě a okolí vydaných v období mezi lety 19481989 vývoj nejen města, ale především společensko-historický kontext doby. Na základě konkrétních knih bude analyzována soudobá politická situace a její vliv na obsah potažmo i formu publikace. Předmětem zájmů budou především místopisné publikace, ale i knihy sloužící propagaci různým soukromým sektorům, nejčastěji výrobním podnikům apod. Část práce bude věnována nejvýznamnějším mezníkům v historii města, které budou úzce souviset s náměty fotografií v publikacích. Ve vymezeném časovém období práce bude dominovat období vlády komunistické strany. S ohledem na charakteristiku Ostravska a bývalého Severomoravského kraje jakožto oblasti se silným průmyslem bude v práci zahrnut i okres Karviná v rámci Ostravsko-karvinského revíru v souvislosti s dlouholetým báňským průmyslem.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

FOJTÍK, M.: Uhlí a lidé. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1974
GRIBOVSKÝ, A.: Ostravsko ve fotografii. 1. vyd. Martin: Osveta. 1971
KOLÁŘ, V.: Baník Ostrava. Berlin: Ex pose. 1986. 105 s.
KRASL, F. et al.: Dopravní podnik města Ostravy. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy. 1969
KRASL, F.: Ostrava barevná. Ostrava: Krajské nakladatelství. 1962. 95 s.
KRASL, F.: Ostravsko. 1. vyd. Praha: Pressfoto. 1975
NOVOSAD, Z. et al.: Na stavbách Ostravska. 1. vyd. Praha: Práce. 1953
POLÁŠEK, M., SIKULA, P.: Ostrava. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1985
RÝPAR, V. et al.: Veliké dílo: Fotografická reportáž o první stavbě socialismu - Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích. 1. vyd. Praha: Orbis. 1952
ŘEŽÁBEK, J. et al.: Ostravsko-karvinské doly. Praha: Svoboda. 1966

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jiří SIOSTRZONEK, Ph.D.**
Institut tvůrčí fotografie

Datum zadání bakalářské práce: **11. května 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **27. června 2014**

Prof. PhDr. Vladimír BIRGUS
vedoucí ústavu

V Opavě 8. prosince 2013

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu této práce panu
Mgr. Jiřímu Siostrzonkovi, Ph.D., a dále všem
pedagogům Institutu tvůrčí fotografie.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval
samostatně a použil níže uvedených zdrojů.

Souhlasím, aby byla tato práce zařazena do Univerzitní knihovny
Slezské univerzity v Opavě, do Uměleckoprůmyslového muzea v Praze
a zveřejněna na internetových stránkách www.itf.cz

Obsah

Úvod 8

1 Město Ostrava v letech 1948–1989 11

2 Fotografické publikace o českých městech v letech 1948–1989 14

3 Náměty a ideologie fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989 19

3. 1 Nástin období let 1948–1989 v Československu 19

3. 2 Náměty a ideologie oficiálních fotografií v letech 1948–1989 21

3. 3 Témata a motivy fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989 23

3. 3. 1 Kapitalismus 25

3. 3. 2 Osvobození 27

3. 3. 3 Roční doba 27

3. 3. 4 Oslavy 1. Máje 29

3. 3. 5 Vůdce 31

3. 3. 6 Děti a mládež 33

3. 3. 7 Práce 34

3. 3. 7. 1 Průmysl 35

3. 3. 7. 2 Hornictví 38

3. 3. 7. 3 Hutnictví 41

3. 3. 7. 4 Portréty dělníků 42

3. 3. 7. 5 Předáci a agitace na pracovišti 44

3. 3. 7. 6 Brigády 45

3. 3. 7. 7 Výstavba 46

3. 3. 8 Služby pro obyvatele 48

3. 3. 8. 1 Bydlení 48

3. 3. 8. 2 Doprava 50

3. 3. 8. 3 Zdravotnictví 51

3. 3. 8. 4 Obchody 52

3. 3. 9 Kultura a zábava 53

3. 3. 10 Tělovýchova a sport 57

3. 3. 11 Odpočinek a rekreace 59

3. 3. 12 Město 62

3. 3. 12. 1 Celkové pohledy na město 62

3. 3. 12. 2 Život v ulicích 63

3. 3. 13 Krajina a příroda 65

3. 3. 14 Historické motivy 67

4 Fotografické publikace o okresu Ostrava a Severomoravském kraji 69

Ostravský kraj (P01) 69

Na stavbách Ostravska (P04) 70

Osvobozené Ostravsko buduje (P05) 73

Ostravsko ve fotografii (P06) 74

Severomoravský kraj (P14) 76

Ostravsko ve fotografii (P15) 78

30 vítězných let Severomoravského kraje (P22) | Třicet jar svobody: Život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje (P23) 80

Severomoravský kraj (P36) | Severomoravským krajem (P39) 81

Cesta družby (P40) 82

Zemědělství Severomoravského kraje (P45) 84

5 Fotografické publikace o Ostravě 85

Ostrava barevná (P08) 85
Ostrava (P11) 87
Ostrava (P18) | Ostrava 1945–1975 (P20) | Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města (P28) | Ostrava: Přestavba a výstavba města (P37) | Ostrava, urbanistická struktura města (P44) .. 89
Ostrava: Sedm staletí města (P24) 91
Ostrava (P26) 92
Ostrava (P33) 93
Ostrava (P42) 95

6 Fotografické publikace o průmyslových podnicích Ostravska 97

6. 1 Vítkovické železárny Klementa Gottwalda 97
Vítkovické železárny Klementa Gottwalda (P30) 97
Vítkovice (P31) 98
Vítkovice (P34) 99
Vítkovice: Pod vítkovickou značkou (P41) 101
6. 2 Nová huť Klementa Gottwalda 102
Veliké dílo (P02) 102
Nová huť Klementa Gottwalda (P25) 104
6. 3 Ostravsko-karvinské doly 105
Ostravsko-karvinské doly (P10) 105
Uhlí a lidé (P19) 107
Ostravsko-karvinský revír (P27) 108
OKD – Důl Hlubina, k. p. (P29) 110
6. 4 Pozemní stavby Ostrava 111
Pozemní stavby Ostrava (P13) 111

7 Fotografické publikace o institucích Ostravska 112

VŠB Ostrava (P16) 112
Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě (P43) 114
Zoo Ostrava (P17) 118

8 Ostravsko v monografiích fotografů edice Podoby 119

Vladimír Remeš: Jan Byrtus 120
Daniela Mrázková: Viktor Kolář 121
Marie Procházková: Miloš Polášek 123
Vladimír Richtrmoc: Petr Sikula 125

9 Fotografové publikací o Ostravsku 126

Miloš Polášek (nar. 1939) 126
Petr Sikula (nar. 1941) 127
František Krasl (1912–1998) 128
Jan Byrtus (1935–1992) 129
Květoslav Kubala (1929–2011) 129

10 Seznam fotografických publikací o Ostravsku v letech 1948–1989 131

Závěr 145
Seznam zkratek 146
Jmenný rejstřík 147
Věcný rejstřík 149
Seznam publikací o Ostravsku 151
Seznam použité literatury 154

Úvod

Práce, která představuje fotografické publikace o Ostravsku, je zmapováním nejběžnějších témat jejich obsahu v období let 1948–1989. Geograficky pojímá nejen území města Ostravy, ale v menší míře i její okres a Severomoravský kraj.

První kapitola práce se ve stručnosti věnuje historii města Ostravy, která je mnohdy pro podstatu ideologií a motivů na fotografiích v knihách o Ostravsku podstatná. V této kapitole je popisován především urbanistický a průmyslový vývoj města, ale i důležité společensko-politické mezníky sledovaného období.

Druhá kapitola se obecně věnuje fotografickým publikacím o českých městech vydaných v letech 1948–1989, přičemž na několika knihách jsou uvedeny obecné tendence formy a obsahu otištěných snímků a jejich změny během čtyř desítek let. Kromě knih o samostatných městech je na konkrétních dvou publikacích o celém Československu ilustrován posun obsahu a formy snímků na počátku padesátých let a koncem let osmdesátých.

Třetí kapitola je obsahem nejrozsáhlejší a představuje asi třetinu celé práce. Začátek této kapitoly shrnuje především politické aspekty doby. Dále v ní jsou probrány obecné náměty a cíle fotografií v letech 1948–1989. Nahlíží také na jednotlivé náměty i prvky této doby, které se ve fotografických publikacích o Ostravsku vyskytovaly často a staly se pro tento druh fotografie určitými typy. Ve třetí kapitola je také brán zřetel na formální vývoj pohledu na konkrétní téma za období čtyřiceti let. Jedním z důležitých pilířů srovnání v kapitole Náměty a ideologie v publikacích o Ostravsku je kniha Františka Doležala *Thema v nové fotografii*. Přestože se jedná o značně vypjaté pojetí teorie fotografie, které bylo mnohokrát kritizováno, je pro téma oficiálních fotografií v knihách o Ostravsku přínosným vodítkem.

Kapitoly 4, 5, 6 a 7 uvádějí konkrétní příklady publikací podle tématu, ke kterému se vztahují. Jednotlivé publikace probírané v této části představují konkrétní příklady ve vývoji ideologie a námětů fotografií. Často jsou na nich prezentovány více obecné představy a požadavky soudobých politických a fotografických tendencí, než konkrétní záměry knihy. Proto se často stane, že vzhledem k opakování námětů v knihách stejného časového období je některým knihám věnováno méně prostoru než jiným. Mnohdy se užívá odkazování na jinou publikaci, knihy jsou také srovnávány. Kromě obecných tendencí, které jsou ostatně předmětem třetí kapitoly, jsou v těchto kapitolách probírány také výjimečné tituly, které se lišily oproti zavedeným vzorovým knihám ze stejného období. Tyto kapitoly neuvádějí,

podobně jako kapitola 3, jenom snímky z knihy, ale často celkové grafické řešení dvoustránek včetně fotografií přebalů knih. Jsou také srovnány stejné tituly dvou různých vydání, u nichž došlo ke změně obsahu.

Osmá kapitola představí brožované publikace z edice Proměny, které byly vydávány v osmdesátých letech a byly zaměřeny na tvorbu některého z regionálních fotografů.

Devátá kapitola se věnuje fotografům, kteří svými snímky přispívali do fotografických knih o Ostravsku nejčastěji. Formou medailonku je stručně popsán především jejich profesní život.

Poslední desátá kapitola představí chronologický seznam všech dostupných titulů podle roku vydání. U každé knihy je představen snímek její obálky, název, rok vydání a číselné označení, které usnadní orientaci v celé práci.

Tato práce zahrnuje pětačtyřicet fotografických publikací o Ostravsku. Stěžejním klíčem k výběru konkrétní knihy byla v jejím obsahu převaha fotografií nad textem. Nejpodstatnější tituly celé kolekce jsou podrobněji probrány v kapitolách 4, 5, 6 a 7. Tyto a zbylé publikace jsou uvedeny v seznamu v poslední kapitole. Veškeré řazení knih, ať už ve zmíněných čtyřech kapitolách či v té poslední, je prováděno chronologicky podle roku jejich vydání. Knihy, ve kterých není uveden rok jejich vydání, jsou do seznamu zařazeny podle odhadu jejich roku vydání (například na základě textu v knize). V popiscích obrázků, kde je uveden i rok vydání, je v případě knih bez otištěného roku vydání dán odhadnutý rok či období do hranatých závorek. Součástí seznamu v poslední kapitole je také autor fotografií či výčet fotografů (pokud jsou v knize uvedeni). Řazení jmen těchto fotografů je dle abecedy nebo dle četnosti jejich fotografií v publikaci (na prvním místě autor s nejvíce snímky v knize).

Pro usnadnění orientace a snaze vyhnout se dlouhému vypisování názvů knih jsou pro potřeby této práce jednotlivé tituly označeny Pxx (P ve smyslu Publikace), tedy například P33. Tato označení jsou použita i v seznamu v poslední kapitole.

Obrázky jsou v kapitole 3 popsány jen nezbytnými údaji v podobě označení knihy pro potřeby této práce a rokem jejího vydání. Vzhledem k tomu, že i snímky v publikacích o Ostravsku nesou mnohdy velmi obecné popisky, nejsou ve většině případů bližší slovní informace ke snímkům připojeny. Například záběr na krajinu v zimě v podkapitole Krajina a příroda tak nemůže nést konkrétní údaj v podobě místa vzniku snímku, protože v původním zdroji je pod ním jen uvedeno „Zimní nálada“. Konkrétní komentář

k fotografiím v kapitole 3 je uveden v některých případech na základě popisu snímku v původním zdroji či je tento popis přímo citován, pak je uveden v řezu italikou. Podobně obrázkům ve třetí kapitole chybí také odkaz na konkrétní stranu v knize. Je to z toho důvodu, že většina fotografických publikací o Ostravsku ve sledovaném období nebyly stránky číslovány.

1____Město Ostrava v letech 1948–1989

„Pohromy dvacátého století – nacismus a komunismus – zakonzervovaly místní „proletářskou kulturu" na dalších padesát let. Na tom nic nezmění řeči komunistického prezidenta Gottwalda o hornictví jako povolání hrdinném a čestném. Soudruzi chtěli od dělníků totéž co vídeňští bankéři a nacističtí místodržící – uhlí a ocel (...). Místní lidé, Ostraváci, neměli takové potíže s přijetím totality, poněvadž v průmyslové výrobní totalitě vlastně pořád žili. Jejich smlouva s fabrikami či státem zněla: my tě zbavíme hladu a chudoby a ty nám za to odevzdáš nejen svou sílu a um, ale i životní styl, prostředí, přírodu, kulturu, zdraví a nakonec velmi často i život. Tito lidé necítili naléhavou potřebu svobody jako možnosti rozhodovat o svém osudu – vždycky byli srozuměni s tím, že provoz fabrik a společnosti určují síly větší, než jsou nějaké občanské postoje. Tito lidé ale cítili naléhavou potřebu sociální péče. Potřebovali, aby jejich práce byla odměněna dobrým zacházením. Jejich ideálem nebyl svobodomyslný demokrat, ale spravedlivý mistr, dobrý štajgr, autokrat, který si ví rady. Proto je mohl komunistický režim dlouho korumpovat sociálními jistotami, levným pivem a bůčkem. Proto jim komunističtí papaláši imponovali svou předstíranou líbivostí – i když byli jen karikaturami dobrých štajgrů a spravedlivých mistrů."

Jan BALABÁN[1]

Přes všechnu nespokojenost s poválečnou situací v oblasti bydlení a zásobení, kterou dávalo obyvatelstvo Ostravy mimo jiné za vinu soudobé vládní straně – KSČ, se v únoru roku 1948 podařilo komunistům vyhrát volby. Síla podpory komunistů však byla v Ostravě natolik velká, že protesty a petice proti vládě této strany sepisované například i v průmyslových závodech představovaly jen zanedbatelnou část všech ohlasů obyvatel města. Krátce po nástupu KSČ k vládě se prováděly rozsáhlé personální změny ve veřejnosti vlivných institucích, ale i podnicích, jakými byly Vítkovické železárny. Odpůrci režimu byli i v Ostravě záhy po roce 1948 tvrdě trestáni. Proběhla celá řada politických procesů, zpravidla uměle vykonstruovaných, které měly sloužit mimo jiné jako prevence pro další nepohodlné osoby. Kromě nejčastějších odsouzení v podobě odnětí svobody, se v Ostravě praktikovaly v několika případech i tresty smrti, či nucené práce v železárnách a na dolech Ostravska.

V oblasti hospodářské politiky byly změny prováděny prakticky ihned po únorovém převratu. Došlo ke znárodnění malých soukromých průmyslových podniků i prodejen. Hlavní postavení v Ostravě získaly ve dvou-

---

1 BALABÁN, J.: *Černá hvězda* in BALABÁN, J. et al: *Černá hvězda : Schwarzer Stern*. 2010. s. 198

letém plánu podniky těžkého průmyslu. Veškerou hospodářskou politiku zahrnující výstavbu bytovou i průmyslovou zajišťovala od roku 1950 vládní komise pro výstavbu Ostravska. Vzhledem k nemožnosti usměrnit vzrůstající požadavky po produktech těžkého průmyslu bylo rozhodnuto o vybudování nového hutního závodu – NHKG. Přestože se tento podnik měl stát příkladem budování socialismu a s ním spojené průmyslové výroby, nepodařilo se včas plnit termíny dostaveb jednotlivých závodů. S rostoucí potřebou koksu pro vysoké pece bylo potřeba zvýšit i těžbu černého uhlí, která měla být aspoň zčásti realizována přílivem nových pracovníků či výstavbou nových dolů. Stejné investice do rozvoje a rozšíření byly směřovány do podniků chemických, elektrárenských, stavebních, potravinářských aj.

Nebývale velký rozkvět oproti jiným městům byl v Ostravě zaznamenán v oblasti bytové výstavby. Právě možnost získat nový byt byl jedním z podnětů pro přicházející dělníky s rodinami. Prvním významnějším přispěním k výstavbě bytů v Ostravě byl projekt sídliště Stalingrad (zahájení roku 1947), ještě rozsáhlejší výstavbou byl vznik tzv. Nové Ostravy, která od roku 1952 vznikala na území Poruby. Koncepce, která vycházela z myšlenky soudobého starosty města Josefa Kotase, oproti výstavbě předpokládala například celkovou asanaci historického centra Moravské Ostravy a využití zásob černého uhlí pod jejím územím. Naštěstí tento plán nebyl realizován a omezil se na menší demolice. Dále se vedle výstavby bytové rozvíjely realizace kulturních domů, administrativních budov aj.

Padesátá léta nepředstavovala pro Ostravu oproti jiným městům zásadní rozdíly. Sílil růst obyvatel, dělník byl „ocelovém srdci republiky“ představován jako vzor socialistického pracovníka, rychle se zvyšovala životní úroveň obyvatel, oproti tomu rostly negativní faktory, jako zhoršené zdraví pracujících či znečistění města. Plnily se další pětileté hospodářské plány, rozvíjela se struktura městské hromadné dopravy. Stále však nebyla uspokojována poptávka po vytěženém uhlí a koksu, která byla mimo další aspekty způsobena nedostatečnou morálkou horníků, nedodržováním bezpečnosti práce aj. Kolem poloviny padesátých let byla proto vydávána prohlášení, např.: „Vzhůru za splnění a překročení plánu těžby uhlí na všech šachtách a vytvoření zásob uhlí“ nebo „Více uhlí republice“. Naopak navzdory mnoha technologickým a jiným nedostatkům se výrobní plány podařilo plnit hutnickým podnikům VŽKG a NHKG.

Obdobně jako jinde v Československu i většina obyvatel v Ostravě usilovala v šedesátých letech o demokratizaci. Konala se setkání a schůze, na nichž byly prosazovány reformy. Proti srpnovým událostem pak byly organizovány protestní akce, které se konaly na významných místech města, jako například před Novou radnicí a branami VŽKG a NHKG. Nespokojenost se vstupem vojsk Varšavské smlouvy byla v Ostravě patrná ještě v několika dalších souvislostech. Jednou z nich bylo například uctění památky Jana Palacha několika tisíci studenty VŠB.

Tzv. normalizace měla v Ostravě tvrdší průběh než v Praze a Brně. Byla sesazena celá řada pracovníků vyšších pozic jak v politice, tak ve výrobním odvětví. Jedním z kroků pro nastavení pořádku bylo jmenování funkcionáře a zapřisáhlého propagátora tzv. normalizace Miroslava Mamuly, který se pro toto období stal v Ostravě symbolem.

Pětileté hospodářské plány v období sedmdesátých a osmdesátých let počítaly se zvýšením produkce hutního a strojírenského průmyslu. Byly rovněž plánovány investice do rozšíření závodů VŽKG a NHKG. Oba hutní podniky zaměstnávaly v sedmdesátých a osmdesátých letech kolem 70 000 pracovníků, jejich počet však v osmdesátých letech klesal. Koksoven fungovalo v Ostravě v první polovině sedmdesátých let šest. Během pátého pětiletého plánu se postupně měnily přednosti v investicích do rozvoje bytové a jiné výstavby v Československu. Nově byla upřednostňována Praha a severočeský hnědouhelný průmysl. Ani tak se Ostravě nevyhnula masivní výstavba sídlišť, která se zejména v sedmdesátých letech rozvíjela. Základní myšlenka koncepce nové bytové výstavby stála na snaze postavit co nejvíce nových bytů na co nejmenší zastavěné ploše. Největší výstavba panelových domů byla soustředěna do oblasti Fifejd a Jižního města. Urychlená potřeba nových bytů a jejich výstavba často způsobovala opožděné dokončení občanské vybavenosti. Mnoho drobnějších staveb a úprav bylo realizováno v tzv. akcích Z.

V sedmdesátých a osmdesátých letech v Ostravě sílil počet obyvatel. V roce 1989 dosahoval počet občanů s trvalým bydlištěm v Ostravě počtu přes 330 000, což bylo o sto tisíc více než v roce 1961. Nebývale velké zastoupení v počtu zaměstnaných tvořili dělníci, kteří reprezentovali polovinu všech pracujících ve městě. Zatímco průměrný plat československého pracujícího v roce 1985 činil 2 920 Kčs, plat horníka dosahoval výše 4 944 Kčs. Tento fakt měl za následek mnohem větší tendence ostravských havířů peníze ukládat, než tomu bylo v jiných městech Československa. Podobně jako jinde totiž poptávka po zboží v prodejnách převyšovala nabídku a spoření tak představovalo v podstatě jediné rozumné nakládání s výdělky. V souvislosti s obecným trendem v době tzv. normalizace se i Ostravané věnovali individuálnějším aktivitám a zábavám. Městem však bylo pořádáno mnoho kulturních akcí v podobě výstav, kulturních klubů nebo sportovních aktivit. Oproti tomu disponovalo město jediným profesionálním divadlem, jehož repertoár byl navíc silně ovlivněn tzv. normalizační potřebou po jeho obsahu. Mnohem větší oblibě se těšila kina, kterých bylo v polovině osmdesátých let na území města celkem 18.

Zborcení komunistického režimu v listopadu roku 1989 mělo v Ostravě průběh srovnatelný s jinými většími městy Československa. Hlavním místem protestních akcí či setkání veřejnosti bylo náměstí Lidových milicí (od 24. prosince 1989 Masarykovo náměstí).[2]

---

2 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 511–575

2____Fotografické publikace o českých městech v letech 1948–1989

Přestože první léta po nástupu komunistické strany k moci znamenala pro fotografii obecně tvrdší diktaturu námětů a formy zobrazení, postupem času, kdy v politice docházelo k uvolňování názoru na tvůrčí fotografii, se postupně vracela i jména klasiků meziválečné avantgardy.[3] Zatímco se tak konaly i fotografické výstavy a vydávaly se monografie autorů, které si zejména v osmdesátých letech mohly dovolit i odvážnější formální a obsahové zaměření, v oficiálních fotografických publikacích o československých městech nalezla uplatnění jen vesměs agitační a propagandistická forma fotografie.

Primárním účelem fotografických publikací, které si za téma braly česká města, kraje a celou Československou republiku, byla propagace socialistického státu a života. Prakticky ve všech těchto knihách se objevovaly typické motivy, které souvisely s požadavkem spokojeného života občanů republiky. Doba vlády jedné strany znamenala i pro běžné lidi mnoho negativních faktorů, způsobených politickými událostmi a hospodařením ve státě. Nedostatek zboží, špatné pracovní podmínky, nedostatečná vybavenost a dostupnost služeb a mnoho dalších rysů. Přestože se u pracujících projevovala nespokojenost mnoha způsoby (například ve formě stávek), v obdobných publikacích nebylo žádné z těchto jevů žádoucí zobrazovat. Naopak měly tyto knihy běžnému občanovi často pod záminkou tematiky odkazující k místopisu sloužit pro vyzdvižení spokojeného života pracujících.

Vesměs všechny náměty se v tzv. místopisných fotografických publikacích staly univerzálními pro všechny soudobé tituly. Po celé období vlády komunistické strany se většinou obsah ve formě fotografií v knihách tematicky příliš neměnil. V dané oblasti města byl nejvíce zobrazován průmysl (lidé při práci, průmyslové podniky), bydlení, služby veřejnosti (obchody, zdravotnictví, doprava), krajina, kultura (kulturní domy, lidová zábava), odpočinek (rekreace, plovárny), sport. Zejména první polovina padesátých let představovala v knihách více agitační motivy fotografií v podobě schůzí, předáků nebo budovatelských portrétů. Šedesátá léta se naopak vyznačovala odklonem od těchto motivů směrem k více poetičtějším záběrům města a jeho obyvatel. Fotograficky poměrně cenná byla například publikace *České Budějovice zblízka*, na které se snímky podíleli vedle Františka Dvořáka také další členové místní skupiny Fotos. Kniha nabídla velmi poetické a světelně, kompozičně i tematicky výtvarné snímky. Přestože divák mohl

001: *České Budějovice zblízka* | 1965

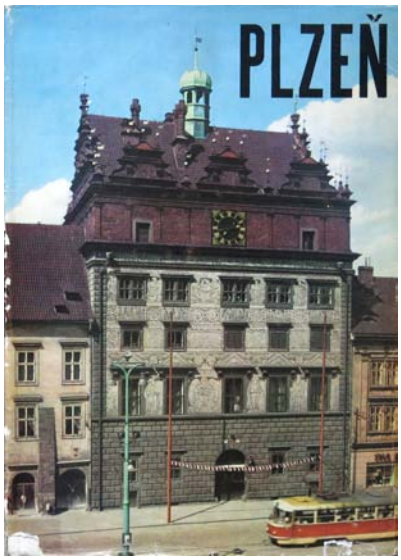

002: *Plzeň* | 1965

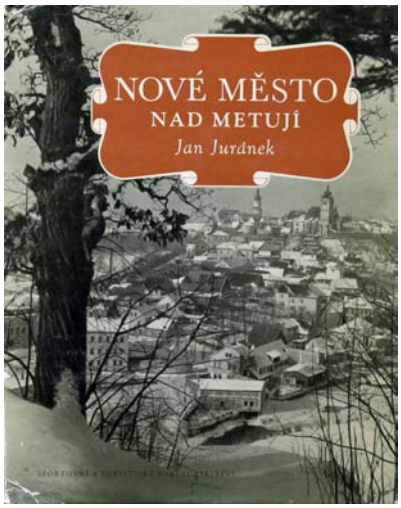

003: *Nové Město nad Metují* | 1960

3 Například v roce 1956 byla Josefu Sudkovi vydána rozsáhlá monografie, která byla mimo jiné zásadním krokem k opětovnému přijetí umělecké fotografie mezi oficiální fotografickou produkci. (BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1999. s. 91)

v knize narazit kromě historických motivů i na typické motivy místopisných publikací (doprava, výstavba služby, odpočinek), jejich fotografické zpracování bylo řešeno s vysokou mírou estetiky. Ve stejném roce, tedy roku 1965, vyšla také publikace *Plzeň*, která rovněž nabízela snímky života v ulicích města, náměty historické architektury, žánrové výjevy založené na zajímavém světelném řešení apod. Oproti publikaci o Českých Budějovicích se zde ale objevovaly i více informativní snímky a kniha se nevyhnula ani ideologickým námětům v podobě prvomájových průvodů, oslav míru, či typických motivů jara. Podobně jako v případě Ostravy podléhalo tematické zpracování řady knih podobě města, jeho charakteru a obecnému účelu. Stěžejním motivem publikace *Nové Město nad Metují* (1960) se tak například staly historické památky.

Tzv. normalizace pak byla částečným návratem k původním ideologiím komunismu, přestože v mnohem lidštější formě. Zpracování typických témat se neslo velmi často v objektivní a informativní formě, důraz byl většinou kladen na to, co snímek zobrazuje, nikoliv jakým způsobem. Rozdílný pohled ale nabídla například kniha *Kolín ve fotografii* (1972), která svými náměty a fotografickým pohledem na ně byla dobově zařaditelná spíše do let šedesátých. Typickou knihou sedmdesátých let byla naopak fotografická publikace *Mostecko*, která na barevných fotografiích ukázala průmysl, služby, bydlení, odpočinek a další příznačné motivy podobných publikací. Námětově a vizuálně velmi podobnou byla kniha *Ústí nad Labem* (1986), která s ohledem na bohatší zachování historických památek ve městě zobrazila i tyto motivy.

Kromě fotografických knih zaměřených na konkrétní území kraje či města byla ve sledovaném období vydána řada publikací, které si kladly za cíl představit celé Československo. Zpočátku podléhaly náměty i forma snímků v knihách silné ideologii první poloviny padesátých let. Mezi první z takových titulů lze řadit *Tvář Československa* (1953). Agitační a ideologicky zaměřené fotografie se zde mnohdy objevovaly jakoby mimochodem. Mezi stránkami, kde převažovaly architektonické památky, se znenadání objevil Gottwald s pionýry, prvomájový průvod či reliéf Lenina. V kapitole věnované Praze nechyběl model budoucího Stalinova pomníku na Letenské pláni a v téže kapitole se mezi snímky orloje a Prašné brány objevilo Leninovo muzeum. Oproti tomu byla část knihy nazvaná Města, hrady a zámky od propagandistických prvků zcela osvobozena a na fotografiích zobrazila pouze historické motivy. Nejrozsáhlejší kapitola knihy *Tvář Československa* se věnovala práci. Od fotografií monumentálních výstaveb, dolů, hutí a oceláren, a také menších strojírenských závodů, přes podniky oděvního, dekoračního a užitého průmyslu se divák dostal k výrobě potravin a zemědělství. Přestože se v této sekci objevila řada čistě informativních snímků, na rozdíl od většiny fotografických publikací o Ostravsku zde bylo možno nalézt i mnoho výtvarně působících snímků z výroby či fotografií

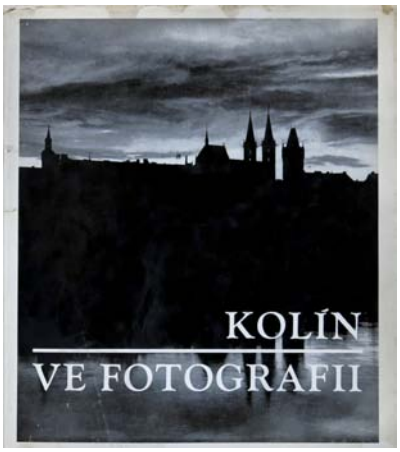

004: *Kolín ve fotografii* |1972

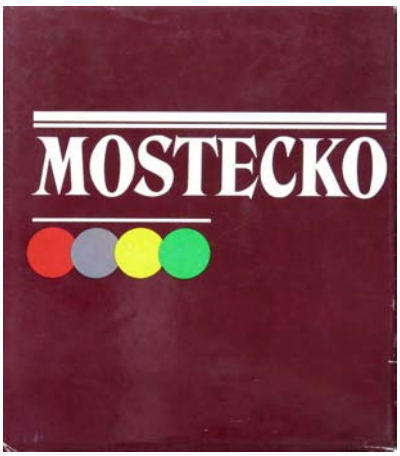

005: *Mostecko* | rok neuveden

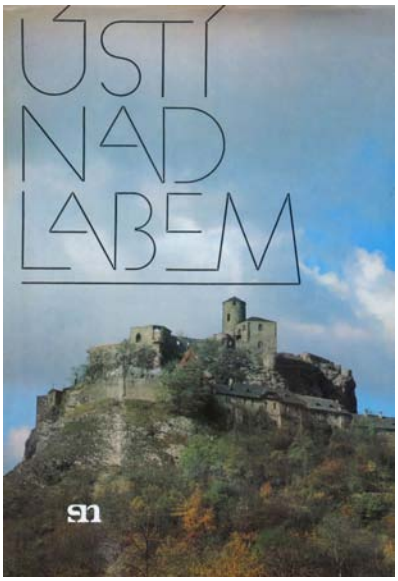

006: *Ústí nad Labem* | 1986

hotových produktů. Předposlední kapitola knihy se zaměřila na zdraví pracujících a ukázala československé lázně, rekreační střediska, ale i čistě krajinné snímky. Závěru knihy patřila kapitola Umění lidu a pro lid. Ta jakoby napůl ukázala tradiční českou historii v podobě budovy Národního a Tylova divadla, Národního muzea nebo portrétů Smetany a Dvořáka, na druhé straně zobrazovaly snímky této kapitoly soudobé záběry z natáčení silně agitačních filmů, lidových zábav se socialistickými hesly nebo malířská díla v duchu socialistického realismu.

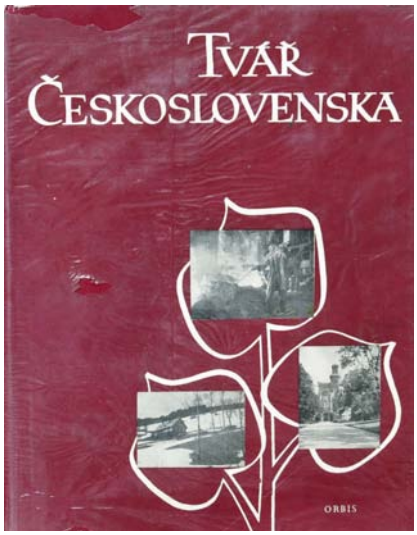

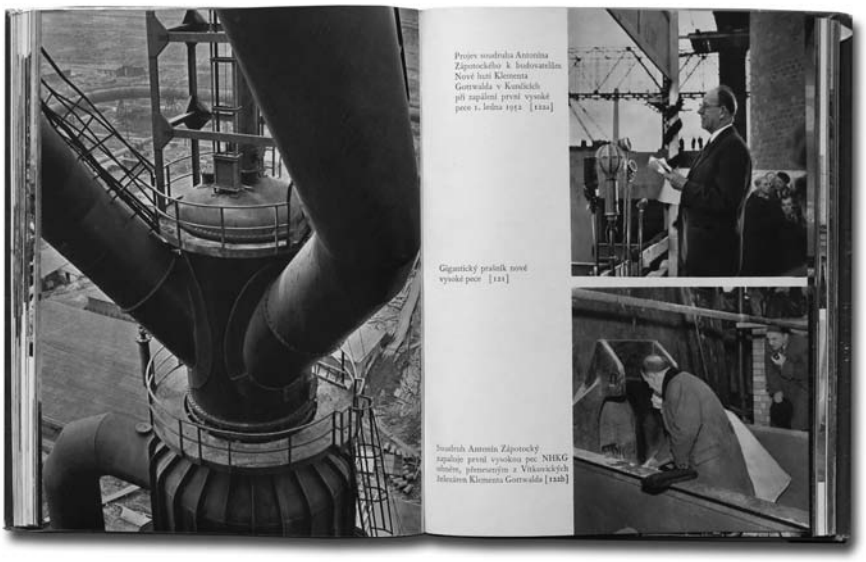

007 a 008: *Tvář Československa* |1953

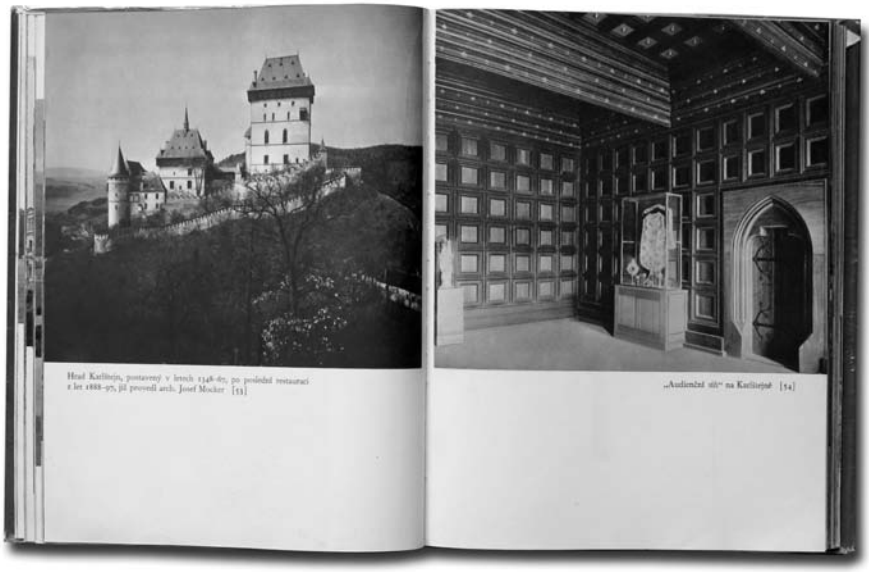

009: *Tvář Československa* | 1953

Téměř na konci sledovaného období byla vydána publikace *Národní fronta Československé socialistické republiky* (1987). Kniha představila podobu Československa na převážně barevných fotografiích typického rázu sedmdesátých a osmdesátých let. Co do námětů přinesla kniha prvky, které souvisely s dobovou hospodářskou i společenskou změnou. Na stránkách se tak mnohem více objevovaly služby v podobě moderních prodejen, obydlí v podobě sídlišť či moderní doprava v podobě metra a dálnic. Posunem oproti jiným fotografickým knihám však byla také větší čistota snímků podpořená mnohdy dynamikou netradičních úhlů pohledu, použitých širokoúhlých objektivů a jiných moderních prostředků. Přestože se většina fotografií držela pevných normalizačních mantinelů, některé spíše než propa-

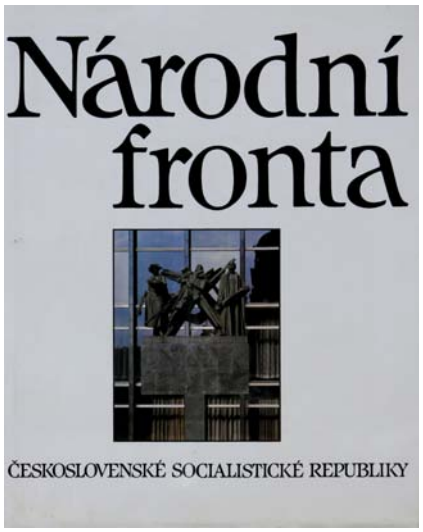

010 a 011: *Národní fronta Československé socialistické republiky* | 1987

gaci Československa připomínaly subjektivní vyjádření jejich autorů. Velký odklon od soudobých objektivních snímků se v této knize projevil například u portrétů rodiny Ľuba Stacha, portrétů Jiřího Hankeho či dokumentárních fotografií Petra Motla a Pavla Štechy. V závěrečném textu knihy autoři psali o nezastupitelné moci fotografie pro účely propagace socialismu a posteskli si, že její prostředky u nás nebyly pro agitaci dosud využity v plné míře. V souvislosti s tím vyzdvihovali dokumentárnost, faktografii, autenticitu, průkaznost a argumentační pádnost fotografie. Přitom odkazovali na avantgardní aplikaci fotografie pro sovětskou propagandu. Tímto přístupem textu a fotografií vlastně kniha vytyčila obecný účel všech propagačních fotografických publikací o českých městech, krajích a Československé republice ve sledovaném období.[4]

V regionu dnešního Moravskoslezského kraje vycházela mezi lety 1948–1989 většinou v nakladatelství Profil celá řada publikací o jednotli-

4 BOUŠKA, L. at al: *Národní fronta Československé socialistické republiky*. 1987. s. 277

vých městech. Bohatou sbírku fotografických knih si například díky svým železárnám vytvořilo město Třinec. Několik knih vyšlo také o nejmladším městě Československa – Havířově. Mnohdy spíše brožované knížky pak vycházely o Orlové, Frýdku-Místku a dalších menších městech regionu. S ohledem na těžbu černého uhlí vyšlo v regionu několik knih, které nesly v názvu titulu Karvinsko nebo Ostravsko-karvinský revír. Poměrně velké množství knih vzniklo o Beskydech a Jeseníkách.

012: Trojice knih na téma okresů bývalého Severomoravského kraje | 1983, 1984, 1988

Zajímavou edicí knih, která vycházela v nakladatelství Profil v osmdesátých letech, byla sbírka měst tehdejšího Severomoravského kraje. Jednalo se o tituly, které se v jedné části zabývaly historií, druhá část knihy pak byla věnována soudobým fotografiím. V názvu titulu nesla kniha vždy před jménem města slovo Okres a bylo plánováno vydání všech tehdejších okresních měst Severomoravského kraje. Jednalo se o okres Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Ostrava, Přerov, Šumperk a Vsetín. Ve skutečnosti však byla naplněna jen polovina původního záměru. Po sobě tedy následovaly tituly těchto okresů: *Okres Olomouc* (1981), *Okres Opava* (1983), *Okres Karviná* (1984), *Okres Vsetín* (1987) a *Okres Přerov* (1988). Otázkou je, který okres se měl dočkat další knihy, jisté však je, že dalšímu vydání bránily politicko-společenské změny, které u nás probíhaly koncem osmdesátých let. Podobně jako v případě mnoha dalších projektů celého Československa nebyla tato edice po Sametové revoluci dokončena. Bohužel se tak Ostrava mezi jinými městy nedočkala vydání další fotografické publikace. Kromě toho se v tomto směru nedostalo usměrnění ani městu Bruntál, o kterém nebyla v celém období let 1948–1989 vydána jediná fotografická publikace.

3 Náměty a ideologie fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989

3. 1 Nástin období let 1948–1989 v Československu

Urychlená touha změny záhy po roce 1945 úzce souvisela s právě skončenou druhou světovou válkou, která pro obyvatele znamenala katastrofu. Nástup něčeho nového měl být příslibem pro zapomenutí starého světa, jehož konec představovala právě válka.[5]

Veškerý společenský a kulturní život byl po únoru 1948 prakticky ovlivňován politickými nařízeními a ideologiemi. Nejzákladnějším podnětem pro vybudování idealistického spokojeného života byl Sovětský svaz, vedle něj pak poválečné snahy o kolektivizaci života. Ve sféře kultury představovalo nastavení vládní diktatury pevný princip respektující původní představy. Svým novým nastavením vystřídal dosavadní spolkové činnosti a pevným základem dokázal, až na mírné obměny, v původním východisku přetrvat prakticky do druhé poloviny šedesátých let. Už v polovině padesátých let však postupně docházelo k ochabování zavedených koncepcí, jak ve sféře občanské, tak i mezi komunistickými špičkami.[6] Příčinou byla mimo jiné smrt státníků Stalina a Gottwalda a slábnutí komunistických mocností vyvrcholilo stržením monumentální Stalinovy sochy v roce 1962 postavené teprve roku 1955. Kult Stalina začal být už rok po odhalení tohoto díla na pražské letenské pláni postupně zpochybňován. Prvním, kdo zatracoval stalinistickou ideologii o vládě, byl Nikita Chruščov na sjezdu komunistické strany v Moskvě. Krátce nato byly ze školních učebnic vytrhávány portréty Stalina a celkově se období od tvrdé komunistické diktatury začalo vzdalovat.[7] V druhé polovině padesátých let se postupně začala v rovině hospodářské respektovat i západní kultura, která však zčásti představovala i soupeře. Ve společnosti se objevovaly první známky konzumu. Patnácté výročí osvobození Československa se neslo v duchu optimismu, který je alespoň částečně charakteristický pro období šedesátých let. Navzdory hospodářské krizi z počátku tohoto desetiletí se až do roku 1968 formovala společnost i politika k obrazu vlády „s lidskou tváří“. Ustupovala silnější forma kontroly a zejména oblast kultury získávala daleko větší možnosti, které již nebyly tolik okleštěné jako v padesátých letech. Právě šedesátá léta jsou v případě československého filmu označována jako „zlatý fond kinematografie“. Snahy o celkové změny ve společnosti i politice směrem k demokratizaci

---

5 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 21

6 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 19

7 BREN, P.: *Zelinář a jeho televize: Kultura komunismu po pražském jaru 1968*. 2013. s. 18

systému vyvrcholily v roce 1968. V srpnu téhož roku však bylo veškeré úsilí zastaveno příjezdem vojsk Varšavských smluv a všechny snahy o zlidštění komunistického režimu se po další dvě desetiletí rozplynuly v tzv. normalizaci.[8]

„Víte, když už mluvíme o tom převlékání kabátů. Kdo vlastně převléká kabát v době, když už je k dispozici jen ten, co je připraven na věšáku? To má zřejmě na mysli soudruh Brežněv, když hovoří o převlékání kabátů."

Z diskusního příspěvku vedoucího tajemníka městského výboru KSČ v Ostravě Radomila Gaje na planetárním zasedání městského výboru KSČ 26. 5. 1969[9]

Období sedmdesátých a osmdesátých let představovalo pro lidi změny, které měly probíhat po postupném uvolňování z konce šedesátých let. Z pohledu strany mělo dojít k zamítnutí reformního procesu a nastavení alespoň částečného modelu dominující moci komunistické strany. Nástroje, které k tomu měly být použity, se však nemohly shodovat s těmi z padesátých let. Byly naopak mnohem civilizovanější. Původní symbol „třídního nepřítele" vymizel a novým negativním faktorem se stávali příznivci reforem a jejich hnutí.[10]

„Fakt, že československá komunistická strana po roce 1968 nechala podstavec prázdný, že za Stalina nikdy nedokázala najít náhradu, vypovídá o ideologickém vakuu, jež zůstalo po pražském jaru a Sověty vedené invazi, která přišla, aby s ním skoncovala."[11] V posledních dvou desítkách let socialistického režimu nebyl zaznamenán žádný větší otřes. Lidé se po neúspěšných pokusech o demokratizaci uzavřeli do sebe. Oproti padesátým letům se tak ze společnosti ve větší míře vytlačila kolektivizace. Ta však přetrvala ve formě prvomájových průvodů, oslav 1. Máje, VŘSR, Vítězného února a dalších socialistických rituálů, na které si ale obyvatelé začali postupně zvykat a vnímali je oproti době raného socialismu v odlišném kontextu.[12]

---

8 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 21–40

9 Převzato z JUŘICA, M.: *Počátky „normalizace" na příkladu Městského výboru KSČ v Ostravě (září 1968–duben 1971)* in *Ostrava 24: Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia. 2009. s. 64

10 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 38

11 BREN, P.: *Zelinář a jeho televize: Kultura komunismu po pražském jaru 1968*. 2013. s. 19

12 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 545

3. 2 Náměty a ideologie oficiálních fotografií v letech 1948–1989

Sovětský vzor socialistického režimu představoval jednak smyšleně vytvořené představy o novém životě a pak tvrdou kolektivní normu. Nová ideologie byla přítomna prakticky ve všech odvětvích – například od učebních osnov občanské nauky žáků[13] po tendence ve fotografii. Veškerá oficiální produkce profesionálních fotografií, která vznikala od roku 1948, podléhala soudobému politickému režimu. Už v roce 1949 vyšla v pražském nakladatelství Sfinx kniha našeho fotografa a publicisty Václava Jírů s názvem *Zrcadlo života*, která jako svou první fotografii v úvodu představila snímek skupiny lidí spěchajících brzy ráno do práce s kouřícími komíny v pozadí. Tento snímek jako by byl vzorem pro celou řadu dalších, které vznikaly v následujících letech jako oficiální obraz budování socialistické společnosti. Zatímco první léta po nástupu komunismu znamenala spíše všeobecné zvykání si na nově zaváděné normy, od padesátých let se tvrdá garnitura projevovala již znatelně. Pro fotografii znamenalo toto období prakticky jednostranně zaměřené téma stylizovaných snímků vybraných motivů, které pronikaly nejen do profesionální, ale i do amatérské sféry. V roce 1950 se ideologie režimu výrazně projevila například také na vydávání fotografického periodika. Zřízením časopisu *Nová fotografie* v čele s jeho redaktorem Františkem Doležalem získala fotografie oproti dosavadním tendencím zcela nový charakter.[14] Jestliže se mohl čtenář zmíněné knihy Václava Jírů setkat na mnoha stránkách publikace s akty a jinými výtvarně pojatými snímky, v nově koncipovaném časopise *Nová fotografie* převládaly snímky lidí při schůzích strany, při poradách, dále například fotografie mládeže, zaměstnanců JZD aj. Nejen zde, ale i v ostatních oficiálních tiskovinách, se objevovaly především snímky lidí při práci, zejména pak úderníků a jiných zaměstnanců těžkého průmyslu. Jejich zachycení na fotografii představovalo pevně daná pravidla, jejichž extrémní podobu určil ve svých knihách taktéž František Doležal. Jeho zásadními publikacemi určujícími snímkům nové ideologie byly *Thema v nové fotografii*[15] a s kolektivem autorů sepsaná *Socialistická fotografie*. Za

---

13 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 15

14 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1999. s. 86–87

15 Tato Doležalova kniha byla kritizována především z pohledu tvůrčí fotografie, měla se stát základem pro veškerou socialistickou fotografii, s čímž mnoho tehdejších teoretiků a fotografů nesouhlasilo. Doležalovo pojetí fotografie se udržovalo na stránkách fotografických časopisů i v albech fotoamatérů jen krátký čas v řádech několika let. Základy, na nichž byly úvahy tohoto autora postaveny, se však v případě fotografických publikací o Ostravsku udržely prakticky po celou dobu vlády komunistické strany. Vzhled pojetí těchto fotografií se zejména od druhé poloviny padesátých let změnila k lidštější formě.

rozsáhlou oblast druhů fotografie považoval Doležal ideovou fotografii, která si kladla požadavek sloužit socialistické výchově pracujících a podnítit masy lidí k boji za socialismus formou realistického obrazu. Mezi jednotlivá uplatnění těchto snímků řadil také knižní ilustraci.[16] Po fotografických snímcích požadoval jejich jednoduchost a výmluvnost.[17] Za výčet nových témat, kterými podněcoval například fotografické pracovníky v závodech, pokládal například člověka řídícího stát, obec, organizaci družstvo, zájmový kroužek apod.[18] Konkrétními motivy pak měly být například *„střídání směn traktoristů, schůzky zlepšovatelů, pracovní besedy, vystoupení závodního divadelního kroužku, brigádnickou pomoc patronátního závodu, žně svého JZD, nejlepšího člena družstva, který první splnil dodávky, vzornou krmičku, nejstaršího odboráře, sportovní vystoupení, cvičení závodního sokola, spoluzaměstnance nastupující na rekreaci, (...)“* [19] Ve svých teoriích vycházel ze základu socialistického realismu a neopomenul na téměř každém začátku kapitoly knihy zkritizovat úpadkovou měšťáckou fotografii. Za své texty o nové ideologii fotografie v této knize byl ostře napaden Lubomírem Linhartem, který knize vytknul její složitost, jednostranné zaměření a zatracení dosavadní fotografické tvorby u nás.[20] Ostatně sám Doležal se v roce 1954 podrobil sebekritice, když v článku *Československé fotografie* ideologickou stránku fotografie považoval ve svých knihách za příliš úzce vymezenou a odvádějící od spektra pojetí celé fotografie.[21]

Zatímco Doležalovy požadavky po obsahu i formě nové fotografie přetrvaly v amatérské fotografii a coby snímky ve fotografických časopisech jen krátkou dobu, ve fotografických publikacích na téma Ostravska se jejich základní obsahová myšlenka udržela prakticky až do konce osmdesátých let.

Václav Jírů, který vydal v první polovině padesátých let knihu *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii*, patřil vedle Františka Doležala k teoretikům, kteří se klonili k oficiální soudobé fotografii. Jeho přístup však v rovině obsahové a námětové nepředstavoval tak vyhrocené názory postavené na tvrdých normách jako v případě Doležala. Zatímco Doležal nabádal na témata a formy jejich zobrazení, Václav Jírů se v této knize přikláněl spíše k technickým a kompozičním popisům snímků, i tak ale bylo v příkladech fotografií použito silně agitačních snímků.

---

16 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 12

17 Tamtéž. s. 37

18 Tamtéž. s. 21

19 Tamtéž. s. 37

20 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1999. s. 89

21 Tamtéž. s. 90

Podobným námětům však podléhala celá řada knih o fotografii, které vyšly v padesátých letech. Ačkoliv byly tyto publikace zaměřeny mnohdy na technickou stránku fotografie, brilantní snímky byly představovány na politicky angažovaných námětech. Například mládeži určená Kulhánkova kniha *Fotografický slabikář* (1956) představila v obrazovém doprovodu publikace obrázky s typickými náměty prvomájových oslav, portrétů úderníků, usměvavých dětí apod.

Od konce padesátých let do roku 1968 mnohé z motivů i v oficiálních fotografiích podléhaly soudobým optimistickým sklonům po uvolnění režimu. Postupně vymizely portréty úderníků a tendence se klonily spíše k lyričtějšímu pojetí obrazu.

Období sedmdesátých a osmdesátých let znamenalo pro oficiální fotografickou produkci vesměs stagnaci. Přestože se už původní tvrdá komunistická ideologie z konce čtyřicátých a počátku padesátých let nikdy nevrátila, dokázala tzv. normalizace v řadě oficiálních kulturních odvětví původní myšlenky navrátit. Zatímco v tomto období bylo pořádáno mnoho fotografických expozic výtvarných fotografů, v oficiální produkci fotografií se strana snažila zachovávat výchovné prvky. Konec šedesátých let, který již byl krokem k celkové demokratizaci, znamenal začátek nového úsilí komunistické strany o zavedení nové ideologické tváře v československé kulturní tvorbě. Následující dvě desetiletí podléhala obnovenému modelu socialismu sovětského typu, i když v mnohem menší míře oproti původní propagandě komunismu. Důraz byl kladen více na obsah, ke kterému daný materiál směřoval, a méně byly uplatňovány obecné agitační prvky komunismu. Raná sedmdesátá léta byla v propagačních prostředcích často odkazem k událostem z roku 1968. Zajímavým příkladem reakce na procesy z konce šedesátých let byl v oblasti kultury československý film *Hroch* natočený Karlem Steklým v roce 1974. Přestože je tento film diváky i kritiky hodnocen jako nepovedené dílo naší kinematografie, o to více je důkazem nahlížení tehdejšího režimu zpětně na události z konce šedesátých let a opětovné snahy o znovuzrození původních myšlenek aspoň v částečném měřítku. Oproti tomu znamenala osmdesátá léta dobu postupného ochabování sil komunismu, které se v oficiálních fotografiích projevovaly mnohdy až absencí významnějších odkazů ke komunistické propagandě.

3. 3 Témata a motivy fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989

V době nástupu komunistické strany k moci se sice Ostrava nemohla chlubit nijak významným množstvím fotografických publikací, jejich kvalita však mnohdy v tomto ohledu předčila i jiná města Československa. Snaha reprezentovat město formou fotografické publikace byla před rokem 1948 v řadě případů iniciována významnými průmyslovými podniky Ostravska,

kterými byly nejčastěji Vítkovické železárny či důlní společnosti Ostravsko-karvinského revíru. Průmyslové instituce v době kapitalismu mnohem více než propagaci města upřednostňovaly prezentaci vlastní výroby a produktů. Do roku 1948 tak vznikalo mnoho publikací, od malých sešitků pohlednicového formátu po monumentálně pojaté knihy, s mnoha fotografickými ilustracemi. Jednotným pojítkem všech těchto knih byla velmi dobrá technická kvalita snímků, které bývaly často tištěny hlubotiskem.

Zcela jiné tendence byly v souvislosti se změnou politické situace uplatňovány ve fotografických publikacích o Ostravsku po roce 1948. Přestože prvotním účelem těchto knih vydaných mezi lety 1948–1989 měla být propagace města, mnoho námětů usilovalo o obecnou propagandu socialismu. Jedním z důvodů takového směřování byl fakt, že Ostrava zaujímala roli socialistického vzorového města, ve kterém se hlavně počátkem padesátých let budovaly těžké průmyslové provozy, ale i moderní bydlení pro pracující. Dalším aspektem byla obecná snaha doprovázet veškeré tituly o městech Československa agitačními prvky, které se však s ohledem na charakter Ostravy uplatňovaly v tomto regionu ve větší míře.

Charakteristickým jevem, který se často objevoval ve fotografických publikacích o Ostravsku zejména v první polovině padesátých let, bylo začleňování zcela obecných rysů a atributů socialistického režimu. Jedním z nich bylo například srovnávání staré kapitalistické „prohnilé“ doby se soudobou socialistickou ideologií šťastného nového života. Motivy, které ke srovnávání komunisté používali, často neměly přímou souvislost mezi těmito obdobími. Mezi viditelné prvky z dob kapitalismu, které bylo možné na fotografiích zobrazit, patřily nejčastěji různé pozůstatky ve formě domů, lidí, ale i služeb. Dalšími motivy, které přímo nesouvisely s městem, byly zejména komunistické propagace práce, motivy jara, zrodu, nového života, mládí, oslavy komunistických svátků, práce apod.

Jestliže se bylo možno v historii vývoje knih o městech setkat s postupnými transformacemi, které souvisely s politickými změnami a nahlížením na fotografickou tvorbu a znamenaly vývoj k lidštějšímu a výtvarnějšímu pojetí zobrazení měst, fotografické publikace o Ostravsku často představovaly v tomto ohledu spíše stagnaci. Zastavení nebo zpomalení vývoje od agitační fotografie k poetičtějším a výtvarnějším snímkům souviselo patrně s charakterem Ostravy jako průmyslové oblasti, pro kterou po dlouhou dobu platil přívlastek typického socialistického města. I zde ale docházelo zejména od šedesátých let k postupné modifikaci formy zobrazení motivů. Sedmdesátá a osmdesátá léta znamenala, až na několik silně ideologicky pojatých knih (P40, P43), oproti padesátým letům spíše uvolňování a zlidšťování nejen ve formě, ale i v obsahu.

Zejména od konce padesátých let se témata snímků začala konkretizovat na individuálnější atributy, které už více souvisely s Ostravou. Motivy snímků šly kromě soudobých politikou řízených témat také ruku v ruce

s charakterem města a jeho typickými prvky. Není tak divu, že mezi hlavními náměty snímků ve fotografických knihách byli horníci, hutníci a další pracující těžkého průmyslu, kteří v obecné rovině na počátku padesátých let představovali ve fotografii skupinu pracujících. Mezi další náměty, typické už pro celou řadu soudobých publikací vycházejících v Československu, patřily snímky lidí při rekreaci, dětí při hrách apod. Významné zastoupení nesly také fotografie průmyslových podniků v krajině, záběry architektury, snímky města a jeho ruchu aj. Podobně s městem souviselo i bydlení a služby, které se zvláště v Ostravě snažili komunisté pro pracující občany poskytovat v co největší míře.

3. 3. 1 Kapitalismus

Veškeré negativní faktory, které se ve formě fotografií v publikacích o Ostravsku objevovaly, odkazovaly k minulosti. Jednalo se vesměs o jevy spojované s kapitalismem, které byly negativně hodnoceny a dávány do kontrastu se soudobými životními ideály komunismu. Takový pohled ve formě srovnání představoval v knihách neobjektivní vytržení vybraných charakteristik vůči jiným. Pro socialismus bylo předním tématem mládí, jaro, zrození. Proto například motiv stáří či smrti patřil k hlavním přehlíženým prvkům, které zcela odporovaly důležitým ideám nové doby. Vymazání tohoto pojmu představovalo základní požadavek pro účast v novém socialistickém světě. Událostí, která se pro tyto představy stala zcela nepřirozenou, byla například smrt Stalina a bezprostředně poté i úmrtí Gottwalda. Jestliže se prostá smrt jevila jako něco nemyslitelného, byla smrt vůdců pro podstatu socialismu zcela nemožnou. Vysvětlením pro přirozený chod systému bylo nakonec to, že Stalin i Gottwald žijí dále. Ostatně honosné přehlídky vojska a lidových milicí na pražské Letné dokázaly, že úmrtí obou mocných mužů pokračování režimu nijak neochromí.[22]

Oproti tomu sloužilo stáří a smrt ve fotografických knihách o Ostravsku jako průkazný prostředek k zamítnutí původních prvorepublikových základů a vyzdvižení prvků nových. Mezi zpravidla úvodními snímky v publikacích z první poloviny padesátých let tak čtenář nacházel fotografie žebráků, starých horníků, sběračů uhlí na haldách, dětí ulice nebo lidí u kontejnerů. Tyto snímky byly doprovázené textem o staré době a novém socialistickém životě. Ještě častějším námětem, který se na rozdíl od tématu horníků a žebráků udržel v knihách prakticky až do roku 1989, byly staré dělnické kolonie. Kolonie tvořily pro komunisty opovrhující zacházení s dělníky první republiky a podle vhodně vybraných snímků bylo dokládáno nelidské zacházení kapitalismu k horníkům. Fotografie tak především v prvních letech vlády komunistické strany ukazovaly rozbité zdi domů, obydlí zatopené povodně-

22 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 121–127

mi či vystěhovaný nábytek neplatících nájemců. Nedůstojnost podmínek je v mnoha případech kromě fotografií doprovázena také textem, který velmi obecně popisuje negativní faktory podmínek bydlení v dobách kapitalismu. Kapitoly, v nichž se objevovaly podobné náměty, byly obvykle řazeny hned

013

014

015

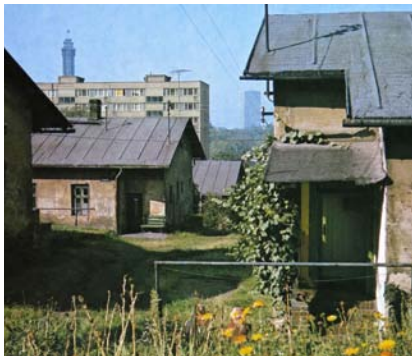

016

017

Kapitalismus – staré kolonie

013: P04 | 1953 | Prezentace nedůstojného bydlení v době kapitalismu
014: P33 | 1978 | Srovnání starého a nového bydlení
015: P19 | 1974 | Zanikající staré kolonie
016: P27 | [1977] | Srovnání starého a nového bydlení
017: P33 | 1978 | Srovnání starého a nového bydlení

na úvod knih. Snaha očernit prvorepublikový režim takovou formou se ve větší míře vyskytuje v publikacích asi do poloviny padesátých let. Po srpnových událostech roku 1968 se názor na kapitalistickou dobu zlidštil a ve formě fotografií publikovaných v knihách byl zachován pouze v souvislosti s námětem starého bydlení pro dělníky a nových moderních domů. Pohled na dělnické kolonie se stal střízlivějším a fotografie byly často brány jako doklad historie bydlení na Ostravsku. Velmi opakovaným motivem fotografií byl kontrast starého a nového bydlení pro pracující, který byl zobrazen na jediném snímku. Možnost takové propagace zdravějšího a estetičtějšího bydlení poskytovala zvýšená výstavba panelových sídlišť. Běžným záběrem v publikacích o Ostravsku se tak stal například pohled na sídliště Kamenec s panelovými domy, v jehož popředí jsou v kontrastu zakomponovány domky staré kolonie stejného jména.

V knize sepsané Františkem Doležalem *Thema v nové fotografii* vyzývá kapitola Fotografie krajiny pracující fotografy přímo k hledání motivů, na nichž by zachycovali staré prvky a konfrontovali je s novou skutečností. Nové atributy pak měly být oproti původním přirozeně vyzdvihovány.[23]

23 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 131

018

019

020

Osvobození – památník v podobě tanku 051

018: P11 | [1967]
019: P36 | 1980
020: P04 | 1953
021: P08 | 1962
022: P23 | 1975

021

022

3. 3. 2 Osvobození

Osvobození Ostravy se ve formě fotografií jeho symbolu – památníku, připomínalo ve sledovaném období prakticky v každé fotografické publikaci o Ostravsku. Památník osvobození představoval v Ostravě tank, který při osvobozování rudou armádou vjel jako první na území města. Kromě nejčastěji zobrazovaného tanku č. 051 patřil mezi další motivy fotografických publikací také Památník osvobození v Komenského sadech, který byl na rozdíl od tanku fotografován ve spojení s oslavami výročí osvobození.

3. 3. 3 Roční doba

Zatímco téma zimy, jako prvku souvisejícího s koncem něčeho, nebylo až na výjimky na fotografiích prakticky zobrazováno, jaro představovalo vhodný motiv, který se se socialismem přirozeně vázal. Souvislost jara byla spojována jednak se soudobým komunismem, ale také s budoucími výhledy na šťastné zítřky. Další výrazný prvek jara, který byl pro socialistickou ideu příhodný, byl symbol mládí.

023

024

025

Roční doba – jaro

023: P06 | 1958
024: P11 | [1967]
025: P33 | 1978
026: P36 | 1980
027: P33 | 1978

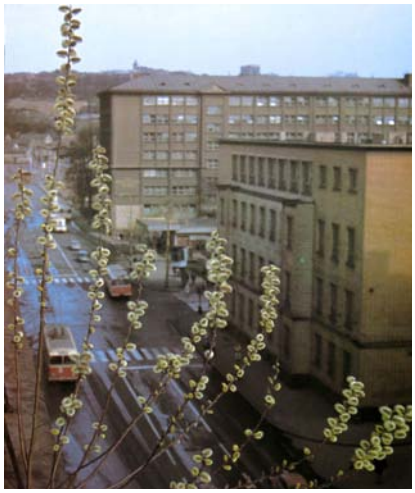

026

027

Mezi další vhodné roční období, které se na fotografiích v knihách často objevovalo, bylo léto. Jeho charakteristikami byla doba žní, zralosti, sklizené úrody aj.

Oproti jaru a létu, které se jako motivy objevovaly prakticky v každé fotografické publikaci o Ostravsku po celé sledované období, podzim a zima patřily v knihách vydaných do roku 1968 k ojedinělým námětům. Kvůli snaze komunismu potlačovat stáří, konec a utopické prvky, nepředstavovala tato roční období v prvních dvou desítkách let atraktivní téma. V období tzv. normalizace, které již bylo o něco lidštější a původní tvrdé ideologické normy nepředstavovaly zásadní stavební prvek režimu, byly podzim a zima ve formě fotografií představovány častěji. Zpočátku se tato roční doba často pojila se zimními rekreacemi, později už byly na stránkách knih zasněžené scenérie města s těžními věžemi běžnou součástí krajinných snímků.

S ročními obdobími také souvisela denní doba, ve které oficiální fotografie pro otištění v knihách vznikaly. Nejběžněji byly ostravské motivy fotografovány při plném slunci za jasného dne. Doba socialismu byla totiž

především v prvních letech spojována s tématem slunce, které bylo zdrojem světla, jasu a zároveň symbolicky protipólem minulých temných dob kapitalismu.[24] Oproti tomu byly zejména od šedesátých let v knihách často otištěny snímky pořízené v noci. Zejména pak s rozvojem neonových nápisů byly v tuto denní dobu mnohdy zobrazovány ulice Ostravy s obchodními domy, náměstím nebo celkové pohledy na město.

030

3. 3. 4 Oslavy 1. Máje

Neodmyslitelným tématem, kterému se nevyhnula žádná fotografická publikace nejen o Ostravsku, ale i ta vydaná v Československu během celého

028

029

Oslavy 1. Máje –Gottwaldova třída v Ostravě

028: P05 | [1955]
029: P10 | 1966
030: P11 | [1967]
031: P08 | 1962
032: P19 | 1974
033: P21 | 1975
034: P24 | 1975
035: P33 | 1978
036: P42 | 1985

031

032

033

034

035

036

24 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 29–30

sledovaného období, byly prvomájové průvody a oslavy spojené se svátkem práce.

Přestože tradice oslav 1. Máje vznikala u nás už na konci devatenáctého století, po roce 1948 dosáhl tento svátek mnohem většího naplnění. Jeho podstata tkvěla v upevnění jednoty obyvatelstva a jejího sevření kolem dělnické třídy a komunistické strany. Kromě toho sloužil svátek jako prostředek dalších ideologických norem a v první polovině padesátých let především jako jedna z forem upevnění socialismu. Průvody zachycované na snímcích nebyly podle švédského spisovatele Arane Hirdmana pouze prvoplánovou přehlídkou, ale symbolizovaly pochod Československa směrem k budoucnosti a hojnou účastí dětí byly také cestou mládeže do života.[25] Realizace oslav probíhala zejména ve větších městech republiky na významných komunikacích ve městech. Uspořádání průvodu se řídilo pravidly. Kromě dělení podle druhu pracovišť stáli v čele průvodu předáci a nejlepší socialističtí pracovníci, kteří v rukou nesli na poutačích oslavná hesla. Mimo transparentů byly zásadní složkou průvodu často také alegorické vozy nebo zvětšené fotografie významných představitelů Československého státu, Sovětského svazu nebo spřátelených zemí. Vedle průvodu byla součástí oslav také výzdoba ulic a oken domů vlaječkami. Padesátá léta byla pro prvomájové oslavy charakteristická také zapojením vojenské techniky, jako součásti průvodu. V sedmdesátých a osmdesátých letech odkazovaly oslavy 1. Máje spíše k původním prvorepublikovým tradicím, sevřenost a dodržování norem z prvních let komunismu se v této době prakticky vytratily. Zejména v osmdesátých letech se pak tyto oslavy staly spíše povinnou rutinou a radost lidí na fotografiích byla mnohdy předstírána. Ani tak se ale neztratila vizuální pestrost oslav.[26]

V Ostravě se prvomájové průvody konaly na Gottwaldově třídě (dnes ulice 28. října). Nejtypičtěji byly fotografie otištěné v knihách pořizovány před Domem kultury pracujících VŽKG (dnešním Domem kultury města Ostravy). Kulturní dům byl totiž chápán jako symbol pro stmelování obyvatel, sloužil pro konání osvětových činností, kulturních akcí a besed a těmito charakteristikami s prvomájovými oslavami úzce souvisel. Před ním byla při příležitosti oslav postavena tribuna pro významné představitele strany, kteří průvodu přihlíželi.[27] Mezi hojně zastoupenými pracovníky v průvodech patřili v Ostravě tradičně horníci oblečeni ve slavnostním oděvu, doprovázeni často hornickou dechovkou v čele.

---

25 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 162–163

26 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 753–756

27 Tamtéž. s. 466

Z formálního hlediska se fotografické nazírání na prvomájové průvody v knihách o Ostravsku za období let 1948–1989 měnilo jen v menší míře. V prvních publikacích v tomto období, v nichž byly fotografie oslav svátku práce otištěny, převládaly pro zdůraznění masovosti akce snímky z ptačí perspektivy, které zahrnuly do jednoho obrazu stovky lidí. Později, především v sedmdesátých a osmdesátých letech, byly otiskovány fotografie většího výřezu. Často byly do snímků začleněny i typické dominanty Ostravy v podobě těžních věží apod. Snímky z oslav 1. Máje patřily k nejbarevnějším fotografiím v knihách. Formální přístup k fotografování prvomájových manifestací a průvodů rozebíral ve své knize i František Doležal. V kapitole Politický život zdůrazňoval účely zachování mírů, které měly být z těchto fotografií patrné. Na stránkách představoval typicky chybné snímky bez agitačních invencí, oproti tomu na základě konkrétního stanoviště a výřezu fotografa dával přednost čistým a jednoduchým snímkům, které v maximální míře na jediném obrázku zobrazily typické prvky těchto oslav.[28] Na principech těchto Doležalových postupů vznikala pro účely fotografických publikací o Ostravsku v první polovině padesátých let většina fotografií z oslav svátků práce.

3. 3. 5 Vůdce

Velmi častým tématem ve fotografických publikacích o Ostravsku bylo zobrazení vůdce, tedy významného představitele vedení strany a státu. Kult vůdce byl spojován s podvojností na jeho nazírání. Jednak byla tato osoba součástí davu (jako dělník apod.), zároveň však podléhala její existence přísné hierarchii (nad lidmi). Takový dvojí pohled stavěl socialistického představitele do úrovně mytického nahlížení, totiž „je jako my“ a „je s námi“, a zároveň ústil k jeho chápání jako všudypřítomné osoby. Tyto sklony převládaly obecně zejména v padesátých letech.[29] Političtí činitelé byli mnohdy představováni v rodinném plánu, a to v souvislosti s dítětem, které se pro socialismus stalo symbolem „nové doby“. Zatímco role matky byla v tomto případě symbolicky svěřena komunistické straně, role otce byla pojímána více v rovině člověka. Otcovské vlastnosti byly totiž přebírány právě jedním z politiků. Prakticky byl pak za otce považován Stalin, Gottwald aj.[30]

Zobrazení konkrétní osobnosti přirozeně souviselo se soudobými politickými tendencemi, či u nás s momentálně vládnoucím prezidentem. Do poloviny padesátých let byl vůdce nejčastěji zastoupen Gottwaldem, zobraze-

---

28 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 61–69

29 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 103–105

30 Tamtéž. s. 191

037

038

039

Vůdce

037: P04 | 1953 | Antonín Zápotocký
038: P02 | 1952 | na obraze Klement Gottwald
039: P14 | 1971 | Klement Gottwald
040: P33 | 1978 | J. V. Lenin
041: P42 | 1985 | Klement Gottwald

040

041

ným v živé formě společně s dělníky či pionýry. V případě knihy *Na stavbách Ostravska* (P04) byl dokonce první dělnický prezident Klement Gottwald na fotografii přítomen při příležitosti zapálení první vysoké pece Nové huti Klementa Gottwalda. Jev setkávání státníka s občany byl přirozenou součástí obsahu mnoha knih. Ve většině případů však byli tito mužové na fotografiích zobrazování v neživé formě jako už jednou zhotovené fotografické obrazy, či ještě častěji jako sochy. Jakoby mimochodem se tak objevovaly tyto monumentální fotografie jako součást snímků ze závodních jídelen (P05), schůzí stran (P04) nebo jako výzdoba školních tříd (P04). Jednalo se tak o nejčastější způsob setkávání vysoce postavené osoby prostým dělníkem. *„Především portrét státníka s občanem komunikoval, byl zvěcněním, konkretizací onoho mystického „je s námi“, ale přitom se stával víc než symbolickým sakrálním předmětem, nebyl jen ikonou „živého Gottwalda“ a hodnot, které prezident ztělesňoval, ale přímo jeho transsubstancí.“* [31] V sedmdesátých

31 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 110

a osmdesátých letech přetrvávaly většinou tendence zobrazovat na fotografiích v knihách osobnosti socialismu ve formě plastik, začleněných buď do snímku jako součást nějakého výjevu – například pouličního ruchu (P28), nebo s větším důrazem k objektu jako ryze informativní snímek sochy oproštěný od okolí (P28).

3. 3. 6 Děti a mládež

Hojným přívlastkem, který se pojil s obdobím socialismu, bylo vyzdvihování mládeže a dětí. Účelový výběr dítěte úzce souvisel s ideologickými hledisky. Podobně jako u jiných témat i dětský a mladý věk člověka podléhal z hlediska socialismu prvku nového života a optimistickým vizím budoucnosti. Dítě totiž představovalo „nového člověka", který se zrodil téměř současně s novým socialistickým státem a stal se jeho vzorem. Navíc nebylo nijak, na rozdíl od dospělých, zasaženo přežitky starého světa v době kapitalismu. Dospělí se naopak se zrodem socialismu museli stát mladými v rovině duševní, aby byli schopni chápat a účastnit se nového světa idejí a vymazat původní představy staré doby. „Nová doba" byla vlastně také pro dítě určena a mladý člověk byl jejím nositelem.[32]

Dětskému chápání bylo ostatně přizpůsobováno veškeré formální pojímání socialistického světa. Například všechny texty i fotografie byly v knihách redukovány do jednoduché, jednoznačné roviny. Prvoplánové zobrazení vítězilo nad složitým a metaforickým.[33]

V souvislosti s dítětem uvedl František Doležal ve své knize *Thema v nové fotografii* výčet oborů a míst, v nichž je jakožto tvůrčímu fotografovi doporučeno dítě zobrazovat. Tato místa se stala obecně platnými prakticky až do osmdesátých let a běžně se také objevovala ve fotografických knihách o Ostravsku. Podle Doležala tak měly být předmětem snímků následující motivy: *„dětské jesle, školka, družina mládeže, zájmový kroužek, život v pionýrské organizaci, a ČSM, účast pionýrů a svazáků na politickém životě, budování velkých mládežnických staveb, spolupráce městské a vesnické mládeže."* [34] Nejen při fotografování dětí a mládeže pak Doležal kladl důraz na nové ideologie, bez jejichž znalosti nemohl vzniknout uspokojivý snímek. Do úzké souvislosti dával tento teoretik fotografie také mládež a výstavbu nejen hmotnou, ale i tu socialistickou.[35] Ve fotografických publikacích o Ostravsku tak téma dítěte a mládeže zaujímalo významné místo. Prakticky ve všech případech bylo dítě ve foto-

---

32 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 27–29

33 Tamtéž. s. 192

34 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 112

35 Tamtéž. s. 33

042

043

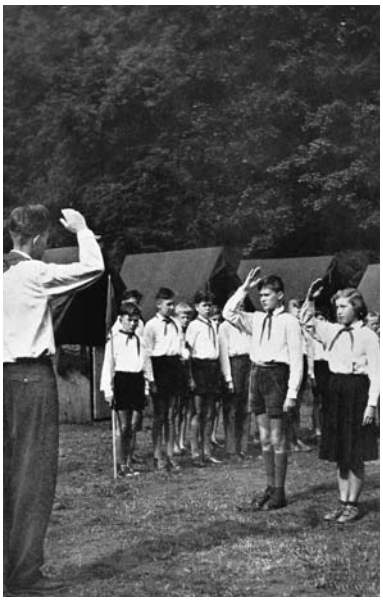

044

Děti a mládež – děti

042: P04 | 1953
043: P06 | 1958
044: P06 | 1958
045: P15 | 1971
046: P19 | 1974

045

046

grafických publikacích o Ostravsku zobrazeno na snímku při hře. Tato dětem nejvlastnější činnost však byla například v knize P04 silně ovlivněna ideologickými atributy. Za formu hry se totiž schovávala hra režimu, které děti podléhaly při tvorbě plakátů na téma míru a Stalina. Přestože se socialismus na podstatu dítěte, jako na mladého a nového člověka, odvolával prakticky až do osmdesátých let, na tak silných názorech jako v uvedeném příkladě už v této době nestál.

3. 3. 7 Práce

Oblíbeným tématem veškerých oficiálních fotografií ve sledovaném období byla práce. Ta se jako nejsilnější nástroj socialistické propagandy ujímala převážně v první polovině padesátých let, nicméně až do roku 1989 si dokázala udržet významné postavení i v ideologické otázce bu-

dování socialismu. V Ostravě měla fotografie z pracovního prostředí bohaté zastoupení zejména v průmyslu. Ostatní oblasti práce ve formě služeb, administrativy či zemědělství byly ve fotografických publikacích o Ostravsku reprezentované pouze zanedbatelným množstvím snímků.

3. 3. 7. 1 Průmysl

Práce zaujímala ve sledovaném období stěžejní část celého schématu socialistické ideologie. Zobrazení této činnosti ve fotografických publikacích bylo klíčovým nástrojem k jejímu pozvednutí a produktivitě. Morální výchova k práci se stala základem pro výchovu lidu a budování socialismu. *„Tomu odpovídaly četné kampaně a hesla. Zmiňme alespoň heslo „Republice více práce, to je naše agitace“, použité komunisty již před volbami v roce 1946, údernické hnutí nebo pověstné Stavby mládeže.“* [36] Kladné hodnocení si vysloužili úderníci, kteří pracovní činnost vyzdvihovali nad volným časem. Pracující, kteří zejména v první polovině padesátých let podléhali silnému vlivu ideologie, chápali práci jako formu sebezdokonalování.[37]

Jestliže většina motivů zobrazovaných ve fotografiích v knihách o Ostravě představovala obecně platná a typická témata většiny knih s fotografiemi v období vlády komunismu, konkrétní podoba práce na Ostravsku zaujímala svým obsahem specifický motiv. Přestože pracovní činnost byla obecně vhodným vizuálním nástrojem propagandy, na Ostravsku zahrnovala méně všední motivy z prostředí dolů a hutí. Velká většina snímků, která byla otištěna ve fotografických publikacích tohoto kraje, vznikla právě v souvislosti s průmyslovou výrobou.

Průmysl v ostravském kraji byl postaven na uhelném hornictví a hutnictví. Zejména po roce 1948 docházelo v Ostravě k realizaci výstavby podniků těžkého průmyslu a k jejich dominantnímu využívání. První hospodářský plán v Ostravě zahrnoval ve své koncepci rozvoj těžkého průmyslu. Byla zřízena komise pro výstavbu Ostravska, která se kromě průmyslové výstavby zabývala také náborem nových pracujících a jejich bydlením. Zásadním a často zobrazovaným počinem v oblasti těžkého průmyslu se v prvním pětiletém plánu stala výstavba Nové huti Klementa Gottwalda, která představovala první průmyslovou stavbu socialismu. Dalším předmětem zájmu tzv. „ocelové koncepce“ byla snaha o zvýšení produkce černého koksovatelného uhlí, které bylo potřebné pro zvyšující se nároky v hutnictví, energetickém a strojírenském průmyslu.[38] Přestože fotografické publikace o Ostravsku vydané v padesátých letech představovaly Ostravu jako město

---

36 FRANC, M., KNAPÍK, J.: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 2013. s. 18

37 Tamtéž. s. 19–20

38 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 519–520

plnící plán budování a výroby, skutečnost ukazovala, že výstavbu doprovázelo zpoždění v řádech několika let. I přes stálé naplňování podniku novými pracovními silami se nedařilo splňovat náročný plán výroby a ostatní podniky závislé na koksu nebo surovém železe ve své produkci rovněž zaostávaly.

V období tzv. normalizace nepřinášelo odvětví průmyslové výroby v Ostravě žádné zásadní změny. Požadavky po produktech těžkého průmyslu byly s ohledem na masovou výstavbu panelových sídlišť stále velké a nebyly v mnoha ohledech uspokojovány.

Průmysl a výroba patřily k základním prvkům schématu socialistického státu. Není tak divu, že své výsadní místo na fotografiích v knihách o Ostravsku zaujímala právě průmyslová výroba. Její zobrazení se vlivem aktuálních ideologií během čtyř desítek let vlády komunistické strany měnilo.

Do skupiny fotografií, která nesly ve fotografických publikacích o Ostravsku významné zastoupení, patřily snímky krajiny, jejíž dominantou byla továrna s komíny, těžní věž dolu apod. Stanoviště fotografa bylo v tomto případě voleno většinou někde při okraji Ostravy, čímž v prázd-

047

048

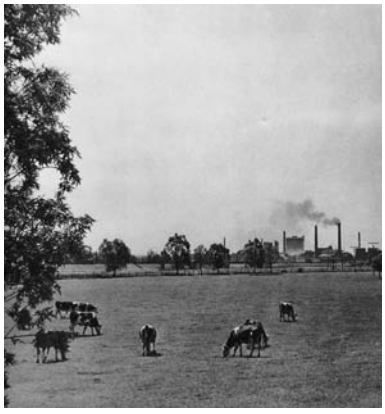

049

050

Průmysl – krajina s továrnou

047: P08 | 1962 | *Jarní Ostrava od Bobrovníků*
048: P15 | 1971 | *Ostrava – celkový pohled od Hošťálkovic*
049: P15 | 1971 | *Krajina u Hošťálkovic, v pozadí koksovna Jan Šverma*
050: P08 | 1962 | *Podzimní pohled ze Slezské Ostravy*

né – jinak nepříliš člověkem zasažené – krajině vynikl průmyslový podnik. Jednalo se tak o výřez fotografie, který představoval specifický pohled na průmyslové město a dával do kontrastu obdělávaná pole a těžký průmysl. V jediném snímku tak divák viděl podstatné aspekty soudobého hospodaření, tedy zemědělství a těžký průmysl.

Jednou z forem fotografického zachycení průmyslového objektu bylo jeho začlenění do součásti města. Fotografie této podoby představovaly město Ostravu jako ryze průmyslovou aglomeraci. Jednalo se zpravidla o snímky větších celků, kde se dominantou stala těžní věž, komíny či vysoké pece. Znaky těžkého průmyslu jako přímé součásti města nebyly v době

051

052

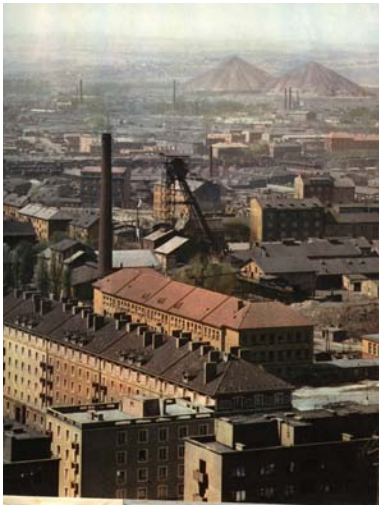

053

054

Průmysl – doly ve městě

051: P10 | 1966
052: P10 | 1966 | Důl hlubina v Ostravě
053: P08 | 1962
054: P10 | 1966

vzniku těchto fotografií vnímány jako negativní faktor. Těžní věž byla spíše chloubou, později pojímanou jako základní přívlastek města. V mnoha městských částech nebyla průmyslová a obytná zóna nijak významněji oddělena, a tak se staly typickými také pohledy na panelová sídliště, v jejichž blízkosti stály doly či vysoké pece.

Stylové stránce fotografií v oblasti průmyslu se věnoval ve své knize František Doležal. Právě kapitola Práce, výroba soutěžení nesla v knize *Thema v nové fotografii* rozsahem největší zastoupení. Fotografické dokumentování lidí při práci bylo zejména v počátcích vlády komunistické strany jedno z nejvýznamnějších témat tzv. nové fotografie. Podobně jako i v jiných kapitolách se autor ve svém textu věnoval chybným ukázkám snímků z prostředí průmyslové výroby, které představovaly obsahově a formálně nedostatečně agitační obrazy socialistického požadavku. Jednalo se například o zachycení jisker, dýmu a jiných atributů, které byly nesprávně hlavním předmětem snímku. Naopak vyzdvihoval fotografie, na nichž byl ústředním motivem člověk s pracovním náčiním v rukou nebo obsluhující stroj.

3. 3. 7. 2 Hornictví

„Horníci nechtěli pracovat v závodech, jež nesly ještě jména z potupné doby kapitalistického otroctví. Horníci si vybrali jména pro své doly podle předních mužů republiky. A nejen že se jeden vedle druhého zúčastnili slavnostního aktu přejmenování šachty. Uctili to po svém – mimořádnou směnou, mimořádným výkonem. Protože lépe, lépe se pracuje, jak to říká horník, který právě vyfáral, jmenuje-li se jeho závod Generalissimus Stalin, Klement Gottwald, Generál Svoboda…“

NEULS, J[39]

Hornictví – snímky samostatných dolů – Důl Petr Bezruč (Ostrava)

055: P10 | 1966
056: P27 | [1977]
057: P42 | 1985

055

056

057

39 NEULS, J.: *Bitva o uhlí: Reportáž*. Brno: Rovnost. 1949. s. 16

058

059

060

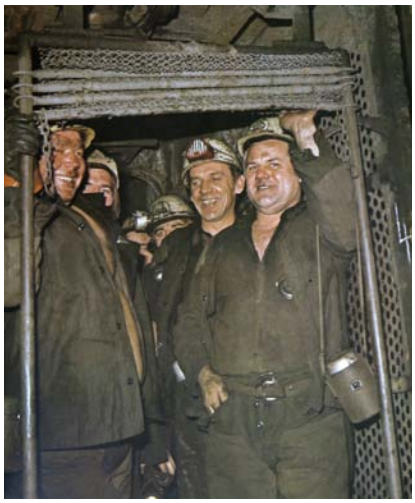

061

062

063

Hornictví – horníci v dolech

058: P04 | 1953
059: P06 | 1958
060: P10 | 1966
061: P27 | [1977]
062: P27 | [1977]
063: P36 | 1980

Fotografie horníků, dolů a štol patřily k velmi četným motivům fotografických publikací o Ostravsku. Mnohokrát byly na snímcích v knihách zobrazovány doly jako součást města. Těžní věže šachet v ulicích patřily většinou k pozůstatkům starých koncepcí staveb těchto průmyslových objektů. Na fotografiích v publikacích pak od roku 1948 představovaly tyto prvky úzký vztah města Ostravy a dolu. V padesátých a šedesátých letech byly těžní věže dolů zachycovány vedle starých zástaveb ve větších celcích nebo v ulicích města. Od sedmdesátých let pak staré domy vystřídala panelová sídliště.

Mezi nejhojnější patřily snímky samostatných dolů, koksoven a dalších souvisejících podniků. Často zobrazovanými doly byly ve své době ty nejmodernější. Bylo na nich možné jednoduše ilustrovat technologické pokroky ve sféře uhelného hornictví. Mezi často publikované doly ve fotografických publikacích o Ostravsku patřil Důl Ostrava (v letech 1946–1967 nesl název Petr Bezruč). Tomu totiž byla začátkem šedesátých let přistavěna moderní kladivová těžní věž.

Zejména ve fotografických publikacích, které se zabývaly Ostravsko-karvinským revírem, byli předmětem zájmů horníci. Oproti knihám, které

064

065

066

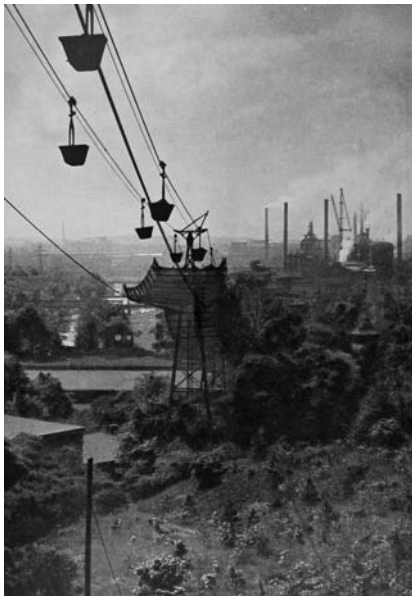

067

068

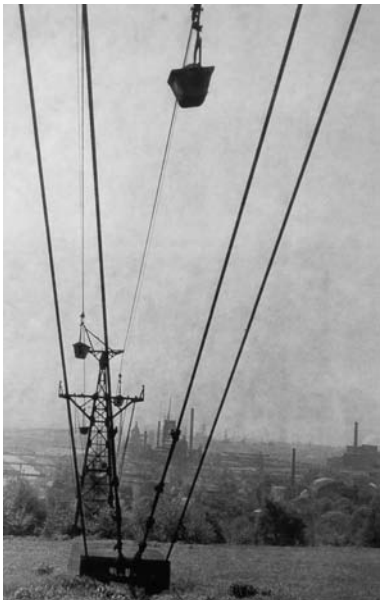

069

Hornictví – haldy (umělé návozy hlušiny) a lanovky pro přepravu uhlí

064: P10 | 1966
065: P08 | 1962
066: P21 | 1975
067: P06 | 1958
068: P33 | 1978
069: P10 | 1966

se obecně věnovaly městu Ostravě a jeho okolí, byl zde horník často zachycován v samotných štolách při rubání. Divákovi byly na fotografiích představovány i další činnosti horníka, jako například typické sprchování, konec směny apod. Vedle havířů byli při své práci zobrazováni také ostatní zaměstnanci dolu. Patrně také kvůli náročnosti prostředí, v jakém snímky vznikaly, nevykazovaly fotografie z podzemí dolů nijak nápadité řešení. Jestliže se divák na stránkách stejného titulu setkal s mnohdy kreativněji laděnými snímky, obrázky ze štol obvykle reprezentovaly čistě informativní přístup k danému tématu. Jednoduššímu pojetí fotografie nijak v tomto případě nepomohl ani obsah, který představoval bezútěšnou šeď dlouhých chodeb stovky metrů hluboko pod zemí.

Poměrně častými motivy, které patřily v Československu ke specifickým, byly ve fotografických publikacích o Ostravsku fotografie hald. Jednalo se o umělé návozy hlušiny – nepoužitelného zbytku po těžbě uhlí. Účely, s jakými bylo k fotografiím hald v publikacích přistupováno, nebyly vždy stejné. V období padesátých let se tento prvek těžby uhlí ve fotografických publikacích prakticky neobjevil. V šedesátých letech byly fotografie hald

nechávány bez bližších komentářů, až od sedmdesátých let byla halda na fotografii zobrazena v souvislosti s její rekultivací (P19, P21). V osmdesátých letech bylo na haldy pohlíženo ne jako na negativní faktor, ale naopak jako na předmět chlouby z odvedené práce a jako na typický ostravský element (P42).

Vedle hald byly často zobrazeny i v naší republice ojedinělé lanovky, které nad městem přepravovaly uhlí. Chráněna sítí putovala vytěžená surovina ze Slezské Ostravy ke koksovnám a k dalšímu zpracování ve vysokých pecích. V některých publikacích (P06, P33) bylo na tento druh přepravy v popiscích snímků pohlíženo metaforicky jako na „řeky uhlí“, či „pavoučí sítě“ nad městem.

3. 3. 7. 3 Hutnictví

Kromě uhelného hornictví bylo ve fotografickém zachycení průmyslu města Ostravy výsadou také hutnictví. Na rozdíl od snímků z vnitřku dolů

Hutnictví

070: P06 | 1958
071: P11 | [1967]
072: P11 | [1967]
073: P21 | 1975
074: P42 | 1985
075: P42 | 1985 | *Vylévání vysokopecní strusky*

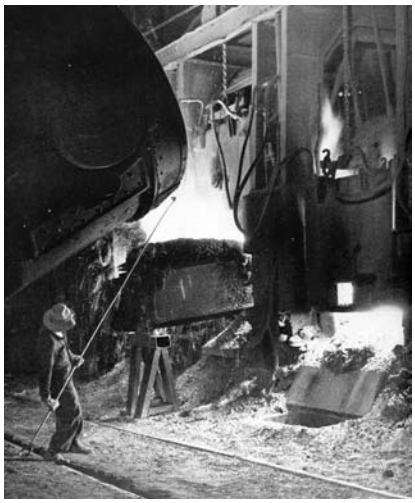

070

071

072

073

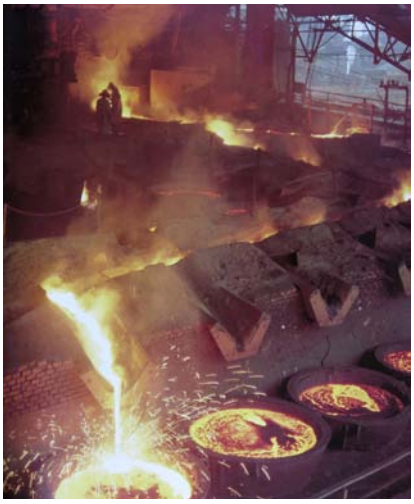

074

075

však byly fotografie z hutí svou formou mnohem nápaditější a kreativnější. Zatímco František Doležal nabádal všechny fotografy, aby fotografování v podobných provozech pojímali nanejvýš vážně a nenechali se strhnout senzacemi v podobě jisker a dýmu. Paradoxně právě toto prostředí představovalo od běžných snímků pracovníků jakési estetické a výtvarné uvolnění. Hutníci byli často zobrazování v pouhé siluetě, později byl člověk na fotografii v oblasti hutní výroby jen malým prvkem celého obrazu a pozornost fotografa byla věnována samotnému procesu odpichu a dalším postupům výroby. I zde však byly zobrazovány detailní portréty hutníků. Na jejich tváři se však na rozdíl od fotografií horníků nezračil úsměv, ale výsledkem byl spíše psychologický portrét těžce pracujícího člověka.

3. 3. 7. 4 Portréty dělníků

Styl s jakým má být v tzv. nové fotografii přistupováno k žánru portrétu ukázala už titulní strana Doležalovy knihy *Thema v nové fotografii*, která zobrazovala usměvavého horníka s pohledem k lepším zítřkům. Portrét na obálce této knihy byl stěžejním typem portrétní fotografie na počátku padesátých let, jehož základní myšlenka se v oficiální propagandistické fotografii udržela prakticky do osmdesátých let. V těchto případech se typicky jednalo o stylizované snímky.

Téma člověka bylo po roce 1948 v tzv. nové fotografii považováno za jedno z nejdůležitějších. *„V socialistické a k socialismu směřující společnosti se stává ideálem umění harmonicky rozvitý, svobodný člověk, dělník a rolník, hrdina budovatelské práce, úderník, zlepšovatel, bojovník za světový mír – tvůrce nových forem hospodářského, politického, sociálního a kulturního života.“*[40] Fotografie měla zobrazovat chuť člověka k práci, šťastný úsměv a pohled do budoucnosti. Úsměv, který se v portrétech pracujících projevoval velmi výrazně, byl jedním z nejčastějších nástrojů k zobrazování šťastného socialistického života. Úsměv lidí na fotografiích byl předpokladem. Usmívat se měl havíř, dělník, dítě, žena na poli, člověk obsluhující stroj. Stejně se měl usmívat i soudruh Gottwald nebo Stalin. Obecně byl úsměv znakem radosti, která byla důkazem spokojenosti pracujících.[41]
Z námětového hlediska byla do portrétů pracujících výraznou měrou zařazena také pracující žena, která se od padesátých let stávala součástí dělnické skupiny.[42]

Zobrazení pracujícího člověka podléhalo socialistickému realismu. Především v počátcích komunismu neměl být fotograf strháván světelnými

---

40 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 19

41 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 32, 164

42 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 213

076

077

Portréty dělníků

076: P04 | 1953 | Parta tesaře Holáska, nositele Řádu práce
077: P02 | 1952 | NHKG
078: P06 | 1958 | Mládež na výstavbě NHKG
079: P10 | 1966
080: P19 | 1974
081: P10 | 1966

078

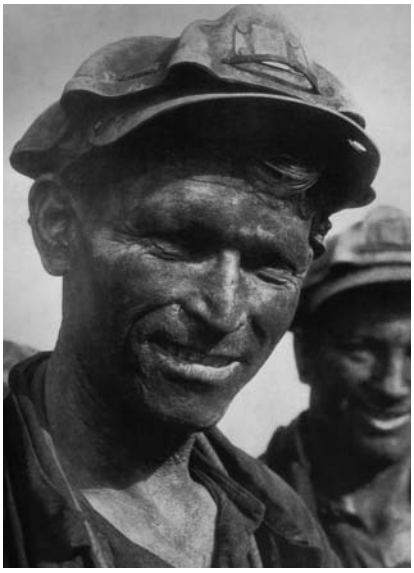

079

080

081

a jinými efekty, portrét měl být od těchto přívlastků oproštěn. Z fotografie měly být čitelné i abstraktní představy o pracujícím lidu jako základu socialistické společnosti. Noví lidé, nový svět, síla, elán, optimismus, to byly pojmy, které měla fotografie zachytit.[43]

Typické budovatelské portréty ve fotografických publikacích o Ostravsku představovaly zejména v první polovině padesátých let stěžejní námět. Portrétovanému nechyběly za zády vysoké pece, rozestavěná budova nebo v jeho rukách pracovní nástroj. Od druhé poloviny padesátých let se vzhled fotografií měnil postupně k větším výřezům na tvář pracujících. Rovněž z portrétů většinou mizely typické prvky pracovního prostředí od velkých továren po menší pracovní nástroje. I tak byl účel vzniku fotografií aspoň základní myšlenkou v souladu s původní ideologií – reprezentovat pracujícího občana socialistického státu.

3. 3. 7. 5 Předáci a agitace na pracovišti

Snad žádné pracoviště se v letech 1948–1989 neobešlo bez názorné agitace, která patřila k dobové propagandě režimu. Úzce souvisela s vyzdvihováním kultu práce a měla za cíl zvýšit pracovní morálku a produktivitu práce. Mezi

082

083

084

Předáci a agitace na pracovišti

082: P10 | 1966 | *Rekord překonán*
083: P10 | 1966 | Předávání vyznamenání
084: P24 | 1975 | *Mladí hrdinové socialistické práce Milan Žabčík a Michal Hocko*

nejčastější formy propagace patřilo rozvěšování letáků po podniku, tvorba nástěnek či rozmisťování tabulí s fotografiemi nejlepších pracovníků, které se ostatně objevovaly kromě podniků i na řadě veřejných míst (P42). K podobné propagaci se vlastně obecně svou podstatou mohly řadit i snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku. Zde se totiž agitace projevovala v plné míře, zejména pak v knihách, které vydaly různé podniky v Ostravě (OKD, VŽKG, NHKG). Na stránkách těchto publikací se objevovaly foto-

43 DOLEŽAL, F: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 19–20

grafie představených strany, kteří gratulovali havířům, dělníci s karafiáty apod. Mnohdy byli v popiscích snímků jejich hlavní aktéři titulováni jako hrdinové socialistické práce, předáci apod. Výjimku netvořily ani galerie hrdinů práce v úvodech fotografických knih o Ostravsku (P22). Jednalo se o prosté podobenky nejlepších pracovníků, pod jejichž portrétem se objevilo jméno, někdy také podnik, ve kterém svého úspěchu dosáhli. Zatímco běžný pracující člověk ztrácel v padesátých letech zcela svou identitu, jméno a byl považován za část celku, třídu či dělníka, byli tito předáci v knihách zvěčněni i přesto, že byli zcela neznámí.[44] Anonymitu však v tomto případě zcela přebila důležitost těchto lidí pro socialistickou práci, režim a společnost. Propagace socialistické práce se ve formě fotografií dostala i do knih, které se zabývaly historií průmyslového podniku.

085

086

087

3. 3. 7. 6 Brigády

Brigáda představovala v období po druhé světové válce pracovní činnost, která nesouvisela s běžným povoláním občanů a její uskutečnění bylo prováděno na základě urychleného požadavku průmyslové, bytové a jiné výstavby. Především v padesátých letech byly brigády povinné jak pro školní mládež, tak z ideologického a kolektivního hlediska i pro dospělé. Kromě asi nejčastějších brigád ve formě pomocných prací v zemědělství nebo tzv. zvelebovacích pracích se řada mladých brigádníků účastnila také výstavby těžkého průmyslu. Se socialistickými brigádami byly spojeny některé negativní faktory, z nichž mezi nejvýznamnější patřilo nedostatečně kvalitní ubytování[45] či v případě výstavby ostravské NHKG doprava na pracoviště.

Brigády – brigádníci

085: P02 | 1952 | Výstavba NHKG
086: P02 | 1952 | Brigádníci na výstavbě NHKG
087: P02 | 1952 | Brigádníci na výstavbě NHKG

44 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 32, 112

45 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 157–158

Realizace brigád často souvisela s organizací staveb mládeže, kterou už v roce 1946 inicioval Svaz české mládeže. Jedna z největších staveb této formy organizace proběhla na počátku padesátých let právě v Ostravě. Jednalo se o pomoc mladých brigádníků na výstavbě hutního kombinátu Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě -Kunčicích. Megalomanský projekt byl nazýván Stavbou mladých budovatelů socialismu a stal se symbolem brigádnické výstavby mládeže. Na základech této hutě pracovalo na počátku padesátých let až sedm desítek tisíc dobrovolníků, i těch, kteří zde byli nuceně. Valná část mladých pracovníků věřila a byla silně ovlivněna soudobou ideologií, která dávala do přímé souvislosti výstavbu průmyslového gigantu s výstavbou socialistického státu a života.[46] Fotografie, které představují šťastné výrazy ve tváři, v mnoha případech vypovídají nezkreslenou pravdu. Silná agitace dokázala mladé brigádníky strhnout pro práci natolik, že vizím nového života a budování socialismu bezmezně věřili. Pro mnoho pracovníků představovala Stavba mladých budovatelů socialismu také možnost poznání vrstevníků a seznámení se s kolektivem.[47]

Ve fotografických publikacích o Ostravsku se pracovní činnost ve formě brigád objevila prakticky jen v publikacích *Veliké dílo* (P02) a *Na stavbách Ostravska* (P04). Fotografie byly ve většině případů momentkami, objevily se ale také typické budovatelské portréty jednotlivců i skupin pracujících, za jejichž zády se tyčily mohutné vysoké pece a komíny.

3. 3. 7. 7 Výstavba

Rozvoj těžkého průmyslu a jeho výstavba se po roce 1948 stala jedním z pilířů ideologie budování socialistického státu. Vlivem silného zastoupení průmyslu představovala Ostrava zejména v padesátých letech vzor pro socialistická města. Náležitě k tomu bylo budování socialistického státu dokumentováno a mezi dalšími prostředky také propagováno ve fotografických publikacích o Ostravsku (P02, P04, P05). Ať se jednalo o výstavbu průmyslovou nebo bytovou, vždy byla jedním z nejdůležitějších motivů na fotografiích.

Samotný proces budování měl ideologicky přímou souvislost s komunistickou vizí a promyšlená koncepce výstavby představovala základ pro vytváření budoucnosti.[48] Nejvíce se tématu budování přirozeně s jeho značným dobovým vzestupem věnovaly fotografické publikace z první poloviny padesátých let. Výsadou těchto knih bylo kromě otištění fotografií osamělých staveb také zachycení člověka jako tvůrce nejen stavby samotné, ale

---

46 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 519

47 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 873–874

48 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 33

088

089

090

091

092

Výstavba

088: P05 | [1955] | Výstavba Nového sídliště v Porubě (oblouk)
089: P10 | 1966
090: P04 | 1953 | Železářská parta soudruha Janíka
091: P10 | 1966
092: P02 | 1952 | Výstavba NHKG

především jako budovatele socialismu. V sedmdesátých a osmdesátých letech se čtenáři na stránkách fotografických knih o Ostravsku setkávali s rozestavěnými budovami výjimečně. Zcela se pak ze snímků vytratil prvek člověka, který v padesátých letech snímky této tematiky oživoval. V období tzv. normalizace v souvislosti s výstavbou a přestavbou města převažovaly spíše knihy, které na fotografiích zobrazovaly již dokončené architektonické objekty (P13, P20, P28). I zde na fotografiích zcela odpadl člověk. Pokud se živá osoba na snímku objevila, tak pouze jako stafáž.

Teoretik fotografie František Doležal zařazoval téma výstavby a budování ve městech do krajinářské fotografie, jíž určil zcela nové postupy a obsahová témata. *„Do okruhu působnosti krajinářské fotografie spadá zejména výstavba průmyslových, zemědělských a jiných zařízení, výstavba nových budov, sídlišť, obcí a měst, a nejen to, ale i život ve městech a vesnicích, na ulicích v sadech a jiných otevřených prostorách, pokud neslouží sportovním a jiným speciálním účelům, (...). Tímto způsobem se dostane uplatnění i tzv. žánru, který ovšem bude něčím podstatně jiným, nežli býval starý žánr. Bude nový svým předmětem, svým obsahem, pojetím, formou a bude nový přede-*

vším svým veřejným a společenským posláním."[49] Ve svém vyhroceném textu autor dokázal, že lze na základě socialistické ideologie přetvořit dosavadní útvary fotografie tak, že se například jedním ze základních okruhů krajinářské fotografie stala právě výstavba a budování.

3. 3. 8 Služby pro obyvatele

3. 3. 8. 1 Bydlení

Přestože po druhé světové válce nedosahovalo poničení bytů v Československu takové míry jako v sousedních státech, byla otázka nedostačujícího bydlení pro obyvatele v této době aktuální. Období let 1948–1968 je pro většinu měst bývalého Československa charakteristické stálým neuspokojivým stavem v oblasti bydlení.

Zatímco například Praha trpěla ještě patnáct let po válce nevyhovujícím stavem v počtu bytů, průmyslově angažovaná města jako Ostrava dosahovala vůbec největší bytové výstavby.[50] Takové tendence upřednostňování stavby nových bytů v regionech s velkým zastoupením průmyslu se ostatně projevovalo prakticky až do konce šedesátých let.[51] Charakteristické pro výstavbu menších domů je období tzv. dvouletého hospodářského plánu, kdy vznikaly tzv. dvouletkové domy. Kromě toho vyrůstaly na periferiích Ostravy jednoduché dřevěné, tzv. finské domky. Pro brigádníky, kteří se podíleli na výstavbě hutního komplexu NHKG, bylo zase postaveno šest desítek ubytoven. Největší stavební akce nejen v Ostravě, ale v celém tehdejším Československu, však probíhala od roku 1952 v Porubě. Jednalo se o vznik nového sídliště, které bylo postaveno ve stylu socialistického realismu a bylo také fotograficky dokumentováno a otištěno v publikacích (P05). Dosavadní velmi kritizované podmínky bydlení v dobách kapitalismu tak mělo nahradit nové živobytí pro tisíce pracujících. Často skloňovaným pojmem byla tzv. Nová Ostrava – jakási nová koncepce bydlení, která měla zajistit spokojenost lidí a dopřát jim odpočinek po odvedené práci. Přednost pro přidělení nových bytů v Porubě měli hutníci a havíři. Další výstavby sídlišť se v padesátých letech konaly v tzv. Jižním městě.[52]

Rozsáhlá a megalomansky pojatá výstavba ve formě panelových sídlišť se pak konala v sedmdesátých a osmdesátých letech. I tato etapa vzniku bydlení byla ve fotografických publikacích o Ostravsku bohatě zastoupena. Podobně jako v poválečných letech byla spojena s potřebou bydlení

---

49 DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 130

50 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 165–166

51 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 198

52 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 522–524

093

094

095

Bydlení – sídliště

093: P27 | [1977] | *Ostrava-Hrabůvka*
094: P27 | [1977] | *Ostrava-Poruba*
095: P33 | 1978 | *Pátý obvod Poruby*
096: P33 | 1978 | *Sídliště Jižní Město*
097: P15 | 1971 | *Ostrava-Poruba*

096

097

v rozvíjejícím se průmyslovém městě. Oproti původní době výstavbu bytů nová koncepce značně urychlila. Negativním faktorem, který souvisel se vznikem panelových sídlišť, byla opožděná výstavba občanské vybavenosti (doprava, školy, školky, zdravotní střediska, prodejny, služby aj.). Základním požadavkem tehdejšího ministerstva byl plán na postavení panelových domů pro co nejvíce osob na co nejmenší zastavěné ploše. S tím byla spojena často unáhlená a nepříliš promyšlená urbanistická koncepce, která se výrazně projevila právě v Ostravě. Šedivou panelovou zástavbu často doplňovaly pomníky, sochy a poutače, které se vztahovaly ke komunistické straně.[53] Dalším, ne příliš příznivým faktorem pro socialismus, byla rostoucí individualita obyvatel sídlišť, která s výstavbou desetitisícových sídlišť souvisela. Tento duchovní aspekt komplexu panelových domů znamenal značný odklon od kolektivizace prosazované v padesátých letech.[54]

Sídliště se ve fotografických publikacích o Ostravsku objevovala až do první poloviny padesátých let nejčastěji ve fázi výstavby. Od druhé poloviny

53 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 551–552

54 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 213

padesátých let pak převládaly snímky dokončených staveb pro zdůraznění monumentality celku fotografované většinou z ptačí perspektivy. Výjimečně se na snímcích v této souvislosti objevil člověk.

V době tzv. normalizace se na snímcích častěji upřednostňovaly samostatné panelové domy mnohdy do fotografie komponované průhledem zelenými stromy či květinami. Objektivita se vytratila také díky začlenění dalších prvků – lidí, dopravních prostředků apod. Často se ve fotografických knihách objevovaly snímky celků sídlišť, které se zabývaly urbanistickým řešením města. Zde opět převládaly objektivní záběry bez rušivých poetických prvků. Ve spojitosti se snímky sídlišť bylo zejména od sedmdesátých let uváděno v jejich popisku pro kolik obyvatel je dané sídliště určeno. Kromě toho byla kvůli nesnadné vizuální rozlišitelnosti unifikovaných panelových domů uváděna zpravidla i městská část, ve které se sídliště nacházelo.

3. 3. 8. 2 Doprava

Doprava ve městě patřila k nejdůležitějším službám pro občany. Její zobrazení tak představovalo poměrně častý motiv, který se však začal ve fotografických publikacích o Ostravsku objevovat až od šedesátých let.

Fotografie moderních dopravních prostředků městské hromadné dopravy prezentovaly ve fotografických knihách kvalitní zajištění služeb pro obyvatelstvo. Ve většině publikací nebyly tramvajové vozy, autobusy či trolejbusy zobrazeny jako jediná část obrazu, ale byly mnohdy doprovázené typickými motivy města Ostravy či dobovými reáliemi. Vedle vozů městské dopravy se tak objevovaly těžní věže, vysoké pece, panelové domy nebo byly snímky oživeny spěchajícími lidmi.

Tramvajová doprava patřila ve sféře městské hromadné dopravy v Ostravě k poměrně dobře zajištěným složkám, k čemuž přispělo i vystavění moderní tramvajové vozovny v Porubě na konci padesátých let. Jako jediná tramvajová vozovna byla v době svého vzniku průjezdní, a toto prvenství se projevovalo jejím častým fotografickým zobrazováním na stránkách knih. Tramvaje patřily obecně k velmi zachycovaným motivům a v rámci pokrokovosti vybavení vozového parku ostravského dopravního podniku byly vždy fotografovány moderní tramvajové vozy řady T (T1, T2, T3).

Zatímco autobusy nenacházely ve fotografických publikacích o Ostravsku významnější zastoupení, častým motivem se staly trolejbusy. Předmětem zájmů byly jakožto nové prostředky dopravy v Ostravě (od roku 1953), které aspoň částečně nahrazovaly zastaralý provoz úzkorozchodných tramvajových drah. S ohledem k době zavedení tohoto způsobu přepravy cestujících v Ostravě se trolejbusy nejčastěji objevovaly v knihách z druhé poloviny padesátých či z šedesátých let.

098

099

100

101

102

103

Doprava

098: P08 | 1962 | *Cesta na Jaklovec*
099: P08 | 1962 | *Ostravské autobusové nádraží* (u bývalého Státního divadla v Ostravě)
100: P11 | [1967] | Tramvaj T2
101: P23 | 1975 | Rudná ulice
102: P24 | 1975 | Tramvaj T3
103: P33 | 1978 | *Ústřední autobusové nádraží v Ostravě*

Schéma dopravy města na fotografiích doplňovaly také rychlostní komunikace pro automobily, jejichž intenzivnější výstavba začínala v šedesátých letech. Za nejmodernější silnici byla svého času považována ulice Rudná, která se taky stala jednou z nezobrazovanějších.

3. 3. 8. 3 Zdravotnictví

Dalším velmi obecným tématem, které se ve sledované době objevilo snad v každé fotografické publikaci nejen o Ostravsku, bylo zdravotnictví. Záběry ze zdravotních středisek, která vznikala od roku 1952,[55] byly prezentací moderního socialistického zdravotnictví. Podobně jako u dalších témat dávali v první polovině padesátých let komunisté zdravotnictví také do souvislosti s kapitalismem. V textech se tak srovnávaly tehdejší podmínky zacházení s dělníky v oblasti lékařské péče se soudobými moderními prostředky a přístupy. Mezi předměty zdravotnictví byly ve fotografických publikacích dále ilustrovány specifické prostředky používané v Ostravě (například přetlako-

55 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 1081

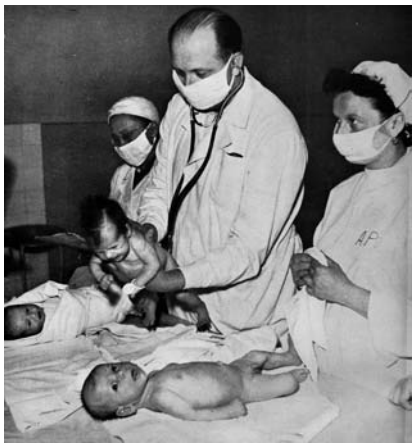

104

105

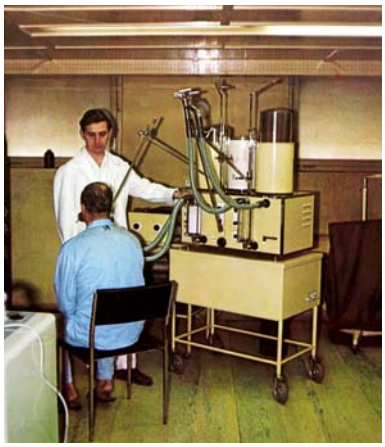

106

107

108

Zdravotnictví

104: P06 | 1958
105: P21 | 1975 | Přetlaková komora v Městské nemocnici v Ostravě
106: P22 | 1975
107: P22 | 1975 | Operace ve vítkovické nemocnici
108: P27 | [1977] | Hornická poliklinika v Ostravě

vá komora, tehdy jediná v Československu), a také nemocnice nebo polikliniky (především nová Fakultní nemocnice v Porubě a Hornická poliklinika v Moravské Ostravě).

3. 3. 8. 4 Obchody

Zobrazení prodejen, nákupů či stravovacích služeb představovalo po celé sledované období ve fotografických publikacích o Ostravsku méně stěžejní téma. Tyto snímky prakticky představovaly jen zanedbatelnou část celých kolekcí fotografií v knihách. První fotografie z tohoto odvětví služeb se ve formě trhů začaly objevovat až s příchodem tzv. normalizace. Další snímky byly otištěny také v publikacích o velkých průmyslových podnicích. Největší zastoupení odvětví obchodu ve fotografiích měly až knihy z osmdesátých let, což souviselo s větším rozvojem prodejen, dostupností zboží a služeb oproti minulým desetiletím.

Nejen ve fotografických publikacích o Ostravsku znamenaly obchody jakési měřítko zajištěnosti obyvatel města.

109

110

111

112

113

114

115

116

117

3. 3. 9 Kultura a zábava

Neodmyslitelnou součástí života v době socialismu byla kultura. Ta patřila od počátku nástupu komunistické strany mezi jeden z hlavních pilířů ideologie a úzce souvisela s náplní běžného života pracujících. Oproti stávající podobě prodělala kultura po roce 1948 zásadní změny. Snahou komunistického režimu bylo do kultury začlenit osvětovou politiku a propagandu. Předmětem zájmů osvětových pracovníků v této oblasti byly především lidové zábavy ve formě tanečních večerů konaných obvykle v neděli. Základním požadavkem tanečních zábav bylo jejich programové nebo částečně programové vyznění. Tanec a jiná zábava se tak měla stát pouze doprovodem k hlavní myšlence agitačního kulturního programu. Ten se obvykle

Kultura a zábava

109: P08 | 1962 | Dům umění v Ostravě
110: P36 | 1980 | Hana Zagorová
111: P26 | 1980 | *Ostravská televize natáčí pořad ke Dni horníků*
112: P29 | [1978] | Slavnosti havířů
113: P19 | 1974 | Slavnosti havířů
114: P10 | 1966 | Slavnosti havířů
115: P13 | [1971] | Bývalý Dům kultury pracujících VŽKG
116: P22 | 1975
117: P36 | 1980

skládal z různých kolektivních her, soutěží, kvízů, recitací básní, zpěvů, krátkých proslovů apod. Od druhé poloviny padesátých let a zejména od šedesátých let stále více vzrůstala snaha o liberalizaci těchto druhů zábavy. Předmětem kritiky se stala především zatvrzelá teze postavená na ideologii socialismu, které mnoho osvětových pracovníků stále podléhalo.[56] Nejběžnější lidovou zábavou, při níž se uplatnily tance a jiné druhy radovánek, se v Ostravě staly hornické slavnosti.

Jedním z míst, kde se kultura od padesátých let soustřeďovala především, byly kulturní domy. Drtivá většina z nich vznikala už od roku 1945 a sloužily jako víceúčelové budovy pro konání různých akcí. *„Bezprostředně po únoru 1948 se téma kulturních domů dostalo do popředí kulturní a osvětové politiky a obecně panovala představa o jejich rychlé, rozsáhlé a státem podporované výstavbě.“* [57] Řada z těchto výstaveb také vznikala v rámci hospodářských plánů a jejich interiérové uspořádání se postupem času měnilo od většího společenského sálu v padesátých letech po menší klubové místnosti v letech šedesátých.[58] Stěžejními kulturními domy v Ostravě byla trojice těchto zařízení, které patřily významným průmyslovým podnikům. Jednalo se o Dům kultury pracujících VŽKG (1961), Dům kultury NHKG (1959), Dům kultury OKD (1961). Dominantní postavení v četnosti výskytu na snímcích ve fotografických publikacích o Ostravsku si držel jednoznačně Dům kultury pracujících VŽKG. Z kulturních domů v Ostravě si získal i několik dalších prvenství. Kromě největšího domu kultury Ostravy byl také významný počtem konání akcí v jednom roce (údajně kolem jedenácti tisíc).[59] Mimo to ležel na frekventované komunikaci a byl z trojice kulturních domů nejblíže centru města i Vítkovickým železárnám. Mezi informativními snímky se podoba Domu kultury pracujících VŽKG na fotografiích v knihách o Ostravsku uchovala také v rámci reportážních záběrů z prvomájových průvodů, které měly tribunu představitelů strany právě před touto budovou.

Často opakovaným motivem snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku byla také Galerie výtvarného umění. Tato instituce vznikla jako zcela nově založená v roce 1952, respektive v období let 1952–1954, kdy podle nové koncepce vznikaly regionální galerie po celém tehdejším Československu.[60] Tato galerie byla v Ostravě stěžejním místem soudobé

---

56 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 509–510

57 Tamtéž. s. 467

58 Tamtéž. s. 467–469

59 POLÁŠEK, M., SIKULA, P.: *Ostrava*. 1985. nestr.

60 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 336

118

119

Kultura a zábava – Divadlo Zdeňka Nejedlého

118: P06 | 1958
119: P15 | 1971
120: P21 | 1975

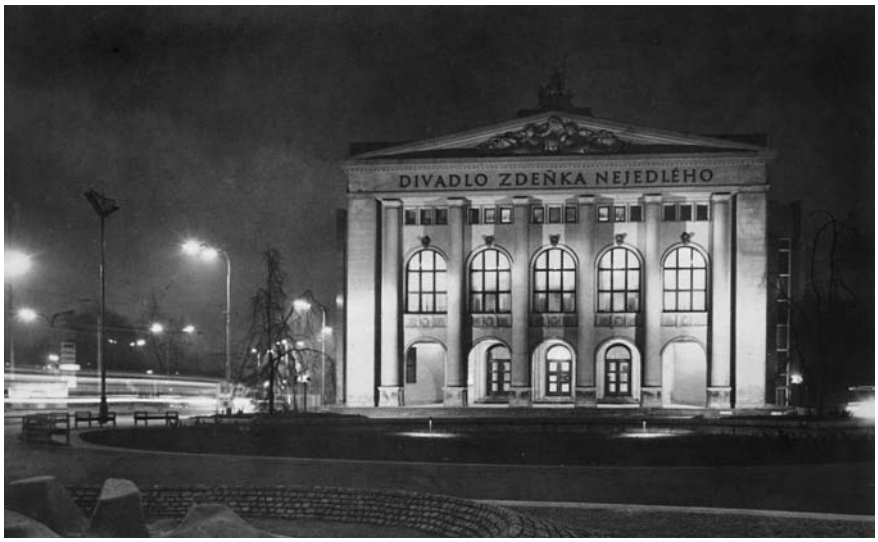

120

výtvarné kultury, která však v období vlády komunistické strany podléhala socialistickému realismu. Častým motivem výtvarných umělců regionu byla sociální a dělnická tematika.[61] Přestože Galerie výtvarného umění v Ostravě vlastnila sbírky maleb od období baroka po secesi, bylo hlavním cílem státního dozoru, který dohlížel na vystavovanou tematiku, prezentovat díla české kultury.[62]

Další nedílnou součást socialistické kultury představovalo divadlo. Schematicky vymezený repertoár, který podléhal ideologickým požadavkům, však zpravidla pracujícím občanům na oblíbenosti návštěvy této tradiční instituce neubíral. Přestože tzv. normalizace obecně neznamenala takové podléhání sovětskému vzoru, jako tomu bylo v padesátých letech, v Ostravě tvořily zásahy stranických složek do divadelní a jiné kultury mnohdy tvrdá omezení. Průkazným se v této souvislosti stal proslov tehdejšího ředitele Stát-

61 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 564

62 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 336

ního divadla v Ostravě Zdeňka Starého, který v obecném měřítku vypovídal o celé tzv. normalizační kultuře na Ostravsku: *„Stranickost kulturní politiky předpokládá uplatňovat ideovou nesmiřitelnost k cizím nepřátelským projevům, důsledně postupovat proti zanášení buržoazních a maloměšťáckých vlivů do umění a kultury (...) Spolu s upevňováním vedoucí úlohy strany je nut-*

121

122

123

Kultura a zábava – Výstaviště na Černé Louce

121: P15 | 1971
122: P15 | 1971
123: P23 | 1975

né a oprávněné posilování řídící úlohy socialistického státu v oblasti kultury, tedy v našich podmínkách Národního výboru města Ostravy, jeho odboru kultury i kulturní komise. Socialistický stát (...) nemůže a nebude podporovat zveřejňování a rozšiřování uměleckýc děl, jejichž charakter je protisocialistický a často nevkusný (...)“.[63] Největší pozornost fotografů a zadavatelů fotografických knih o Ostravsku si svou budovou získalo tehdejší Divadlo Zdeňka Nejedlého (toto pojmenování od roku 1948, dnes Divadlo Antonína Dvořáka). Divadelní scéna byla nejčastěji fotografována ve Státním divadle v Ostravě (od roku 1954 dodnes Divadlo Jiřího Myrona).[64]

V souvislosti s kulturou bylo snad nezobrazovanějším motivem snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku výstaviště na Černé Louce v Ostravě. Expozice se zde konaly od roku 1959, kdy byl dokončen první pavilon. Výstavy v Ostravě se pak od té doby konaly prakticky jen v tomto areálu a jejich provozovatelem byl Park kultury a oddechu v Ostravě. Nejznámějšími a tradičními se staly výstavy s názvem Za socialistické životní prostředí, které se na Černé Louce konaly od roku 1962. Ostravské výstaviště patřilo po tom brněnském k největším v Československu.[65] Motivy na fotografiích z výstaviště Černé Louky byly mnohdy dávány do spojitosti s atributy Ostravy – například s vysokými pecemi. Výstavy byly charakteristické rovněž vysokým spektrem barev v podobě slunečníků či propagačních poutačů, díky čemuž volila většina fotografů barevné provedení snímků.

63 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 566

64 Tamtéž. s. 562

65 Tamtéž. s. 566

3. 3. 10 Tělovýchova a sport

Příčina rozvoje sportovních aktivit obyvatel v poválečné době je spojována se snahou o rozptýlení myšlenek po traumatu druhé světové války. Po únoru roku 1948 byly veškeré sportovní instituce spojeny v jedinou organizaci Sokol a byly také ideově modifikovány. Rovněž v první polovině padesátých let proběhly v ostravských sportovních klubech transformace podléhající sovětskému vzoru. Změny proběhly například i v názvech spolků. Fotbalové kluby důlních a hutních podniků musely provést změnu názvu na Baník a změnit rovněž barvu dresů. Nedostatky ve sporu se v Ostravě projevovaly ihned po druhé světové válce malým množstvím sportovišť a jejich pomalou a zdržovanou výstavbou (postavení stadionu TJ NHKG v Zábřehu trvalo od roku 1953 do roku 1971). Od roku 1961 byla na vítkovickém stadionu v Ostravě pořádána významná Zlatá tretra, za jejíž historie v sedmdesátých a osmdesátých letech padly i světové rekordy.[66]

Na fotografiích byly sportovní aktivity jakožto forma uvolnění a odpočinku po práci zobrazovány ve fotografických publikacích o Ostravsku už od padesátých let. Zprvu se jednalo spíše o amatérské sporty rekreačního charakteru (P04). Snímky profesionálních sportů a sportovců se začaly v knihách objevovat až s rozšířením sportovišť ve městě, zejména od sedmdesátých let. Mezi nejčastěji zobrazovaná místa patřil vítkovický stadion, pro fotbalová utkání pak stadion na Bazalech ve Slezské Ostravě.

Teoretik fotografie František Doležal se k tématu sportu a tělovýchovy vyjadřoval v souvislosti s masovostí, která měla být patrná i ve fotografii. Zcela odmítal individualitu člověka a kritizoval fotografické zachycení jediného sportovce. Sportu se počátkem padesátých let věnovala prakticky každá pracovní či zájmová skupina obyvatel – pionýři, učni, studenti, dělníci, havíři apod. Na stránkách svých knih hodnotil Doležal kladně především ty snímky, které ideologii podléhaly svým masovým pojetím motivu a objektivitou zobrazení. Příklady fotografií reprodukovaných v jeho knize *Thema v nové fotografii* se spolu se snímky otištěnými v některých publikacích o Ostravsku z první poloviny padesátých let vizuálně téměř shodovaly.[67] Prvoplánové vyznění sportovních snímků v publikacích bylo mnohdy zastřeno vložením charakteristického stavebního prvku Ostravy do pozadí sportovní fotografie (P05, P11), což ostatně podporoval i Doležal.

Nejvíce se Doležalovy postoje k masovosti ve sportovní fotografii projevily u snímků spartakiád, které se dostaly i na stránky fotografických knih o Ostravsku. Spartakiáda byla největší sportovní akcí, která měla svým rozsahem předčit dosavadní sokolské slety a zároveň měla tvořit největší poli-

66 BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 2013. s. 570

67 DOLEŽAL, F: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 71–72

124

125

126

Tělovýchova a sport – Spartakiáda

124: P11 | [1967]
125: P08 | 1962
126: P42 | 1985
127: P28 | 1978
128: P33 | 1978

127

128

tický rituál doby.[68] Tělovýchova v tak velkém rozsahu představovala lákavý způsob propagace socialistické ideologie stmelování společnosti. Stala se výrazem propagovaného nového života, v němž se nepříhodná individualita člověka zcela rozplynula. I zde se využilo tradičního srovnání s vyčpělými tradicemi první republiky. Jeden z předpokladů vzniku a rozvoje spartakiád tkvěl na názoru, že je třeba bojovat právě proti starým kapitalistickým sportům a tělovýchově. Hlavní koncepce spartakiády spočívala v její masovosti. Obsahová podoba byla založena na demonstraci zdraví, síly, vlastenectví, schopnosti odolat apod. Cvičící představovali na stadionech masy, lid, který byl spartakiádou oslavován. Megalomanská akce měla podnítit pasivní obyvatele k budování a výstavbě socialismu. Obdobně ani přihlížející diváci na stadionech nebyli bráni jako nečinní pozorovatelé, ale jako aktivní součást celku. *„Proto se spartakiáda vlastně povinně stávala věcí všech: ať již se podíleli na jejím nácviku či na závazkových kampaních na její počest nebo se*

68 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 737

účastnili jako cvičenci a diváci spartakiád okresních, krajských či spartakiády celostátní, případně pro ni odevzdávali obětiny v podobě darů a finančních příspěvků.“ [69] Oproti těžko ovlivnitelné individualitě a subjektivitě ve výtvarném umění byla spartakiáda příkladem kolektivní tvorby. Jednotlivec byl v mase lidí rozplynut v množství lidí. Jednota platila také pro různé skupiny cvičenců. V davu se ztotožnili všichni se všemi – ženy s muži, děti s dospělými, dělníci a inteligence. Jednota celku souvisela i s pojmy krásy, radosti, štěstí, ale i práce, síly, boje, obrany. Bez účelu nebylo ani cvičební nářadí, které se stalo symbolem pracovních nástrojů.[70]

Z obrazu spartakiády byla fotograficky zachytitelná v zásadě nejpodstatnější složka – její vizuální podoba. Spartakiáda předpokládala zachycení především na barevný materiál. Barva totiž hrála v tomto společenském aktu významnou roli. Barvy červená, modrá a bílá v sobě nesly kromě barev Československa symboly. *„Červená samostatně jako barva revoluce, modrá jako barva míru, ale i jako barva dělnická, barva pracovních kombinéz, bílá barva jako barva míru, žlutá jako barva slunce a obilných lánů, symbolu štěstí, hojnosti, bohaté úrody apod.“* [71] V prvních černobílých fotografických knihách o Ostravsku, které zobrazovaly spartakiádu v odstínech šedé, se nejčastěji uplatnilo výstižné opakování stejného motivu cvičících. Forma zachycení spartakiády představovala v padesátých a šedesátých letech spíše větší zachycení celku, který více zdůrazňoval masovost akce, v sedmdesátých letech se už bylo možné v publikacích setkat i s detailními záběry cvičenců.

3. 3. 11 Odpočinek a rekreace

Po roce 1948 se trávení volného času soustřeďovalo především na mládež a pracující občany a mělo úzkou souvislost s politickou výchovou. O dost větší důraz na možnosti trávení volného času se dostávalo lidem v těžkém průmyslu. Tyto rozdíly v odpočinku po práci na základě profesí však byly sjednoceny ve společné trávení volného času. Naopak individuální přístup k využívání odpočinku a rekreace byl v padesátých letech chápán jako negativní postoj k režimu a přežitek buržoazie.[72]

Forma kolektivního odpočinku se zejména v první polovině padesátých let soustřeďovala v závodních klubech ROH. Kluby byly budovány už v roce 1946 s myšlenkou ideové výchovy pracujících, upevňováním pracovní morálky a krom toho se soustředily také na vyzdvižení dvouletého

---

69 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 154

70 Tamtéž. s. 147–160

71 Tamtéž. s. 164

72 FRANC, M., KNAPÍK, J.: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 2013. s. 17, 21, 23

hospodářského plánu. Přestože kluby sloužily zaměstnancům v době pracovního volna a jejich účel měl být rekreační a společenský, programové zaměření těchto oddílů podléhalo silné ideologii, která sloužila k výchově pracujících. Konaly se zde přednášky, schůze, zájmové kroužky, hry nebo se zde provozovala knihovna. Právě četba knih či hraní šachu se těšila u pracujících velké oblibě. Interiér kluboven byl zpravidla velmi dobře vybaven a více než společenský sál či restauraci připomínal interiér bytu. V roce 1953 však bylo zjištěno, že účel za jakým závodní kluby ROH vznikaly, není naplňován. Kluby totiž byly častěji chápány jako místo, nikoliv jako požadovaná činnost. Z tohoto důvodu se od těchto nepříliš fungujících institucí upouštělo a začaly se na vhodných místech urychleně stavět kulturní domy. V tomto ohledu se za nejvhodnější umístění kulturních domů považovalo právě Ostravsko, kde také probíhala rychlá výstavba těchto zařízení.[73]

Zejména ve druhé polovině padesátých let se mimo jiné, v souvislosti se zkrácením pracovní doby, začínal měnit také způsob naplňování volného času. Postupně se upouštělo od jeho kolektivního trávení a zejména pak v sedmdesátých a osmdesátých letech ze strany obyvatel převládala individuální forma nakládání s odpočinkem po práci a s rekreací.[74]

Ve fotografických publikacích o Ostravsku se závodní kluby včetně odpočívajících zaměstnanců začaly objevovat prakticky od prvních knih vydaných ve sledovaném období a tato tematika byla zachována asi do poloviny padesátých let. Fotografie nesly pohled do klubu na zaměstnance, kteří se zpravidla oddávali četbě knih či hře šachu. Podstatným prvkem každého snímku byl nějaký agitační a ideologický element, který byl součástí výzdoby interiéru. Jednalo se například o hesla, nástěnky, fotografie státníků apod. Na vystižení těchto aspektů ostatně upozorňoval také František Doležal, který tvrdil, že v závodních klubech nelze pořizovat snímky tak, aby byly srovnatelné se starými, vytvořenými před rokem 1948. Naopak by podle něj mělo být fotografovou snahou, aby zachytil veškeré atributy prostředí závodních klubů soudobého režimu.[75]

Tématem, které se neslo fotografickými publikacemi o Ostravsku takřka po celé sledované období, byly rekreace. Přestože místo vzniku snímků zpravidla nesouviselo s okresem města Ostravy, považovalo se zobrazení rekre-

---

73 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 1075–1077

74 Nejvíce se v této souvislosti projevil fenomén chataření, které bylo reakcí na změny po roce 1968 a také snahou obyvatel kompenzovat nedostatek zboží a služeb na trhu. Nová forma trávení volného času se tak průkazně ilustrovala změny od kolektivních hromadných dovolených pořádaných ROH. Chataření bylo sice režimem tolerováno, nikoli však podporováno. (KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 202) Z toho důvodu se také prakticky v žádné fotografické publikaci v letech 1948–1989 chataření neobjevilo.

75 DOLEŽAL, F: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 83–84

129

130

131

132

133

134

135

136

137

Odpočinek a rekreace

129: P02 | 1952 | Závodní klub NHKG
130: P02 | 1952 | V NHKG
131: P04 | 1953
132: P17 | 1973 | ZOO Ostrava
133: P19 | 1974
134: P42 | 1985 | Přírodní koupaliště v Antošovicích
135: P33 | 1978 | U beskydské Bečvy
136: P27 | [1977] | Koupaliště v Ostravě
137: P22 | 1975

ačních míst ve fotografických knihách o Ostravsku za jeden ze základních důkazů spokojenosti pracujících v období socialismu. Kromě výběrových rekreací ROH se předmětem snímků s ohledem na region stávaly zpravidla závodní rekreace ROH. Velké podniky v Ostravě (VŽKG, NHKG, OKD) měly vlastní rekreační střediska, které svým zaměstnancům za částečnou úhradu nákladů poskytovaly možnost dovolené. Častým motivem byly i lázně (Karlova Studánka, Karviná-Darkov) nebo přehrady (Žermanice). Lokalitou, ve které snímky vznikaly nejčastěji, byly Beskydy či Jeseníky.

Zatímco rekreační střediska v podobě chat, ubytoven, hotelů, přehrad a lázní bývala fotografována desítky kilometrů od Ostravy, existovaly druhy rekreace, které mohly být snímkem zachycovány přímo na území města. Jednou z nich bylo například koupaliště, které představovalo v letních měsících oblíbený druh odpočinku a zábavy. Dalším zobrazovaným druhem trávení volného času byla návštěva zoologické zahrady. Podobně byly snímky pořizovány i v parcích a lesoparcích, jejichž vznik, rekonstrukce a zvelebování se v sedmdesátých a osmdesátých letech rozvíjel převážně svépomocnou prací. K těmto místům patřil například Bělský les nebo Sad Klementa Gottwalda (dnešní Sad Dr. Milady Horákové).

Teoretik fotografie František Doležal kladl v padesátých letech na fotografii důraz, aby pokud možno co nejlépe zachytila masovost a kolektivnost těchto podniků a jejich nový charakter. Stejně tak bylo podle Doležala potřeba zaznamenat v souvislosti s rekreací také nové lidi – pracující, dělníky, zlepšovatele, nejlepší pracovníky, a to takovým způsobem, aby bylo znát, kdo má na podobný druh trávení volna nárok. Nesnadno fotograficky zachytitelný prvek byl důkazem toho, že fotografie rekreací měla přinejmenším v první polovině padesátých let silně propagandistický účel.[76]

3. 3. 12 Město

3. 3. 12. 1 Celkové pohledy na město

Celkové pohledy na město patřily obecně ve fotografických publikacích o československých městech k velmi častým motivům a staly se jejich přirozenou součástí. Fotografie celkového pohledu do ulic města dávala divákovi oproti detailním snímkům vybraných motivů objektivnější pohled na město. Tak se v případě Ostravy do celku města dostaly typické prvky regionu v podobě těžních věží, vysokých pecí, hald apod. Nejčastějším místem pro pořízení takových fotografií bylo centrum města.

76 DOLEŽAL, F: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 83

138

139

140

141

Celkové pohledy na město – Ostrava

138: P23 | 1975
139: P23 | 1975
140: P24 | 1975
141: P21 | 1975

3. 3. 12. 2 Život v ulicích

Místem vzniku snímků ulic města Ostravy bylo nejčastěji její centrum. Zde se totiž koncentroval největší ruch v podobě spěchajících lidí, dopravy apod. První desetiletí sledovaného období nepředstavovalo pro propagační účely právě tyto typy snímků za příliš atraktivní a žádané. Poprvé se snímky z ulic města začaly v publikacích o Ostravsku objevovat až koncem padesátých let, přesto ani v šedesátých letech nepatřily k četným motivům knih. Zprvu byly ulice s lidmi zobrazovány ve větších celcích, které dávaly vyniknout například i průmyslovým objektům v centru města. V některých knihách se koncem padesátých let a v šedesátých letech objevily fotografie, které namísto popisnosti zobrazily ruch města v atmosféře denní doby s větším důrazem na světelné působení snímku (P06, P11). Tento přístup, který odkazoval k efektům při fotografování lidí v ulicích, odsuzoval ve své stěžejní knize František Doležal.[77] Běžně se snímky lidí v ulicích města

77 DOLEŽAL, F: *Thema v nové fotografii*. 1952. s. 131

142

143

144

145

146

147

148

149

Život v ulicích – Ostrava

142: P06 | 1958 | Bývalé Náměstí Vítězného února
143: P08 | 1962 | Bývalé Náměstí Vítězného února
144: P11 | [1967]
145: P15 | 1971
146: P15 | 1971 | Bývalé Náměstí Lidových milicí
147: P23 | 1975 | Bývalé Náměstí Lidových milicí
148: P33 | 1978
149: P42 | 1985

objevovaly až od sedmdesátých let, oproti fotografiím ze dvou zmíněných knih však na úkor výtvarnějšího řešení snímku. Fotografie zde podléhala informativnímu charakteru a její nejčastějším účelem bylo zobrazení spojitosti života v ulicích a služeb pro obyvatele. Lidé tak na fotografiích procházeli kolem obchodních domů, dívali se do výloh prodejen nebo čekali na tramvaj. Podobně byl také někdy kladen důraz spíše na historickou architekturu města a lidé snímek svou přítomností jen oživili. Momentní snímky, které byly zaměřeny pouze na lidi v ulicích města bez jakékoliv další souvislosti, nepatřily v oficiálních fotografických publikacích k příliš častým.

3. 3. 13 Krajina a příroda

Až na výjimky se krajina ve fotografických publikacích o Ostravsku do první poloviny padesátých let prakticky neobjevovala. Postupné uvolnění doby dokázalo dát od druhé poloviny padesátých let přednost motivům krajiny před jinými. Jestliže se tématy knih v padesátých letech stávaly zejména průmyslové objekty, od šedesátých let bylo pro spokojený život v socialismu potřeba zobrazit i opačnou stránku podoby města a okolí.

Snímky prázdných krajinných scenérií a čisté přírody dávaly divákům knih o Ostravsku důkazy o tom, že lze i v tomto regionu kromě hutí, dolů, hald a šedí nalézt kus zdravého místa.

I ve fotografii krajin se podle Františka Doležala měla objevit ideologie spojená s novým socialistickým životem. Podobně jako v jiných případech i zde v padesátých letech podléhaly fotografické publikace o Ostravsku účelovým typům zobrazení krajiny. Nejvíce spojoval Doležalovu teorii krajinné fotografie se snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku pohled na krajinu, který za tvůrčí zobrazení považoval její přesné zobrazení a propagační charakter. V padesátých letech se Doležalova teorie krajinářské fotografie s motivy v knihách o Ostravsku pojila nejvíce v rovině námětové. V obou případech totiž byly často zobrazovány ve větších výřezech výstavby různých celků města (Poruba, Zábřeh aj.)

O krajinné fotografii psal ve své knize *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii* také Václav Jírů. Přestože v kapitole o zemědělské fotografii kritizoval fotografy pro neschopnost dívat se na fotografii nově (agitačně) a vyčítal přílišnou malebnost snímků, v sekci o krajinářské fotografii už byly jeho názory uvolněnější. Podle jeho slov mělo být příliš svazující, kdyby fotograf musel na snímku krajiny společně s přírodou zachycovat také člověka či dokonce pracujícího na traktoru. Už v první polovině padesátých let tak vyzdvihoval opuštění pevných norem, což se však prosadilo více v tvůrčí fotografii než v oficiálních propagačních knihách o městech.[78]

---

78 JÍRŮ, V.: *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii*. 1954. s. 187

150

151

152

153

154

155

Krajina a příroda

150: P14 | 1971 | *Divoký důl v Jeseníkách*
151: P06 | 1958 | Těšínsko
152: P06 | 1958
153: P15 | 1971 | Horní Bečva
154: P22 | 1975 | Jeseníky
155: P23 | 1975 | Jeseníky – Rejvíz

Takové náměty však fotografické publikace o Ostravsku až na výjimky míjely a nová socialistická fotografie se v tomto regionu zaměřila na typičtější prvky.

Od šedesátých let se motiv krajiny v publikacích o Ostravsku stal běžnou součástí kolekce fotografií. Zatímco v řadě publikací bylo možno nalézt ryze objektivní fotografie, které rezignovaly na jakékoliv poetičtější vyznění pomocí světla či kompozice, v několika publikacích se snímky tohoto charakteru přesto objevily (P14). Podobně jako v případě rekreací se v krajinné fotografii ve fotografických publikacích o Ostravsku nejčastěji objevovaly Beskydy.

3. 3. 14 Historické motivy

Podobně jako u řady dalších námětů bylo v první polovině padesátých let zobrazení historických motivů ve fotografických publikacích o Ostravsku prakticky vyloučené. Pro účely propagace města a socialismu nebyly tyto motivy[79] příliš atraktivní. S postupným uvolněním v šedesátých letech a také v době tzv. normalizace docházelo i na poli kulturního dědictví k většímu zájmu historické památky pro účely publikací fotograficky zachycovat a zobrazovat. Přesto na rozdíl od jiných knih nepatřily publikace Ostravsku k těm, které by využívaly podobné motivy nějak často. Nejčastěji se na snímcích objevily památky v okolí Ostravy (Štramberk, muzeum v Rožnově pod Radhoštěm, hrad Hukvaldy aj.). Historické památky na území města však nepatřily k běžným tématům publikací o Ostravsku. Patrně to souviselo s průmyslovým charakterem města, který neměl být na poli fotografické propagace v knihách narušen větším zájmem o historické motivy, naopak měly být vyzdviženy typické prvky ve formě dolů, hutí, oceláren apod. Běžným motivem se však stal Slezskoostravský hrad, který byl během sledovaného období ve velmi špatném stavu. Těžko odhadovat, zda měla zřícenina hradu na fotografii zobrazovat více chátrající historii Ostravy či památku, jejíž stav byl neútěšný.

79 Tím méně ty, které byly spojeny s dobou kapitalismu.

156

157

158

159

160

161

162

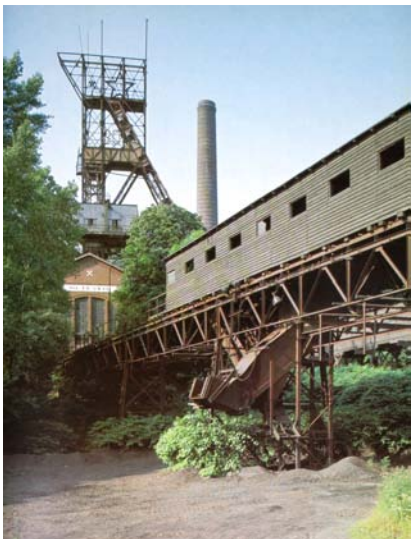

163

Historické motivy

156: P15 | 1971 | Štramberk
157: P15 | 1971 | Hukvaldy
158: P15 | 1971 | *Morový sloup u Nového Jičína*
159: P21 | 1975 | Štramberk
160: P36 | 1980 | Rožnov pod Radhošťem
161: P15 | 1971 | Zřícenina Slezskoostravského hradu v Ostravě
162: P42 | 1985 | Starý důl Oderský v Ostravě-Přívoze, v této publikaci byl důl poprvé prezentován ne jako symbol prosperity a práce, ale jako tzv. svědek starých časů
163: P42 | 1985 | Důl Anselm v Petřkovicích

4____Fotografické publikace o okresu Ostrava a Severomoravském kraji

Fotografické publikace, které se tematicky věnovaly tehdejšímu Severomoravskému kraji a okolí Ostravy měly mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku poměrně bohaté zastoupení. Na rozdíl od knih, které se zabývaly samostatně pouze Ostravou, je těmito tituly zastoupeno delší časové období od počátku padesátých let až do konce let osmdesátých. Na publikacích, které geograficky zacházely i mimo město Ostravu, tak lze sledovat prakticky celé spektrum politickým změn, které se ve sledovaném období projevovaly v obsahu i formě knih.

Ostravský kraj (P01)

Brožovaná publikace černobílých snímků byla jakýmsi průvodcem po Ostravě a okolí a zároveň představovala přechod mezi poválečnou dobou a raným komunismem. Tento aspekt se projevil i v jejím obsahu. Divákovi nabídla jak poetické záběry krajin tak portréty dělníků. Právě z tohoto hlediska působí cyklus fotografií v této knize asi nejméně jednotným celkem ze všech fotografických publikací o Ostravsku. Mezi lyrickými záběry zasněžené beskydské krajiny, záběrů zámků či pohledů na historické náměstí se objevuje dvojice pracovníků obsluhující soustruh nebo svářečku. Jedná se tak o typický příklad narušení daného obsahu knihy ideologickými motivy.

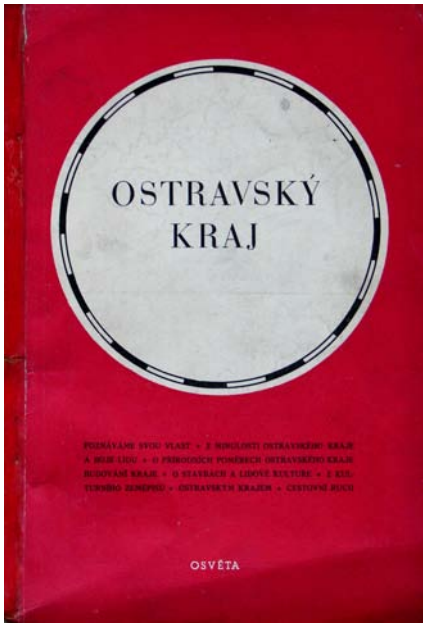

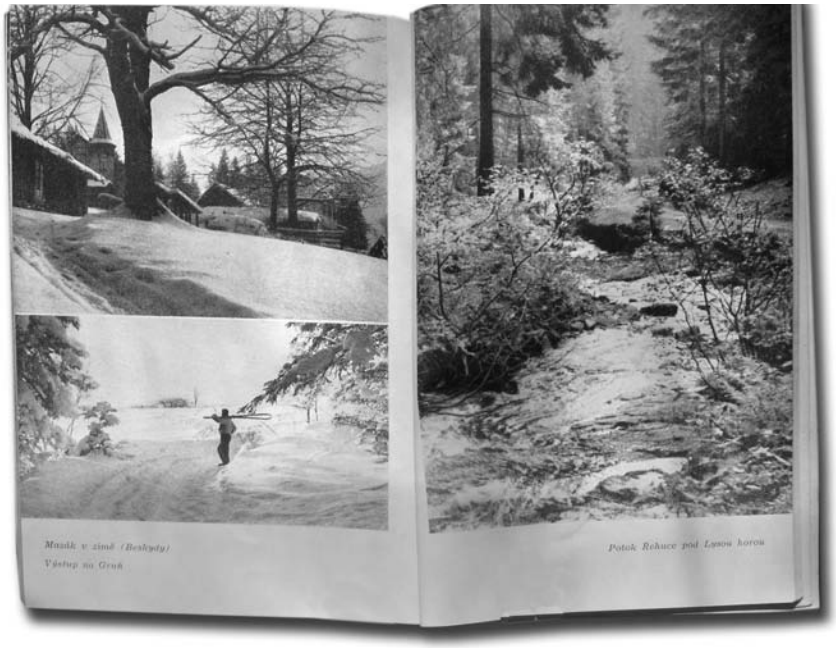

164: a 165 *Ostravský kraj* | P01 | 1951

166: *Ostravský kraj* | P01 | 1951

Na stavbách Ostravska (P04)

„Jsme žáky sovětských lidí. Po jejich vzoru i u nás vybudujeme socialismus. Náš vděk moudrému a milovanému generalissimu Stalinovi vyjadřujeme tím, že každý den uskutečňujeme smělé plány pětiletky, že stavíme nové školy, vysoké pece a nová sídliště, že dáváme vyrůstat šťastné generaci socialistických hospodářů.“[80]

Hned za hlavním titulem vítá čtenáře knihy na první fotografii usměvavý Klement Gottwald s fajfkou, po něm následuje Antonín Zápotocký přebírající od dívky kytici karafiátů. Další stránky se věnují době před rokem 1948, která je záměrně představena jako politicky i společensky špatná doba. Za stručným úvodem o dějinách průmyslu, který byl podle textu protkaný špatnostmi doby souvisejícími i s kapitalistickou dělnickou třídou, následují historické litografie a snímky starých kolonií. Text u obrázků popisuje zmatenou a neuváženou koncepci výstavby Vítkovických železáren a na účelově vybraných fotografiích zničených kolonií a portrétů žebráků haní popisky snímků období kapitalismu. Jako symbol bídy je v architektuře zobrazen často opakovaný motiv – Slezskoostravský hrad, jež byl útočištěm lidí bez přístřeší. Mnoho negativně vybraných fotografií však nesouvisí s politickými jevy, které jsou pod nimi popisovány (například zatopené domy kolonie). Následuje dvoustrana fotografií z doby okupace a snímky

167: *Na stavbách Ostravska* | P04 | 1953

80 Převzato z *Na stavbách Ostravska*. 1953. nestr.

zničených domů bezprostředně po druhé světové válce. Tečkou za historií jsou dvě stránky na téma osvobození, kde je ukázán autentický záběr sovětského tanku a fotografie památníků k roku 1945.

Zbytek knihy patří již budování nejen stavebnímu, ale přeneseně též novému budování společnosti. Drtivá většina snímků je zachycena v prostředí průmyslové výstavby. První dvě třetiny této části knihy se věnují vzniku Třineckých železáren a hutního kombinátu NHKG. Menší část publikace se fotografiemi a textem zaměřila na výstavbu dolů. Poslední sekce patří fotografiím z odpočinku lidí po práci, zdraví obyvatelstva a bydlení, kde jsou zobrazeny především závodní kluby ROH, sport a výstavba zdravotních zařízení a sídlišť. Podstatná část textu odkazuje na konkrétní údaje. Fakta ve formě čísel se stala oblíbeným nástrojem pro srovnání kapitalismu a soudobého režimu. Vedle fotografie mladíků na železné konstrukci se tak čtenář může dozvědět, že parta soudruha Janíka plnila plán průměrně na 280 %, kolikametrové vyrostly na novém staveništi haly či kolik tun uhlí spotřebovala za den jedna pec. Silná angažovanost k práci se podle textu projevovala také v plnění směn. Text se ve zbytku věnuje sovětskému vzoru, úspěchům ve výstavbě, technickým specifikům stavby, vrací se ale i k období kapitalismu nebo předpovídá budoucnost. Mnohé předpovědi textu (Ostrava jako druhé největší město, termíny dokončení staveb) se však nenaplnily.

Zásadním dokreslujícím prvkem bezmála každého námětu fotografie se v této knize stává člověk. Výjimečně je zachycená stavba i osamocena, a to zejména v případě větších celků.

Fotografie v knize *Na stavbách Ostravska* nejsou technicky ani výtvarně srovnatelné, což je patrně dáno větším množstvím jejich autorů. Vedle ryze popisných a mnohdy zmatených snímků, které divákovi mnoho neřeknou, se zde objevuje i celá řada technicky velmi precizních fotografií. Kvalita těchto snímků se projevuje vyrovnáním svislých linií, oproštěním od rušivých elementů, dokonalou ostrostí či skvělou prokresleností polotónů.

Zvláštností nejen titulu *Na stavbách Ostravska*, ale i většiny knih vydaných začátkem padesátých let byla technická tiráž. Jednalo se totiž o tzv. normovanou tiráž, která byla charakterizována nezvyklou podrobností a danými předpisy. Vzor normované tiráže pocházel ze Sovětského svazu a její zavedení mělo zvýšit kontrolu nad každým prvkem knihy. Od roku 1950 se zavedení této formy tiráže stalo povinnou. Kromě standardních údajů, které jsou v technických tirážích uváděny i dnes, byla kniha opatřena úředními údaji ve formě kódů a dalších označení, která se vztahovala k zařazení do různých skupin a plánů. Kromě toho bylo uvedeno například přesné datum sazby, tisku, dále informace o druhu papíru, jeho gramáži, formátu, číselném označení, písma, technologii tisku a nakonec ceně knihy. Od poloviny padesátých let se od této podoby tiráže začalo postupně

upouštět.[81] Normovaná tiráž se v souvislosti s fotografickými publikacemi o Ostravsku objevila ještě v titulech P01, P02, P04, bez větších podrobností pak například v P06 aj.

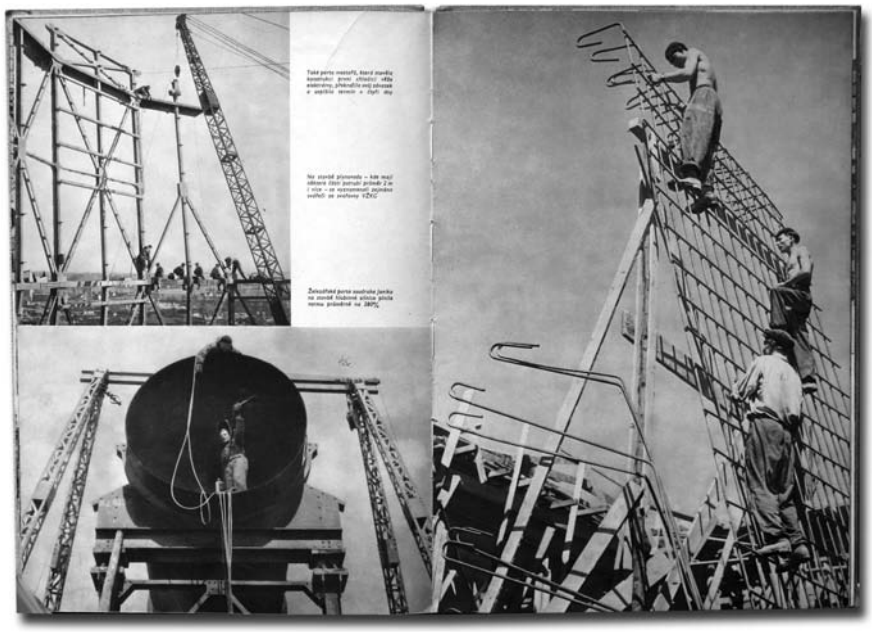

168: *Na stavbách Ostravska* | P04 | 1953

169: *Na stavbách Ostravska* | P04 | 1953

81 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2011. s. 600

Osvobozené Ostravsko buduje (P05)

Publikace vlastně není typickou knihou, ale představuje spíše jakousi brožuru, jejíž listy bylo možno vytrhnout a podle pokynů na poslední straně titulu jimi vyzdobit nástěnky pracovišť, vestibulů MNV, kulturních institucí apod. Její obsah je však natolik průkazný a vystihuje soudobé tendence, že je zařazení této publikace do práce o fotografických knihách o Ostravsku zcela namístě.

Publikace vyšla k výročí osvobození a na své obálce představila v barvách republiky typické motivy regionu, oproti většině knih ve sledovaném období však nikoli formou fotografie, ale kresby. Objevily se tak zde například schematické ilustrace těžních věží, hutí či nově zavedených trolejbusů. Kromě úvodního textu o Datyňské tragédii se ale titul skládá jen ze snímků. Témata fotografií jsou pro první polovinu padesátých let typická – osvobození, rekreace, zajištění pracujících, výchova mládeže, výstavba průmyslu a bydlení, prvomájové průvody a zdravotnictví. Velkou část fotografií tvoří dobové snímky z první republiky zobrazující žebráky, hladové lidi a potulné umělce. Stěžejní součástí každého obrázku byl krátký odstavec s textem, který byl oproti konkrétní fotografii obecným popisem soudobé či kapitalistické politiky. Prakticky každý text obsahoval srovnání negativně pojatého kapitalismu s úspěchy za vlády socialismu, přičemž tyto aspekty byly popsány zvláště tvrdým a zaníceným způsobem.

170: *Osvobozené Ostravsko buduje* | P05 | [1955]

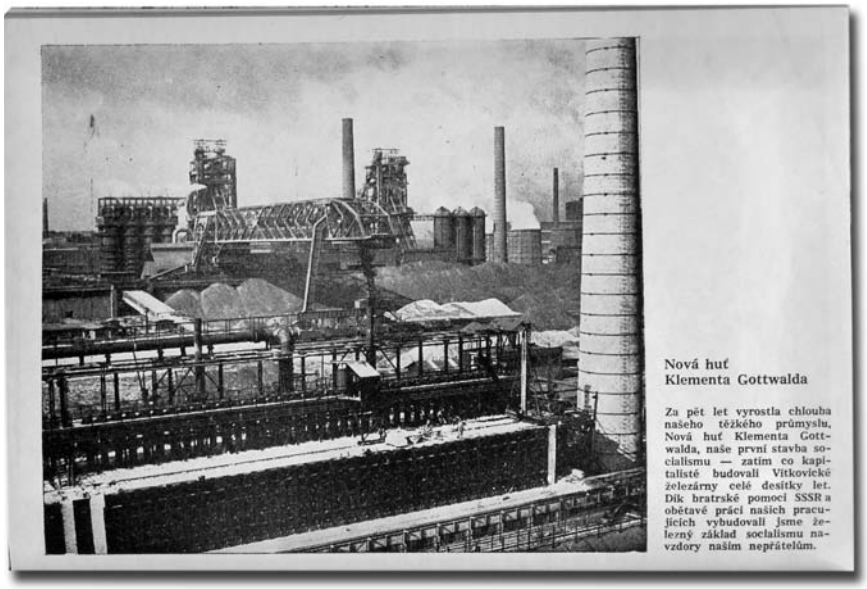

171 a 172: *Osvobozené Ostravsko buduje* | P05 | [1955]

Ostravsko ve fotografii (P06)

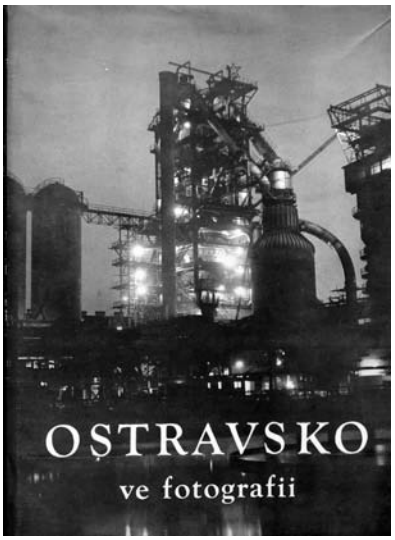

173: *Ostravsko ve fotografii* | P06 | 1958

Prvním překvapením této knihy je dvojstrana s rozložitelnými křídly, která zobrazuje panoramatický pohled z Nové radnice směrem od Slezské Ostravy po koksovnu Karolina.

Úvodní text představuje kraj v daleko poetičtějším spektru než dosavadní knihy, i tak se ale nevyhne kritice kapitalismu. Kromě popsání rychlého vývoje lidu a výstavby není oproti starším knihám z úvodního textu znát takové zanícení k nové době. Text je kromě českého jazyka zopakován v ruštině, angličtině, francouzštině a němčině. Zbytek knihy je kromě pěti básní Viléma Závady naplněn fotografiemi. Ty využívají většinu z velkého formátu stránky a jsou opatřeny vesměs stručnými popisky.

Kniha je rozvržena do pěti kapitol. První se věnuje městu Ostravě, druhá pak hornickému, hutnickému, strojírenskému, energetickému, hospodářskému průmyslu a zemědělství. Tématem třetí kapitoly jsou historické architektonické památky a přírodní krásy kraje. Čtvrtá kapitola obsahuje snímky z odvětví kultury, například portréty významných umělců, záběry z divadla, filharmonie a galerie. Poslední kapitola se zabývá dětmi, mládeží, rekreací a sportem. S výjimkou první kapitoly jsou záběry pořízené prakticky po celém území Severomoravského kraje. Výčtem témat je *Ostravsko ve fotografii* první knihou, která obsáhla v podstatě všechny motivy publikací vydaných v letech 1948–1989. Přístup k nim je však v mnoha případech poetičtější a fotograficky zajímavější než v dosavadních či v období tzv. normalizace vydaných fotografických knihách o Ostravsku. Kromě malebných krajin Beskyd se volnější tvůrčí pojetí vyskytuje zejména u snímků z ulic Ostravy, kde je kladen důraz na zajímavé světlené řešení. Většina fotografií je také velmi dobře komponována, což je jednoznačnou změnou oproti celé řadě bezmyšlenkovitých výřezů obrazů u ostatních knih sledovaného období. Volenými náměty se kniha více než o propagaci socialismu snažila o přiblížení významu regionu, pojetí jeho krás a kulturních možností. V tomto ohledu tak lze *Ostravsko ve fotografii* mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku považovat za první, jejíž obsah vznikal v důsledku politicko-společenských změn od druhé polovině padesátých let.

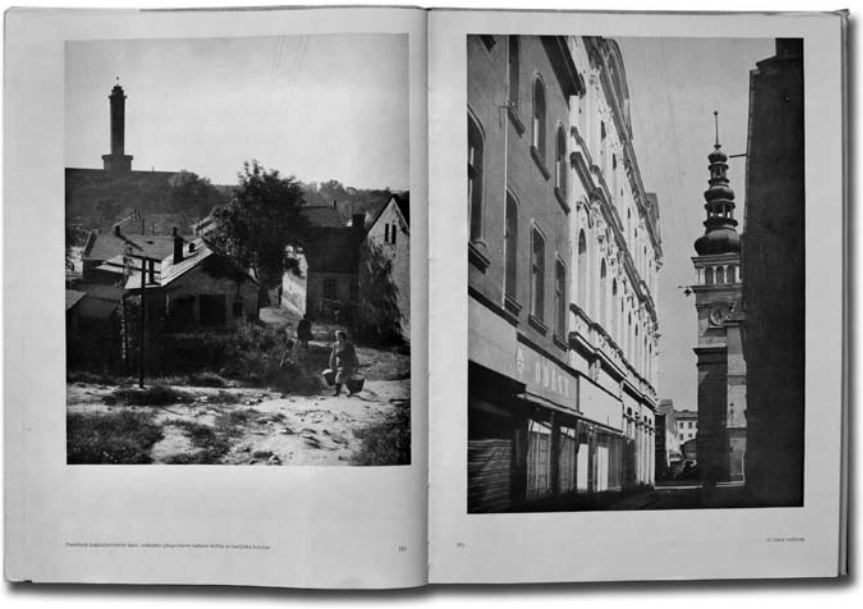

174: *Ostravsko ve fotografii* | P06 | 1958

175: *Ostravsko ve fotografii* | P06 | 1958

Severomoravský kraj (P14)

Publikace není knihou, ale kolekcí pětadvaceti černobílých fotografií. Vyšla k padesátému výročí založení KSČ a je tedy ranou fotografickou publikací o Severomoravském kraji v době tzv. normalizace. Fotografie jsou uspořádané samostatně a jsou spolu s úvodním textem na jemnějším papíru uloženy v papírové složce.

176: *Severomoravský kraj* | P14 | 1971

Publikace patří mezi ty, které se fotograficky zabývaly celým Severomoravským krajem. Kraj vznikl roku 1960 reorganizací uspořádání krajů, kdy z původních devatenácti krajů jich vzniklo deset. Rozloha Severomoravského kraje proto zabírala více krajských měst a oproti dnešnímu Moravskoslezskému kraji, jehož je město Ostrava součástí, byla jeho rozloha dvojnásobná (11 074 km^2).

Z obsahového hlediska se, co do začlenění socialistické ideologie, jedná o jednu z nejméně angažovaných publikací o Ostravsku ve sledovaném období. Už jen úvodní text zmiňuje spíše fakta o kraji, než jeho přínos lidu a socialistickému státu, jak tomu bylo zvykem v jiných publikacích. Jediným termínem, který se pojil se soudobým režimem, bylo v textu zmíněné socialistické budování. To však již nemělo úlohu silné propagandy, ale spíše faktu. V textu byl probrán geografický charakter kraje, jeho územní uspořádání a změny po roce 1960, klíčové přednosti v oblasti průmyslu, školství, kultury (hudba, galerie, muzea), sportu nebo možnosti rekreace. Zatímco dosavadní texty přibližovaly Ostravsko a Severomoravský kraj jako území, které přináší socialismu především produkty těžkého průmyslu, v publikaci *Severomoravský kraj* byla tato oblast republiky představena z hlediska zážitků, folklorních zajímavostí a krásné krajiny. Publikace byla svým postojem změnou od dosavadních kritérií pro propagaci dané oblasti Československa, byla do značné míry oproštěna od ideologie režimu i původní zatvrzelosti oproti době kapitalismu a soustředila se především na konkrétní specifika kraje.

Náměty a přístup fotografií už vlastně předurčil úvodní text. Až na fotografii sochy Klementa Gottwalda a tanku jako pomníku osvobození, který se nevyhnul snad žádné fotografické publikaci o Ostravsku, byly motivy voleny na základě textů. Čísla pod jednotlivými snímky odkazují kromě jejich popisku ve formě informací o místě vzniku a dalších okolnostech také ke jménům jejich autorů. Těch je celkem sedm: Jan Byrtus, Fedor Gabčan, Antonín Gribovský, Arnošt Pustka, Vilém Reichmann, Petr Sikula a Josef Solnický. Forma fotografií celku proto také není jednotná. Zatímco snímky Gabčana, Jandy a Byrtuse představují výtvarnější pojetí, Pustka či Sikula jsou zastoupeni čistě objektivními fotografiemi. Taková kvalitativní rozkolísanost, kdy za dynamickým snímkem mraků s komíny a fotografií výtvarného pojetí haldy přichází na dalším obrázku portrét Gottwalda, dojem celku do jisté míry zhoršuje.

177: *Severomoravský kraj* | P14 | 1971 | Městské koupaliště v Opavě

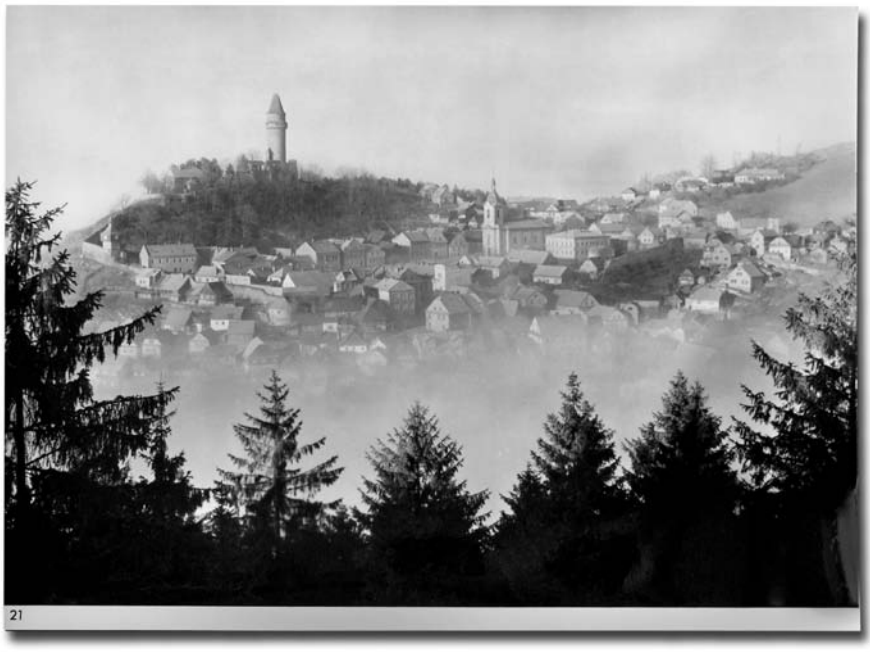

178: *Severomoravský kraj* | P14 | 1971 | Štramberk

Ostravsko ve fotografii (P15)

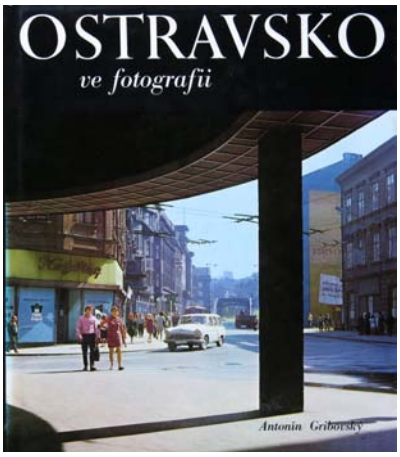

179: *Ostravsko ve fotografii* | P15 | 1971, 1972

Přestože mezi touto publikací a knihou stejnojmenného názvu z konce padesátých let (P06) uběhla doba třinácti let, náměty i způsob jejich prezentace se v obou knihách příliš nezměnil. Prvky krásného života socialismu v úvodním textu byly díky jeho autorovi Vilému Závadovi skryty za poetickými obraty. Čtenář si tak opět přečte o staré době, jejíž hmotné pozůstatky už zanikají, nebo se dozví o rychlém růstu města. Trochu v kontrastu pak vyznívá Závadův popis vesnických domků a kostelíků Beskyd s o několik řádků níže postaveným líčením rychlostních silnic a sítí autobusů v Ostravě. Stěžejním tématem úvodního textu je motiv práce.

První polovina knihy představuje na černobílých a místy i barevných fotografiích krajiny Beskyd, Nový Jičín a okolí, historické památky v podobě hradů, zámků a další města spjatá s dějinami. Následující asi čtvrtina knihy se fotografiemi věnuje městu Ostravě. Záběry jsou zaměřeny na městskou krajinu, snímky ulic, architektury či průmyslových podniků. Na rozdíl od většiny publikací je podoba města ilustrována jen těmito parametry její podoby. Lidé snímky jen dokreslují, portrét se objevuje jen sporadicky. Po Ostravě je ukázána podoba Třince, Českého Těšína a dále oblast Slezska.

Podobně jako u jiných titulů je na knize zajímavé, že vyšla ve dvou vydáních (roky 1971 a 1972) s menšími obměnami obsahu jak v rovině textové, tak fotografické. Kromě drobných technických změn snímků (i k horšímu) například ve formě gradace obrazu se u většiny fotografií změnily jejich textové popisky. U druhého vydání z roku 1972 se popisy snímků zkonkretizovaly a upřesnily v datech, místech vzniku apod. V případě popisků snímků města Ostravy se například aktualizoval název náměstí, u dalšího snímku se opravil chybný údaj z prvního vydání. Výměna fotografií proběhla celkem na sedmi stranách, a to zejména u motivů Beskyd a Třince. Právě v případě Třince byla ve druhém vydání vyměněna subjektivní až depresivní fotografie pohledu na městské sídliště z okna bytu za socialisticky příhodnější snímek Třineckých železáren VŘSR. Tento krok byl bezesporným důkazem o přílišné kontroverzi původního snímku, který nepředstavoval v době počátku sedmdesátých let zrovna požadovaný optimistický pohled na dobové dílo. Zajímavostí také je, že obě vydání knih vyšla u slovenského vydavatelství Osveta (druhé vydání společně s ostravským nakladatelstvím Profil).

180–183: *Ostravsko ve fotografii* | P15 | 1971, 1972 | Dvojice výměny fotografií, vlevo 1. vyd. z roku 1971, vpravo 2. vyd. z roku 1972

184: *Ostravsko ve fotografii* | P15 | 1971, 1972

30 vítězných let Severomoravského kraje (P22) | Třicet jar svobody: Život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje (P23)

Oba tituly byly vydány v jubilejním roce třicetiletého výročí osvobození sovětskou armádou. Dvojice knih představuje typické prvoplánové a bezduché barevné publikace propagující geografickou oblast a socialismus, které byly vydávány v sedmdesátých a osmdesátých letech. Zatímco publikace *Třicet jar svobody* se v celém svém rozsahu věnuje typickým motivům popsaným v kapitole 3, druhý titul je rozdělen do různých odvětví průmyslu. Témata odpočinku, rekreace, kultury a další činnosti, kterým se kniha P23 věnuje prakticky v celém obsahu, jsou v druhém titulu posunuty na okraj zájmu a shrnuty do osmi fotografií na konci knihy. Naopak stěžejním tématem této knihy je právě průmysl. Místopisně se obě publikace věnují námětům z měst Severomoravského kraje s větším důrazem k městu Ostravě.

Dvojice publikací P22 a P23 je průkazným příkladem rezignace snímků na jakékoliv nápaditější řešení a jejich forma podléhá čistě námětové rovině. Způsob jakým je k motivům přistupováno je schematicky daný předem a jakýkoliv rozmanitější úskok v obraze je v tomto případě krokem stranou od zavedené koncepce, u níž má být pro diváka podstatné co fotografie zachycuje, nikoliv jakým způsobem. Podobný přístup k motivům je typický pro většinu publikací vydaných v sedmdesátých a osmdesátých letech.

Postoj k autorům fotografií se v obou titulech zásadně liší. V knize *30 vítězných let Severomoravského kraje* není uvedeno jméno jediného fotografa, oproti tomu v druhé srovnávané publikaci se na jejím konci nachází pečlivý seznam fotografů a odkaz na strany s jejich konkrétními snímky.

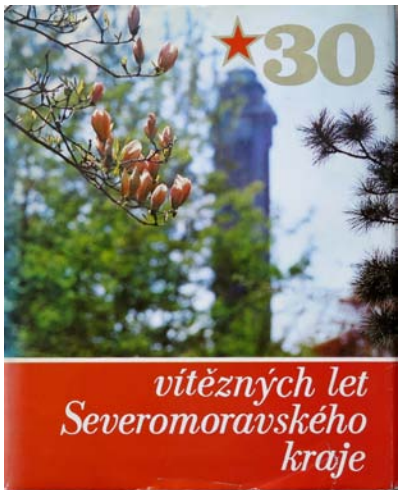

185: *30 vítězných let Severomoravského kraje* | P22 | 1975

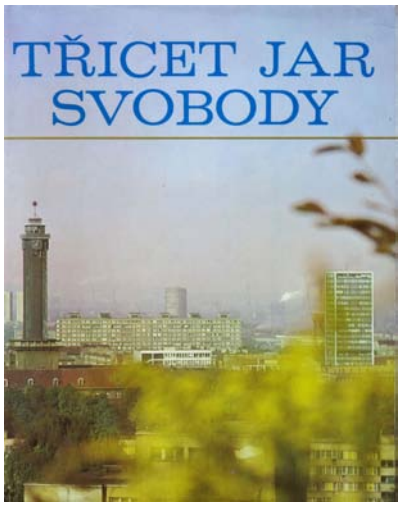

186: *Třicet jar svobody* | P23 | 1975

187: *30 vítězných let Severomoravského kraje* | P22 | 1975

188: *Třicet jar svobody* | P23 | 1975

Severomoravský kraj (P36) | Severomoravským krajem (P39)

O pět let později po silně angažované dvojici knih na téma života a práce Severomoravského kraje v době sedmdesátých let vyšla obdobná publikace *Severomoravský kraj*. Kromě historických snímků a snad i řemeslně kvalitnějších záběrů, nenabídla v námětové ani formální rovině fotografií nic nového. Úvodní text z pera soudruhů Mamuly a Skácela je dokladem silné snahy o udržení socialistické ideologie. Kniha je rozdělena do tří pomyslných kapitol, které jsou vždy na dělící dvoustraně s celoplošnou fotografií pojmenovány Za práci, Za svobodu, Za Socialismu. Poslední kapitola zabírá v publikaci příznačně nejvíce místa a je kolekcí výrazně optimistických snímků. Ty jsou však zbaveny jakéhokoliv kreativnějšího řešení. Jestliže ještě v roce 1972 byly Beskydy v knize P15 divákovi představeny ve vší důstojnosti jako malebná krajina podpořená poetickými snímky, v knize P36 byly v této krajinné oblasti ukázány slavnosti výročí Slovenského národního povstání, socha partyzána či rekreační středisko pracujících. I tak však nelze opomenout zařazení rekreačních oblastí Beskyd, Jeseníků a Hané na začátek publikace. Toto gesto však z pohledu autorů nelze vnímat jako pozitivní chápání krajinných oblastí, protože byly zařazeny na samý úvod knihy a zcela se tak distancovaly od hlavních kapitol. Publikace se stala jedním z nejangažovanějších titulů socialistické propagandy přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.

O poznání střízlivěji si vedla kniha *Severomoravským krajem*, která shrnula kulturní a architektonické památky kraje a zobrazila je na snímcích s nápaditým kompozičním řešením. Tím méně byl její obsah spjat se socialismem.

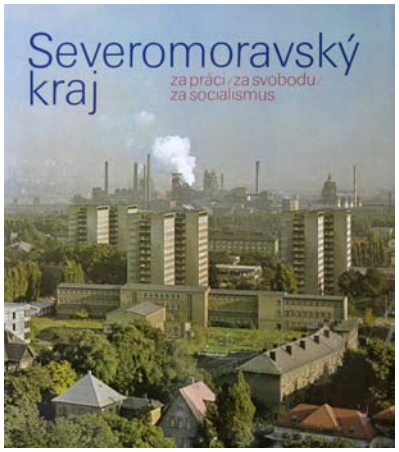

189: *Severomoravský kraj* | P36 | 1980

190: *Severomoravským krajem* | P39 | 1982

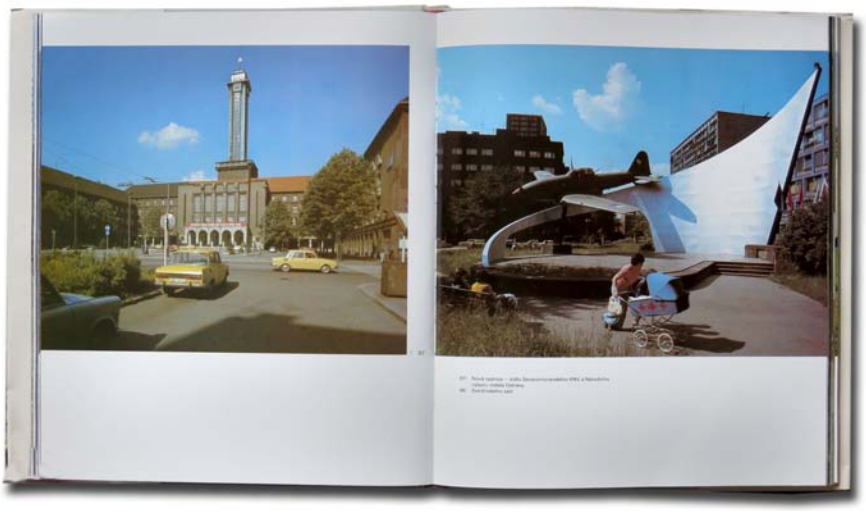

191: *Severomoravský kraj* | P36 | 1980

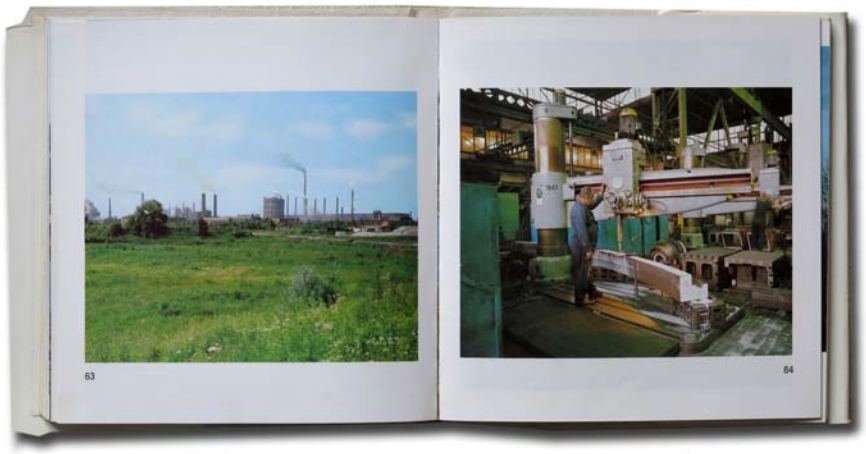

192: *Severomoravským krajem* | P39 | 1982

Cesta družby (P40)

Ještě více než v případě titulu P36 se silná komunistická propaganda projevila u knihy *Cesta družby*. Středem zájmu se v textech a fotografiích stalo přátelství různých měst Sovětského svazu a Severomoravského kraje. Odkaz k Sovětskému svazu byl ostatně základní dominantou knihy. Vzor východní mocnosti byl u nás jedním z hlavních předpokladů pro budování socialistického státu. Socialistický ráj byl v SSSR formován už od třicátých let 20. století a u nás byla jeho podoba zejména v padesátých letech podporována hesly o divukrásné zemi, ráji pracujících či zemi zítřků.[82]

Těžištěm nejen této, ale i dalších knih ve sledovaném období byl symbol míru. Socialistické Československo a Sovětský svaz byly představovány jako země míru se šťastným pracujícím obyvatelstvem. Toto východisko bylo opět dáváno do kontrastu s válčícím kapitalistickým západem.[83]

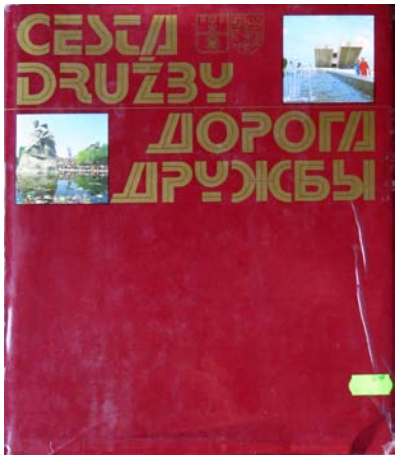

193: | *Cesta družby* | P40 | 1983

82 MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 2008. s. 17

83 Tamtéž. s. 36

194: | *Cesta družby* | P40 | 1983

Veškeré tyto aspekty byly v knize vyzdviženy. Titul představoval promyšlenou socialistickou ideologii ve formě fotografií, oproti tomu se v popiscích na některých stránkách uchyloval až infantilitě („Stavíme si hrad!“, „O kytičky se musíme starat“). Byl to důkaz toho, že zejména od poloviny sedmdesátých let ještě více vzrůstala jednoduchost formy i obsahu fotografických publikací o Ostravsku, nejen v rovině fotografické. Srovnávaným městem východu s našimi městy na severu Moravy se zde stal Volgograd. Zde se v plné míře projevila soutěživost socialismu. Ještě deset let před vydáním této knihy byla industriální sféra kraje popsána jako jeho zajímavá a neodmyslitelná součást, nyní už byl průmysl stavěn do pozice prosperujícího sektoru, který se dokázal vyrovnat konstruktérům Volgogradského traktorového závodu. Původní představy komunistické vlády a její propagace se v knize projevily také v nezvykle velkém množství otištění snímků schůzí a konferencí KSČ, prvomájových průvodů a spartakiád. Publikace tak na úkor poznání Severomoravského kraje více propagovala samotný socialismus.

Zemědělství Severomoravského kraje (P45)

Jedná se o poslední známou fotografickou publikaci o Ostravsku vydanou před Sametovou revolucí. Neobvyklá je také samotným tématem, kterým bylo zemědělství. V celém sledovaném období totiž byla ve fotografických publikacích o Ostravsku věnována pozornost spíše průmyslové výrobě a dalším obecným prvkům života v socialismu a zemědělská produkce se obvykle omezovala na několik fotografií v knihách, které se zabývaly celým Severomoravským krajem. Titul *Zemědělství Severomoravského kraje* tak poprvé představil konkrétní téma, které však komplexně zahrnulo ostatní aspekty spojené se zemědělstvím. Na stránkách knihy tak čtenář mohl zhlédnout snímky potravinářské výroby, krajinné záběry, ale i portréty nejlepších socialistických pracovníků konkrétních JZD.

Přestože kniha vznikla na sklonku komunistického režimu, podle úvodního textu i fotografií ji nechybí silný agitační náboj. Optimistické vize textu a barevné fotografie traktoristů, mladých brigádníků či žen loupajících brambory dělí tabulky s čísly o výnosech surovin.

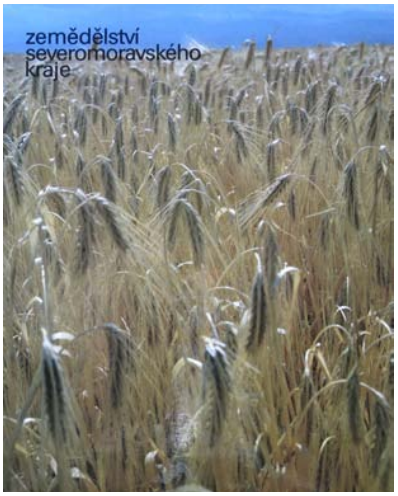

195: *Zemědělství Severomoravského kraje* | P45 | 1989

196: *Zemědělství Severomoravského kraje* | P45 | 1989

5____Fotografické publikace o Ostravě

Samostatné fotografické knihy o Ostravě nezahrnovaly tak rozsáhlé období v jejich vydávání jako tomu bylo v případě knih celého Ostravska či kraje. První takto místem zaměřená kniha vyšla po roce 1948 až roku 1962. Zato však vycházely publikace věnované jen území Ostravy prakticky až do konce osmdesátých let. Kromě typických vesměs místopisných publikací byly v této sekci zahrnuty i knihy, které se textem a fotografií zabývaly architekturou města Ostravy, přičemž rokem vydání patřily do sedmdesátých a osmdesátých let. Menší četnost knih o Ostravě oproti publikacím o celém Severomoravském kraji byla ve sledovaném období patrně dána také větším množstvím publikací o podnicích na území města (VŽKG, NHKG, OKD). Ty ostatně v mnoha případech zahrnovaly také obecnější snímky z města.

Ostrava barevná (P08)

Kniha byla první fotografickou publikací, která se v poválečné době věnovala samostatně městu Ostravě. Vyšla jako celobarevná a autorem všech snímků byl František Krasl. Namísto formálního úvodního textu bylo město představeno uvolněnější formou písma s metaforami a přenesenými významy, které se ostatně spolu s básněmi Viléma Závady, Petra Bezruče a dalších nesly celou publikací. Objektivnější byly až popisky fotografií, u nichž byly kromě místa vzniku uvedeny také další informace o fotografovaném motivu. Publikace svým obsahem silně podléhala průmyslovému charakteru města, což dokazuje i její rozdělení na tři části – Uhlí, Ocel a Město.

Ostrava barevná je po fotografické stránce výtvarně i řemeslně velmi dobře řešena. Celky jsou vhodně prostřídány detaily a na rozdíl od publikací sedmdesátých a osmdesátých let je kladen velký důraz na kvalitní kompoziční skladbu jednotlivých snímků. U fotografií havířů v podzemí dolů je zachována světelná atmosféra na úkor neprokreslení celé části snímku, což je zásadní rozdíl oproti později otištěným fotografiím v titulech sedmdesátých a osmdesátých let. Ve fotografiích využívá autor velmi často zvláštních efektů, jakými jsou dlouhé expozice pro rozmazání pohybu, použití vhodné hloubky ostrosti nebo dramatické světelné atmosféry. Motivy se kniha do značné míry vyhýbá socialistické ideologii, která je ve větší míře prosazována u dvoustránky s motivem prvomájového průvodu a spartakiády. Lidé na fotografiích jsou většinou jen dokreslením děje, občas se ale v publikaci vyskytuje psychologicky vyznívající samostatný portrét.

Kniha se rok po svém prvním vydání dočkala i dotisku. Kromě drobných technických úprav v barvě grafických prvků, či v popiscích snímků bylo vyměněno i několik fotografií. Žádná z těchto změn však s největší pravděpodobností nebyla podnícena ideologií komunistického režimu.

197: *Ostrava barevná* | P08 | 1962, 1963

198 a 199: *Ostrava barevná* | P08 | 1962, 1963 | Výměna fotografií, vlevo 1. vyd. z roku 1962, vpravo 2. vyd. z roku 1963

200: *Ostrava barevná* | P08 | 1962, 1963

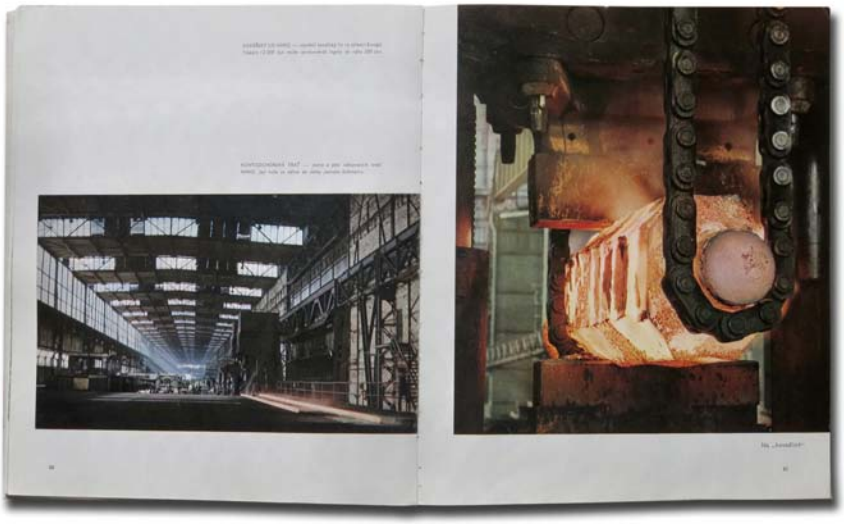

201: *Ostrava barevná* | P08 | 1962, 1963

Ostrava (P11)

202: *Ostrava* | P11 | [1967]

Úvodní text se zanedbatelným množstvím agitačních prvků přibližuje Ostravu především jako neobyčejné a rozmanité město. Kromě průmyslu jej staví do popředí také množstvím služeb, kultury a širokými možnostmi pro trávení volného času. Veškerý text včetně popisků snímků je kromě češtiny otištěn také v jazyce ruském, anglickém a německém.

Kniha svými fotografiemi představuje asi nejvýraznější uvolnění mezi ostatními fotografickými publikacemi o Ostravsku vydanými v letech 1948–1989. Zatímco například formálně obdobné tituly P06 či P08 se zaměřily spíše na nehybné motivy v podobě architektury a průmyslových objektů, *Ostrava* si jako ústřední motiv bere člověka. Více než na průmysl se kniha soustředila na život v ulicích města, kulturu a volný čas. Mnoho těchto fotografií se vyznačují výtvarnějším pojetím podpořeným protisvětlem, nadhledem či velmi zdařilou kompozicí. Kromě několika spíše popisných fotografií převážně z oblasti kultury a sportu lze v knize najít i téměř grafické fotografie siluet lidí v protisvětle. Přestože se zde objevila většina typických motivů publikací sledovaného období včetně spartakiády a oslav 1. Máje, jejich fotografické pojetí jim vtisklo lidovější a výtvarnější charakter. Snad neúmyslným, ale velmi častým tématem fotografií v této knize je doprava. Především jde o městskou hromadnou dopravu, objevuje se také méně všední smělý noční snímek ulice města ozářené neony se spoustou spěchajících lidí a automobilů.

Řazení snímků odpovídá tematickému zaměření s výjimkou jedné nelogičnosti, kdy je v odvětví kultury mezi jazzovými hudebníky a činohrou zařazen údržbář opravující lampu veřejného osvětlení.

Ostrava je mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku poslední knihou, která vyšla před srpnovými událostmi roku 1968.

203: *Ostrava* | P11 | [1967]

204: *Ostrava* | P11 | [1967]

205: *Ostrava* | P11 | [1967]

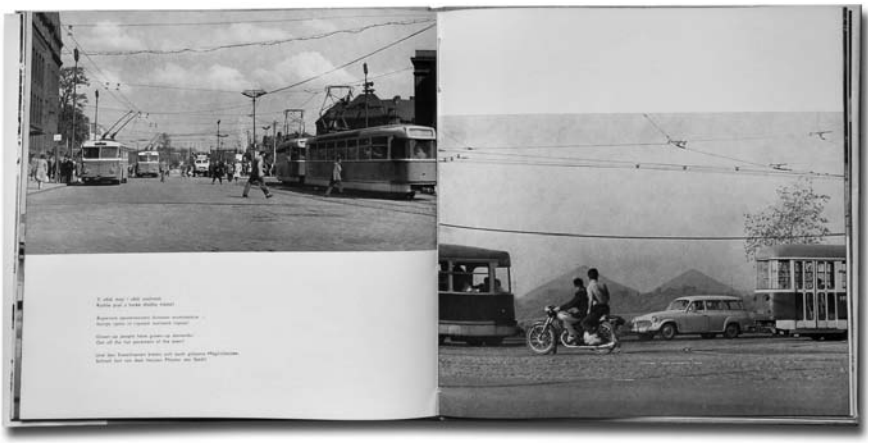

206: *Ostrava* | P11 | [1967]

Ostrava (P18) | Ostrava 1945–1975 (P20) | Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města (P28) | Ostrava: Přestavba a výstavba města (P37) | Ostrava, urbanistická struktura města (P44)

207: *Ostrava* | P18 | 1974

Pětice knih, až na jedinou, vydaných během pouhých šesti let (1974, 1975, 1978, asi 1980, poslední 1988) se v mnoha ohledech svým zaměřením, cílem i vizuální podobou shodují. Kromě jednoho z pěti titulů byly všechny vydány Útvarem hlavního architekta města Ostravy a jejich obsah se tak omezuje na výstavbu a urbanismus města po roce 1948. Všechny publikace představují město ve formě fotografií jeho architektury většinou bez lidského prvku. Jedná se o čistě informativní snímky zevnějšku budovy či interiéru, avšak s technickou dokonalostí. Mezi motivy snímků jsou zařazeny typické budovy sedmdesátých let, zejména nově dostavěné panelové domy, střediska služeb, kultury apod. Nechybí ani letecké záběry na sídliště i centrum města nebo fotografie modelů architektonických koncepcí ve zmenšeném měřítku. Na rozdíl od většiny publikací o Ostravě nebyly tyto knihy vydávány se záměrem sebemenšího emotivního působení na diváka ani po stránce formální ani obsahové. Výjimkou v tomto ohledu je však publikace *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* (P28), která i navzdory technickému a urbanistickému zaměření dokázala na svých stránkách ukázat také motivy podléhající ideologii socialismu. Po snímcích panelových domů, sídlišť apod. se zde objevuje oživení technických snímků ve formě památníku osvobození, sochy Lenina či cvičících dětí na spartakiádě. Oproti čtveřici zbývajících knih se také tato publikace liší i v pohledu na člověka, který není už pouze stafáží, ale na mnoha fotografiích je jejím hlavním motivem. Rozdílem je také barevnost – titul (P28) obsahuje, jako jediný ze čtyř, několik barevných fotografií.[84] Podobně se kniha od ostatních liší vydavatelem, zde jím byl Národní výbor města Ostravy, ovšem přípravu knihy měl na starosti tak jako u zbývajících titulů Útvar hlavního architekta města Ostravy. Zatímco samotné fotografie ve všech knihách jsou technicky velmi precizní, nekvalitní tisk u všech těchto publikací dokázal obrázky do značné míry degradovat.

208: *Ostrava* | P18 | 1974

84 Několik barevných snímků obsahuje také kniha P44.

209 a 210: *Ostrava 1945–1975* | P20 | 1975

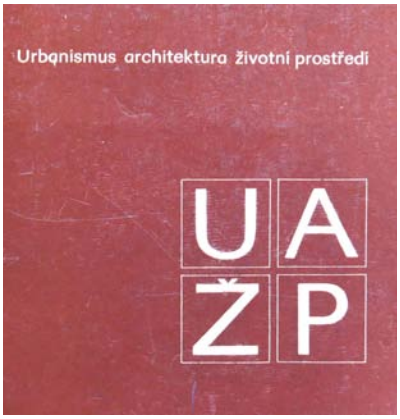

211 a 212: *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města* | P28 | 1978

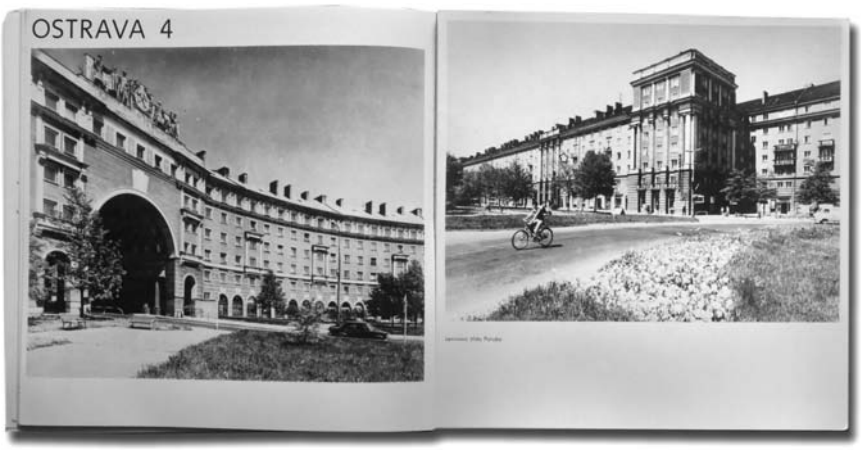

213 a 214: *Ostrava: Přestavba a výstavba města* | P37 | 1980

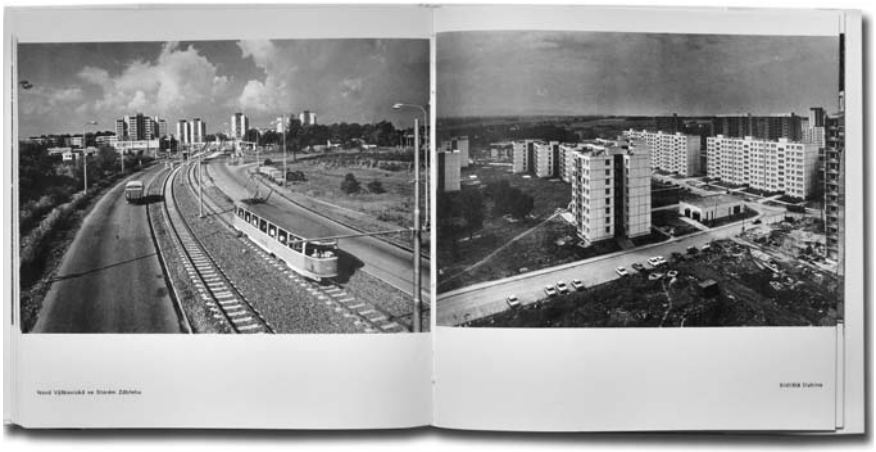

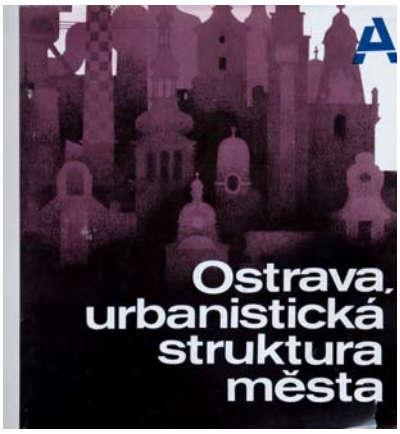

215 a 216: *Ostrava, urbanistická struktura města* | P44 | 1988

Ostrava: Sedm staletí města (P24)

Ostrava: Sedm staletí města je jedinou publikací, která se ve sledovaném období věnuje především historickým památkám města. První třetina knihy se ve formě objektivně zaměřeného textu věnuje dějinám města. Druhá část probírá soudobými fotografiemi a textem historické památky řazené od nejstarších po novější. Objevuje se zde například Slezskoostravský hrad, kostel sv. Václava, nečinné doly, staré kolonie, hotely, restaurace aj. Poslední část publikace je věnována textu o hospodářské, průmyslové a urbanistické perspektivě Ostravy a je doprovázena samostatnými fotografiemi z první poloviny sedmdesátých let. Kolekce těchto snímků čítá bezmála čtyři desítky černobílých i barevných fotografií, což oproti osmadvaceti fotografiím v sekci památek Ostravy nasvědčuje tomu, že byl přinejmenším vizuální důraz v této publikaci více než na historii města kladen na jeho současnou podobu. Že byla středem zájmů otištěných fotografií právě

217: *Ostrava: Sedm staletí města* | P24 | 1975

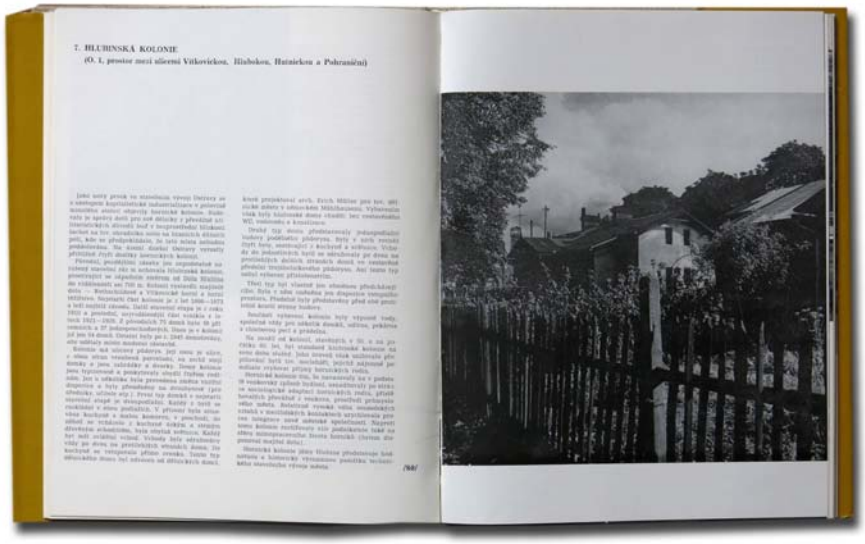

218: *Ostrava: Sedm staletí města* | P24 | 1975

219: *Ostrava: Sedm staletí města* | P24 | 1975

sedmdesátá léta potažmo doba vlády komunistické strany, dokazuje také zapojení mnoha ideologických prvků v podobě prvomájového průvodu, snímků dětí, portrétů dělníků nebo vítání státních návštěv. Autorem všech snímků je Květoslav Kubala.

Ostrava (P26)

Propagační publikace se formou textu o historii města a množstvím barevných snímků snažila charakterizovat především podobu Ostravy. Námětově rozmanité spektrum snímků představilo historická a průmyslová témata, ale i motivy z oblasti kultury, služeb, bydlení, volnočasových možností ve městě apod. I zde podobně jako ve většině publikací v období tzv. normalizace byly zařazeny mezi převážně nehybnými předměty snímků i oslavy svátků práce, spartakiády, ale i obrázky soch Lenina, Lidových milicí apod. Převažovaly však moderní prvky v podobě hromadné i letecké dopravy, hotely, domy služeb, nádraží, budovy VŠB apod. Součástí publikace byl i text v ruském jazyce přiložený na zvláštním papíře.

220 a 221: *Ostrava* | P26 | 1977

Ostrava (P33)

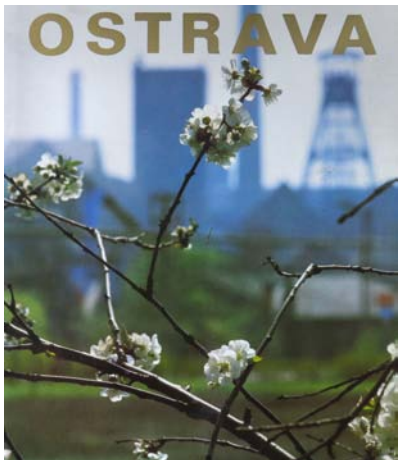

222: *Ostrava* | P33 | 1978, 1980

Oproti publikaci *Severomoravský kraj* (P36) vydané ve stejném období, představila kniha *Ostrava* průmyslové město v o poznání lidštějším pojetí. Publikace ukázala ulice města v mnohem méně strojeném pojetí, než tomu bylo v sedmdesátých letech zvykem. Vlídnějšímu přístupu nasvědčuje například i respektování dějin města formou otištění historických fotografií v úvodu knihy. Řada snímků má oproti tradičním popisným obrázkům charakter spíše dokumentární fotografie. Jde například o některé černobílé snímky Petra Sikuly, Jana Byrtuse nebo Květoslava Kubaly.

Podobně jako jiné fotografické publikace o Ostravsku se i *Ostrava* dočkala vydání druhého upraveného nákladu. Úpravy ve formě výměny fotografií proběhly právě v oblasti zmíněných odvážnějších dokumentárních snímků z ulic města. Původní fotografie momentek lidí na ulicích, které měly téměř „kolářovský“ charakter, byly vyměněny za více informativní snímky bez uplatnění většího autorského pohledu fotografa. Porovnáním rozdílů původních a nově otištěných fotografií lze zcela průkazně zdůvodnit příčiny, proč tato změna proběhla. Zatímco v tomto ohledu proběhla výměna obrázků na konzervativnější úroveň, snímek z průvodu oslav 1. Máje prořízený před domem kultury VŽKG se ve druhém vydání knihy vyznačuje opačnou tendencí. Oproti titulu z roku 1978 se tato fotografie ve druhém vydání oprošťuje od mnoha prvků socialistické ideologie a ústředím snímku se stává člověk. Důvodem k polemice ale na druhé straně může být i opačný záměr této výměny. Komunisté možná naopak o zlidštění fotografie neusilovali, což může dokázat větší množství rudých vlajek na vyměněném snímku a také zachování silně ideologické fotografie Leninova pomníku na protější straně.

Na rozdíl od jiných knih, které se zaměřovaly jen na území Ostravy, přesáhl tento titul, navzdory svému názvu, území města a zobrazil také snímky Beskyd a Roháčů. Svou koncepcí postihla kniha veškeré podstatné struktury města od průmyslu, služeb, bydlení po kulturu a odpočinek zhruba stejnou měrou. Novinkou bylo prezentování mnohem většího množství leteckých snímků města, než bylo do té doby obvyklé.

223–226: *Ostrava* | P33 | 1978, 1980 | Dvojice výměny fotografií, vlevo 1. vyd. z roku 1978, vpravo 2. vyd. z roku 1980

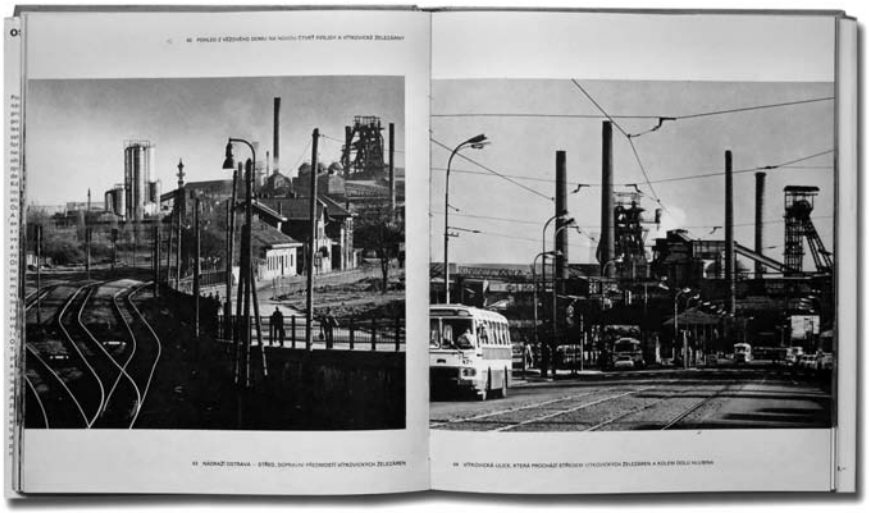

227: *Ostrava* | P33 | 1978, 1980

Ostrava (P42)

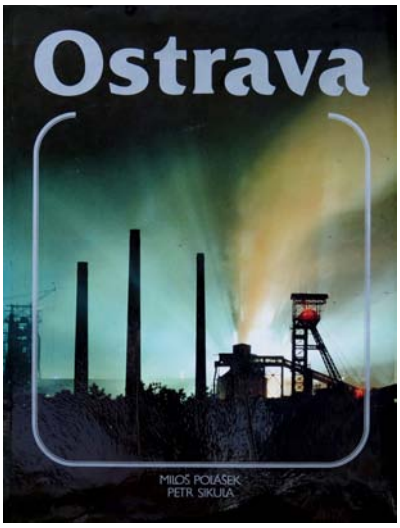

228: *Ostrava* | P42 | 1985

Jedná se o poslední oficiální fotografickou místopisnou knihu Ostravska před rokem 1989. Polovina osmdesátých let už na mnohých fotografiích napovídala o uvolněnější době. Přesto nelze říci, že by publikaci minuly typické propagační snímky v podobě spartakiády, průvodů k 1. Máji, sochy Klementa Gottwalda, fotografií soudruhů, pionýrských slibů či agitačních nástěnek s předáky práce. Převážná většina snímků však již nepředstavovala nijak zvlášť socialisticky zabarvené náměty obsahem ani formou a byla pouze informativní sondou do podoby a života města Ostravy. S ohledem na dobu a vývoj ve spotřebním průmyslu byla nově v mnohem větší míře zobrazena odvětví služeb, prodejen, obchodních domů apod. Do té doby se podobné motivy v knihách o Ostravsku objevovaly jen sporadicky. Mírný zvrat nastal také v nahlížení na průmyslové objekty. Ty byly, například v případě některých dolů, představeny už jako svědci starých časů, či jako budoucí muzea uhelného hornictví. Zažité koncepci zejména padesátých, ale i sedmdesátých let se vymykaly také zimní pohledy na průmyslové závody při zapadajícím slunci. Melancholicky až skličujícím dojmem působící fotografie byly více podřízené subjektivnímu pohledu fotografa než touze ukázat prosperující závod. Velmi často opakovaným obrazem v této knize byly fotografie průmyslových podniků v západu slunce, kdy zachycené komíny nebo těžní věže získaly plochý, zároveň však výtvarný dojem. Změna pohledu se projevila také ve fotografiích detailů průmyslových objektů, které v některých případech nebyly podle snímků vnímány jako užitné objekty, ale jako typické přívlastky města spíše v podobě skulptur. Novinkou bylo také fotografické zobrazení detailů architektury z konce devatenáctého sto-

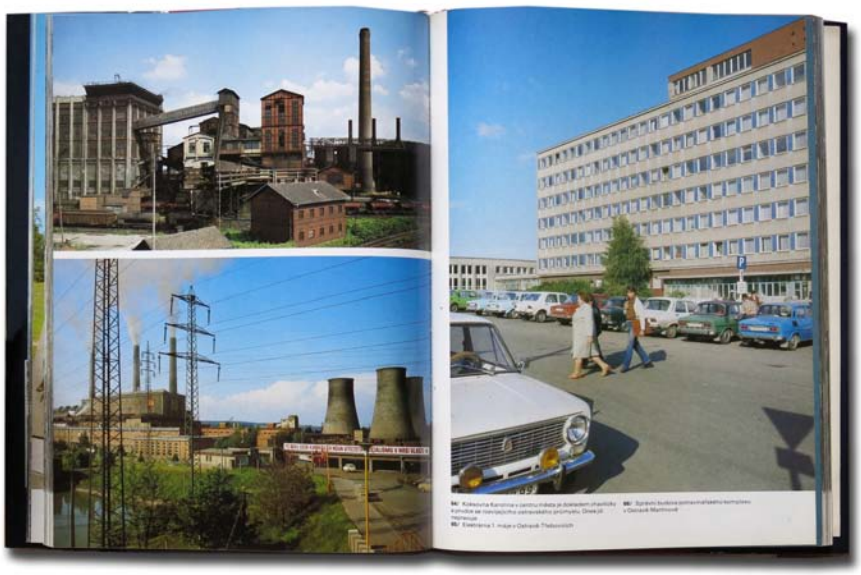

229: *Ostrava* | P42 | 1985

letí. Detailní snímky se jako jedny z prvních ve fotografických publikacích o Ostravsku představily také v tématu prvomájových oslav, což bylo zásadní změnou oproti fotografiím velkých celků zabírajících masy lidí z období padesátých let.

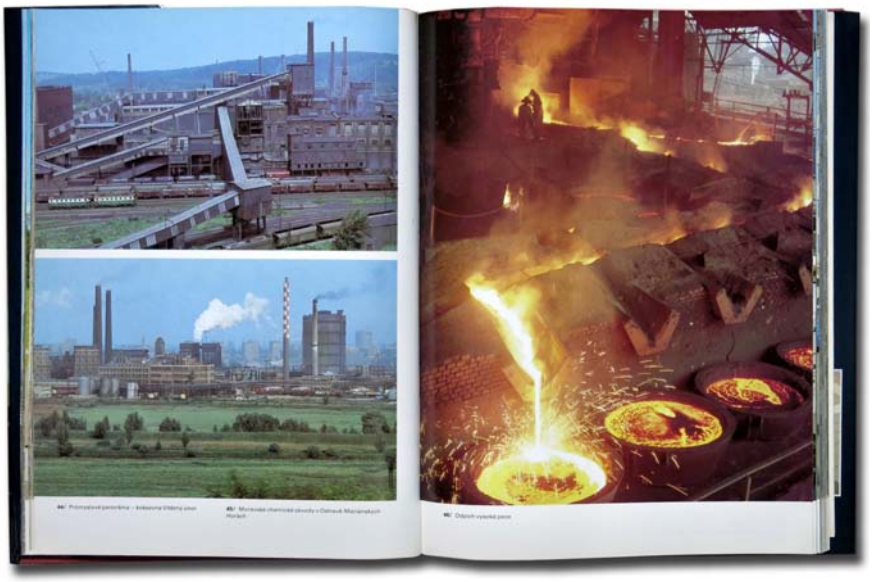

230: *Ostrava* | P42 | 1985

231: *Ostrava* | P42 | 1985

6____Fotografické publikace o průmyslových podnicích Ostravska

Vydávání fotografických publikací daných průmyslových podniků představovalo jednu z nejvýznamnějších forem propagace. Pocházela také z tradice, která byla u trojice významných ostravských výrobních firem (VŽKG, NHKG, OKD) pokládaná za důležitou již na začátku 20. století. Po roce 1948 se přirozeně na tento druh zviditelnění velkých závodů navázalo, často však s obecnějšími vizemi, například ve smyslu propagandy politického režimu.

6. 1 Vítkovické železárny Klementa Gottwalda

Zatímco v jubilejním roce 1928 byla Vítkovickými železárnami vydána mohutná kniha bohatě doprovázená fotografiemi, či roku 1938 vydána známá publikace dokumentárních fotografií *Lidská práce v železárnách*, od roku 1948 až do poloviny sedmdesátých let žádná významnější fotografická publikace tomuto podniku nevyšla. V poměrně dlouhém období pomlky ve vydávání samostatných publikací o VŽKG byl tento závod v souvislosti s publikováním fotografií z prostředí vlastní výroby naplněn alespoň v obecných fotografických publikacích o Ostravsku. Jestliže až do poloviny sedmdesátých let nevyšla ve sledovaném období jediná známější samostatná fotografická publikace o VŽKG, od této doby do roku 1985 vyšly hned čtyři fotografické knihy. Jejich typickým znakem bylo, že v technické tiráži nebyl uveden povinný rok vydání. Z hlediska obsahu nebylo v žádném ze čtyř titulů o podniku Vítkovické železárny použito ideologické propagandy socialismu. Většina z těchto knih se běžně nedostávala do komerčního oběhu a sloužila vesměs k propagačním účelům.

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda (P30)

První známější fotografickou publikací, která po roce 1948 fotografií a textem reprezentovala Vítkovické železárny, byla kniha *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* od nakladatelství Profil. Titul byl obsahovým i formálním přístupem k fotografiím poměrně neobvykle koncipovaný. Namísto čistě informativních snímků, které se z prostředí VŽKG objevovaly v řadě fotografických publikací o Ostravsku, se zde fotografie projevily nebývale svou výtvarnou hodnotou. Kromě několika objektivnějších a více informativních snímků byla většina obrázků z celé kolekce abstraktních. Touto formou představila kniha nejčastěji vysokopecní závod VŽKG. Na rozdíl od jiných publikací zde nebyl kladen důraz na žádnou konkrétnost, což dokazuje i vynechání popisků k fotografiím. Jediným textem publikace tak zůstaly verše tematicky či vizuálně propojené s obrázky. Zajímavé je, že kniha vyšla samostatně také v německém jazyce.

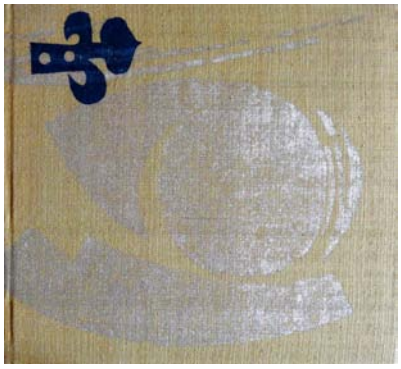

232: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | P30 | [70.–80. léta] | U publikace P30 nebyla pro účely této práce nalezena její podoba s papírovým přebalem.

233: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | P30 | [70.–80. léta]

Vítkovice (P31)

Kniha byla vydána jako propagační materiál obsahující text v ruském, německém a anglickém jazyce. Po několikastránkovém textovém úvodu představila publikace pohledy do závodních hal, letecké snímky celých areálů, procesy výroby, závodní dopravu či vystavené produkty na ostravském a brněnském výstavišti. Do kolekce byly zahrnuty také hotové stavby, na kterých se Vítkovice podílely (například Budova národního shromáždění v Praze, stadion v Praze, tovární haly podniku ROMO Fulnek, televizní vysílač na Ještědu, most přes Orlík nebo známá modrá zemědělská síla). Kromě toho byly v poslední kapitole na fotografiích zobrazeny také motivy, které byly neodmyslitelně součástí každého velkého podniku v době socialismu. Jednalo se o objekty vítkovické střední školy, závodní nemocnice, rekreačního střediska, hotelu, kulturního domu a sportovního stadionu.

Barevné fotografie v knize byly vesměs technicky velmi precizní a jejich cílem byla především prezentace produktů a výrobní stránky závodu. S výjimkou poslední kapitoly byli lidé jen doplněním obrázků.

234: *Vítkovice* | P31 | [70.–80. léta]

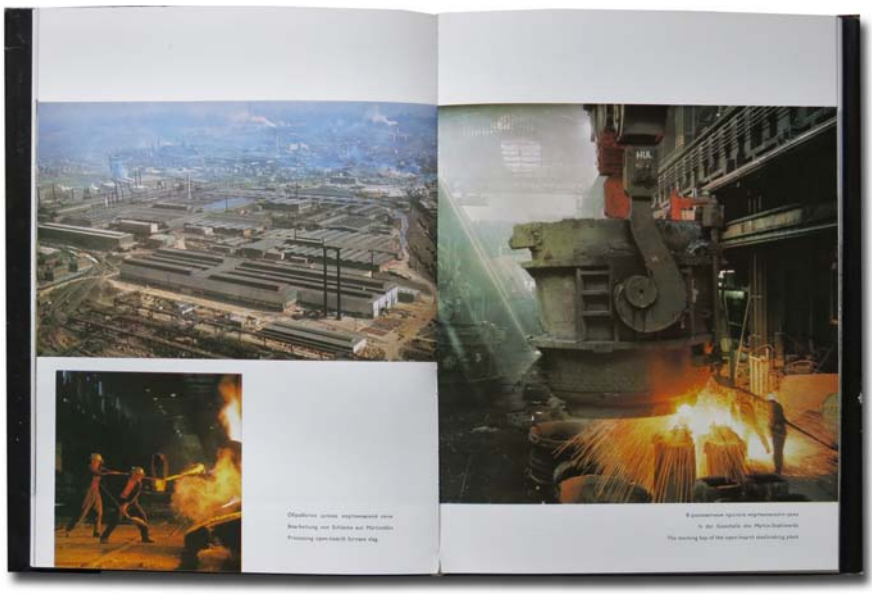

235: *Vítkovice* | P31 | [70.–80. léta]

Vítkovice (P34)

Podobou fotografií i náměty se kniha *Vítkovice* s předchozím titulem (P31) v mnohém shodovala. Zásadním rozdílem, vzhledem ke všem fotografickým publikacím průmyslových podniků v Ostravě, bylo zařazení sekce o historii podniku formou textu a fotografií v rozsahu poloviny práce. Celek publikace má neobvyklé řešení dvou brožovaných knih chráněných pevnými deskami zasazenými v pouzdře. Kniha, která se zabývá historií Vítkovických železáren, obsahuje významná data společnosti, především je ale bohatě doprovázena jednašedesáti snímky z předválečné a meziválečné doby. Fotografie nesou náměty o podobě tehdejších továrních hal, výrobků i dalších součástí souvisejících s výrobou – jde například o prezentaci požární ochrany, dopravy apod. Opomenuty nejsou ani dobové fotografie z oblasti služeb pro zaměstnance podniku, jako bydlení, zdravotnictví apod.

236: *Vítkovice* | P34 | 1979

Druhá brožura je soudobým pohledem do továrních hal Vítkovických železáren a podružnějších závodů. S publikací P31 má tato kniha společné prakticky všechny popsané přívlastky v obsahu i formě s výjimkou konkrétních motivů snímků.

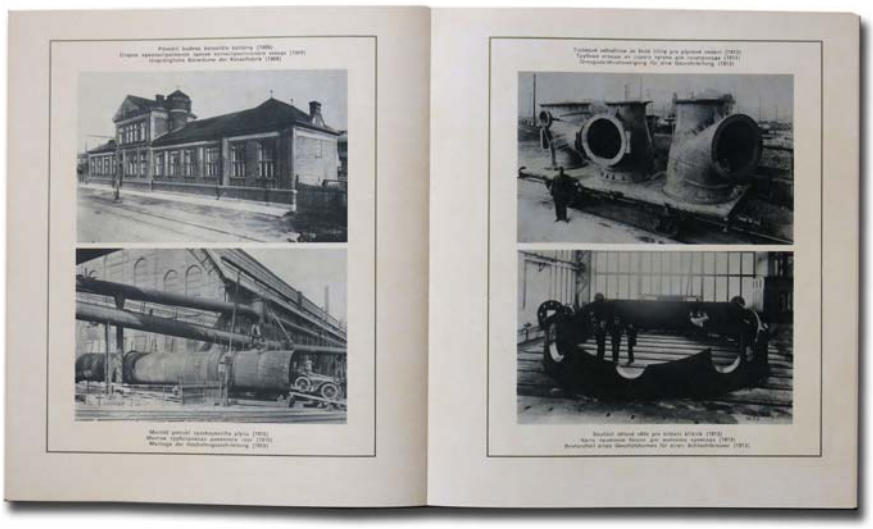

237: *Vítkovice* | P34 | 1979 | Část titulu s historickými snímky

238: *Vítkovice* | P34 | 1979

239: *Vítkovice* | P34 | 1979

240: *Vítkovice* | P34 | 1979

Vítkovice: Pod vítkovickou značkou (P41)

Ačkoliv se publikace s ostatními probíranými knihami Vítkovických železáren v námětové rovině velmi shoduje, technická stránka fotografií zůstala oproti předchozím trochu v pozadí a blíží se více řadovým titulům fotografických publikací o Ostravsku. Kniha je dělena do několika sekcí – první představuje samotné Vítkovické železárny, další pak koncernové podniky této společnosti. Těmi byly například Hutní montáže, Uničovské strojírny, Transporta Chrudim aj. Každý podnik je v příslušné kapitole představen sérií fotografií námětově se opakujícími. Jestliže si například fotografie v titulu P34 dokázaly přes hlavní účel informativnosti zachovat i estetickou hodnotu, o mnoha snímcích v knize *Pod vítkovickou značkou* to říci nelze. Kácející se budovy, nevhodný výřez či prvoplánová kompozice byla zásadními nedostatky fotografií této knihy. Podobným způsobem nebyla uspokojivá ani celková koncepce knihy. U dělících dvojstránek knihy mezi jednotlivými kapitolami – podniky – zcela chyběla informace o jejich názvu, která byla řešena pouze logotypem daného koncernu. Diletantské pojetí publikace dovršila, podobně jako u většiny knižních titulů společnosti Vítkovické železárny z let 1948–1989, absence povinné technické tiráže.

241: *Vítkovice: Pod vítkovickou značkou* | P41 | [1981]

242: *Vítkovice: Pod vítkovickou značkou* | P41 | [1981]

6. 2 Nová huť Klementa Gottwalda

Ve sledovaném období vyšla Nové huti Klementa Gottwalda jediná veřejnosti dostupná fotografická publikace. Přesto nezůstávalo vydávání knih o tomto podniku mezi lety 1948–1989 oproti jiným výrobním závodům pozadu. V roce 1966 byla vydána publikace *Historie NHKG* a roku 1981 *Dějiny NHKG*. Přestože jmenované knihy obsahovaly řadu černobílých i barevných fotografií, byly tyto obrázky pouze doprovodem k ústřednímu textu a nelze tak publikace považovat za fotografické.

Veliké dílo (P02)

„Vybudujeme veliké dílo, nezapomenutelný památník pro všechna naše budoucí pokolení, dílo, které bude výsledkem a svědectvím spolupráce tisíců dělníků, techniků, mistrů, politických činitelů."

Antonín Zápotocký,
v Ostravě 10. června 1951[85]

Kniha patřila rokem svého vydání mezi první fotografické publikace o samostatných průmyslových podnicích Ostravy. Díky tomuto prvenství a vývojovým faktům ve společnosti se však více než samotným podnikem zabývala novou koncepcí života a práce v socialismu. Na rozdíl od publikací Vítkovických železáren, které se v téměř všech případech vyhnuly hlubším ideologickým přístupům a námětům, raná kniha z padesátých let o Nové huti Klementa Gottwalda byla v podstatě propagandou budování socialismu skrytou za výstavbou mohutného závodu.

Úvodní text byl souhrnem dosažených úspěchů a šťastných vizí do budoucnosti, které huť poskytne. Popisky snímků přibližovaly jeho děj, častěji se však zabývaly obecnějšími politickými souvislostmi, číselnými údaji o výkonu práce apod.

Kniha se vizuálně velmi podobá o rok později vydanému dílu *Na stavbách Ostravska* (P04). Silný ideologický podtext, stejně jako v P04, se ve *Velikém díle* projevuje fotografickými náměty z prostředí schůzí, budovatelskými portréty, portréty Klementa Gottwalda aj. Navzdory veškeré propagandě představovaly fotografie ze samotného procesu výstavby huti obrazově velmi kvalitní díla. Kompozice a výřez snímků dokázaly především informativní fotografie posunout do výtvarných kvalit. Patrně však tyto estetické postupy nebyly náhodné a snad představovaly klíčový nástroj v oblasti fotografického dokumentování výstavby socialismu. Snímky totiž ve většině případů monumentalitě stavebního díla patřičně pomáhají. Fotografickými prostředky, které tehdejší fotografové ke zobrazení průběhu výstavby

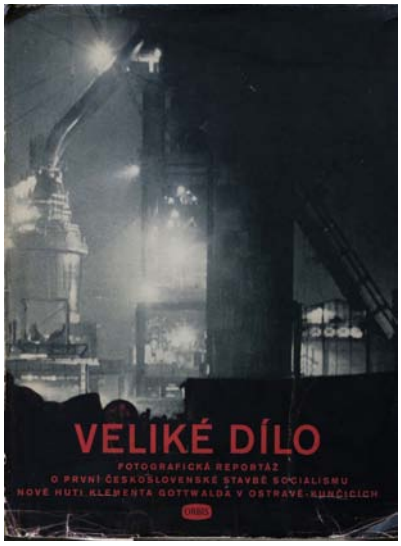

243: *Veliké dílo* | P02 | 1952

85 *Veliké dílo*. Orbis. 1952. nestránkováno

použili, byly například kompozice do úhlopříčky, opakování prvku v obraze nebo zvýšený či snížený úhel pohledu . Tyto aspekty ve spojení s nebývalou čistotou fotografií splňovaly kromě vysoké estetické hodnoty také základní požadavek veškeré produkce první poloviny padesátých let – jednoduchost a srozumitelnost díla. Kromě toho byly vizuálně velmi podobné meziválečným sovětským fotografiím a kolážím.

Námětově se kniha nepohybovala na obecné úrovni pozdějších publikací o průmyslových podnicích, ale omezila se prakticky jen na výstavbu. Souvislosti v podobě odpočinku ve formě závodních klubů, stravování a zdravotní péče byly ve fotografiích shrnuty na předposlední dvoustraně. Další čtyři strany knihy byly věnovány ubytování a zábavě mladých budovatelů socialismu a schůzím komunistů.

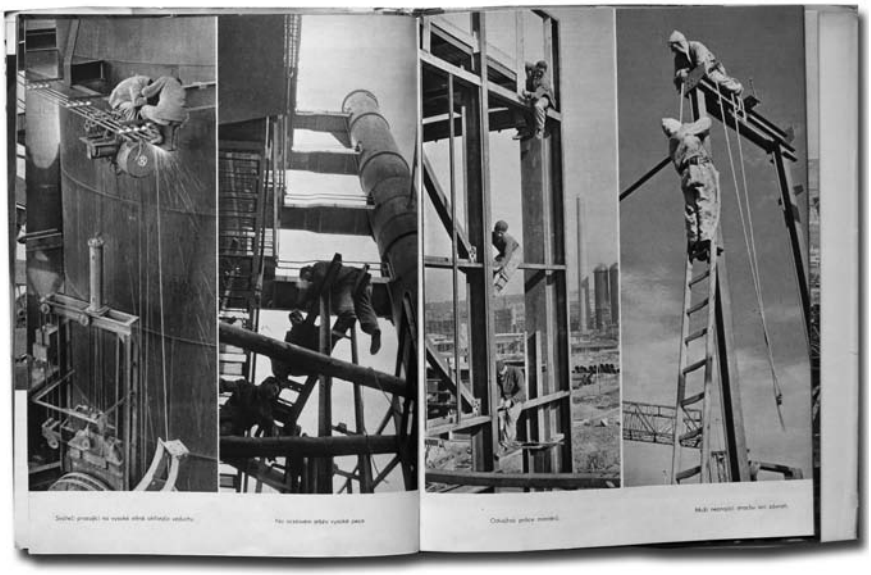

244: *Veliké dílo* | P02 | 1952

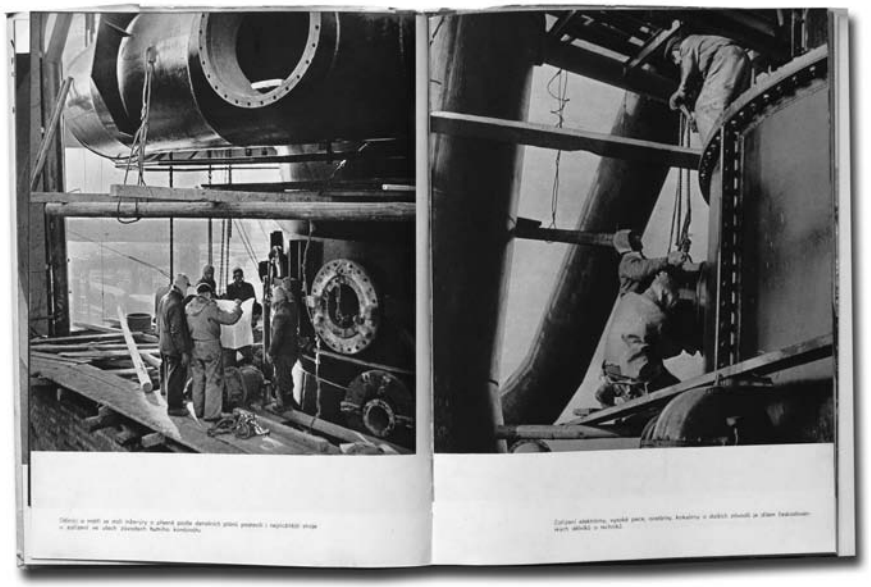

245: *Veliké dílo* | P02 | 1952

Nová huť Klementa Gottwalda (P25)

Publikaci lze řadit k typickým brožovaným propagačním materiálům podniku, které se často ani mezi veřejnost nedostaly. Nebyly prodejné a jejich účelem bylo představit závody, výrobu a hotové produkty v zahraničí, ale i v tuzemsku. Konkrétní publikace P25 byla vytištěna pouze v ruském jazyce a není známo, zda vyšla v češtině nebo jiném překladu.

Námětově se brožura převahou svého obsahu věnuje typickým motivům podobných knih vydaných Vítkovickými železárnami. Liší se však zahrnutím dalších motivů, které souvisely obecně spíše se socialismem. Jde například o snímky prvomájových průvodů, v nichž figurují zaměstnanci NHKG a snímku sochy Klementa Gottwalda. Poměrně velký prostor byl také věnován propagaci zajištěnosti pracujících ze strany podniku v podobě snímků nemocnice, učiliště, domu kultury, rekreačních středisek aj.

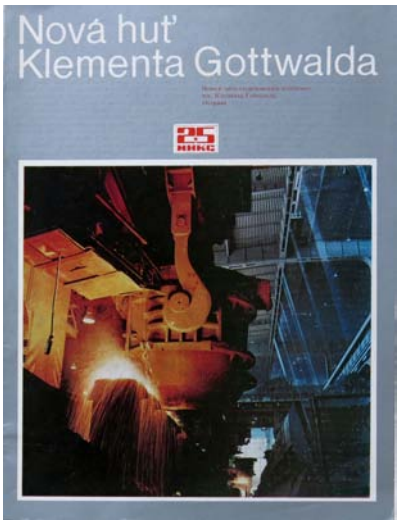

246: *Nová huť Klementa Gottwalda* | P25 | [1976]

247: *Nová huť Klementa Gottwalda* | P25 | [1976]

6. 3 Ostravsko-karvinské doly

Charakterem zobrazených motivů se fotografie z dolů OKD od snímků v knihách podniků VŽKG a NHKG značně lišily. Podstata procesu těžby například nepředpokládala zobrazit hotové výrobky, o to více však bylo zachyceno mnoho souvisejících procesů. Zásadním rozdílem oproti knihám dvou hutních a železářských závodů bylo mnohem větší zařazení člověka, který zde nepředstavoval pouhou stafáž a doplněk neživého motivu, ale v mnoha případech hlavní prvek snímku. Dalším rozdílem bylo začlenění typických témat socialistické propagandy.

Ostravsko-karvinské doly (P10)

„Řekneš-li někomu, že Ostravsko je krásné, možná se usměje. Vzpomene na desítky střízlivých šachetních věží, na stovky hektarů, kde se usídlily haldy, na stovky kouřících komínů, tuny prachu a popílku – a marně se vytře z oka zalétlou slzu.“[86]

Publikace hovoří především obrazem, text je zastoupen pouze jednostránkovou předmluvou, stručnými popisky snímků o místě jejich vzniku a překladem těchto popisků ve čtyřjazyčné verzi v závěru knihy.

Největší technickou kvalitou, ale i světelným řešením a často i atmosférou se vyznačovaly fotografie celků jednotlivých důlních závodů s těžními věžemi. Menší kvalitou byly s ohledem na stižené podmínky při vzniku snímku charakteristické snímky z podzemních štol. Trochu prvoplánově řešené byly i detailní portréty havířů od Květoslava Kubaly, které doprovázely celou knihu. S ohledem na dobu vzniku publikace, ve které bylo na Ostravsku postaveno několik moderních dolů, byly otištěny také fotografie z výstavby či rekonstrukce těchto závodů. Představeny byly také pobočné podniky, jako například OKD rekultivace, opavský Ostroj aj. Asi čtvrtina knihy se věnovala mimopracovním aktivitám pro zaměstnance. V této sekci byly mezi obvyklými tématy průvodů 1. Máje a gratulacemi předáků zařazeny například také specifické lidové taneční zábavy havířů apod.

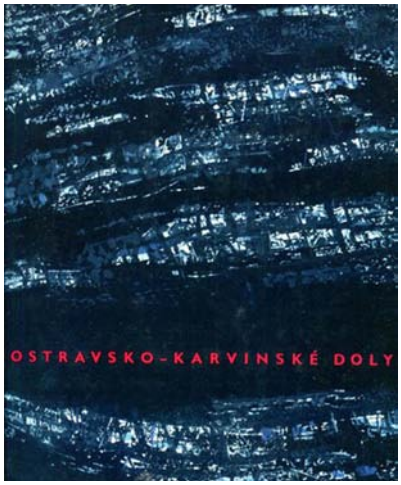

248: *Ostravsko-karvinské doly* | P10 | 1966

86 Z předmluvy *Ostravsko-karvinské doly*, s. 7

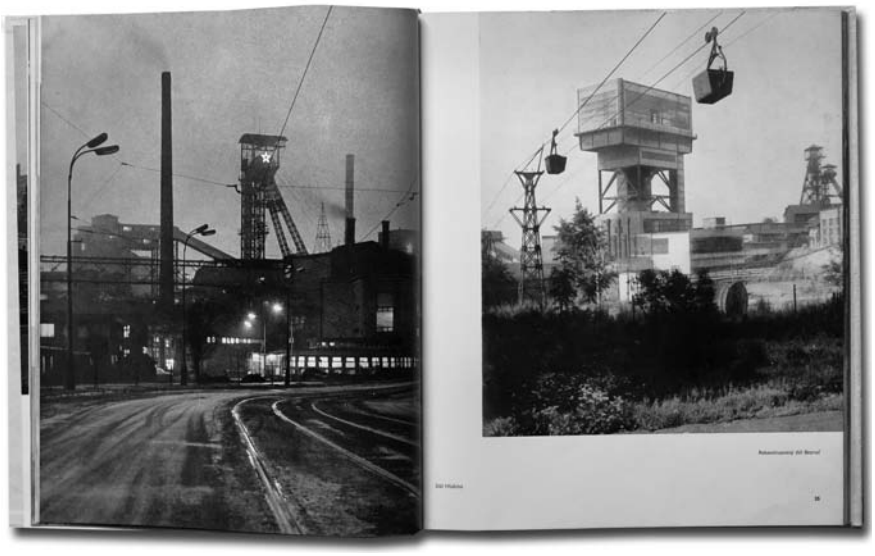

249: *Ostravsko-karvinské doly* | P10 | 1966

250: *Ostravsko-karvinské doly* | P10 | 1966

251: *Ostravsko-karvinské doly* | P10 | 1966

Uhlí a lidé (P19)

První publikace z doby tzv. normalizace na téma Ostravsko-karvinských dolů nabídla většinou typické náměty formu fotografií, která se úzce pojila s prvním vydaným titulem o podniku OKD a dalšími fotografickými publikacemi o Ostravsku.

Úvodní text se zabýval vztahem uhlí a člověka, zároveň se však distancoval od kapitalistického nakládání s touto surovinou. Mnoha metaforami byl popsán charakter kraje a jeho důsledky v souvislosti s těžbou. Větší reálnost úvodní text dodržel při skloňování slov hrdinství či práce. Další text se v knize objevuje už jen místy ve formě krátkých poetických odstavců o uhlí a lidech. U některých snímků se objevil i jejich bližší slovní popis. Výběr takových konkrétně popsaných fotografií však oproti jiným postrádá jakoukoliv logiku. Například u snímků, kde by byla bližší informace o místě jeho pořízení zapotřebí, tento text chybí, naopak je na místě obrázku, který hovoří sám za sebe. Knihu doprovázejí, místy ne příliš vhodně umístěné, dětské kresby, které s tématem knihy souvisejí.

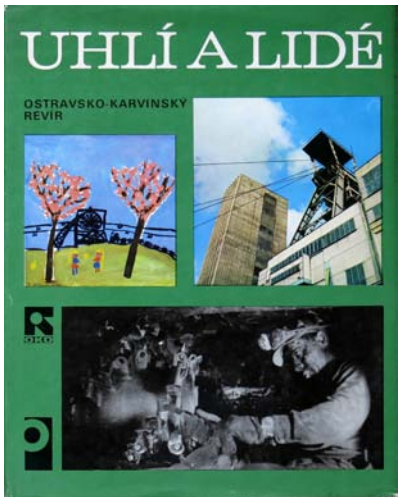

252: *Uhlí a lidé* | P19 | 1974

Publikace je složena z barevných a černobílých fotografií, přičemž jejich technická kvalita kolísá. U drtivé většiny snímků nelze hovořit o nějaké estetické hodnotě, tím méně výtvarné. Nejhůře jsou na tom, podobně jako u příbuzných knih na stejné téma, snímky z podzemí dolů. Některé z nich lze spojovat až se zmateností, většinu z nich lze pak označit za technicky nekvalitní a prvoplánové. Řada portrétů havířů se přibližuje prostým podobenkám bez nápaditějšího využití světelné atmosféry a kompozice. Takový přístup je však přirozeně v souladu se soudobou koncepcí fotografií, které upřednostňovaly jednoduchost a informativnost. Námětově se publikace držela zažité koncepce fotografických publikací o Ostravsku a především tematiky uhelného hornictví. Nebyla vynechána obecná témata socialistických fotografických knih, jakými byly lidová zábava či prvomájové průvody. Nově byly v souvislosti s jejich rozšířenou výstavbou zobrazeny také motivy nákupních středisek a veškerých služeb pro pracující občany. Snad poprvé byla mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku na dvou snímcích v knize zobrazena rekreace mimo Československo – u moře. Příjemným narušením úzce vymezeného pojetí fotografií v knize bylo otištění čtveřice snímků krajiny s haldami, kalištěm a doly, které se vyznačovaly hlubším výtvarným uvažováním autora. Všechny tyto snímky jsou pravděpodobně od Petra Sikuly.

253: *Uhlí a lidé* | P19 | 1974

Ostravsko-karvinský revír (P27)

Celobarevná kniha se od předchozího titulu lišila jen v okrajových záležitostech. Nelze jí však upřít celkově estetičtější vyznění včetně technicky kvalitnějších snímků.

Úvodní text se podobně jako u P19 zaměřil na téma uhelného průmyslu, jeho lidí a města v uvolněném duchu přirovnání bez znatelnějšího odkazu k politické ideologii. Každá fotografie byla doplněna alespoň stručnou informací.

Oproti titulu P19 se fotografie v *Ostravsko-karvinském revíru* námětově více zaměřily na město (Ostrava, Karviná, Havířov, Frýdek-Místek). Ve formě snímků si kniha, vůči té předchozí, až na výjimky znatelně polepšila. Některé krajiny se již nevyznačovaly tak jednoduchým pojetím a byly vytvořeny i za pomocí zvláštních fotografických prostředků. Drtivá většina snímků však na výtvarnější pojetí i technickou kvalitu zcela rezignovala. Fotografie z podzemí byly podobně jako u dalších titulů vesměs popisné. Angažované náměty ve formě prvomájových oslav, gratulací předáků, a usměvavých horníků se již staly přirozenou součástí knih o Ostravsko-karvinském revíru, a ani *Ostravsko-karvinský revír* nebyl v tomto směru výjimkou.

254: *Ostravsko-karvinský revír* | P27 | [1977]

255: *Ostravsko-karvinský revír* | P27 | [1977]

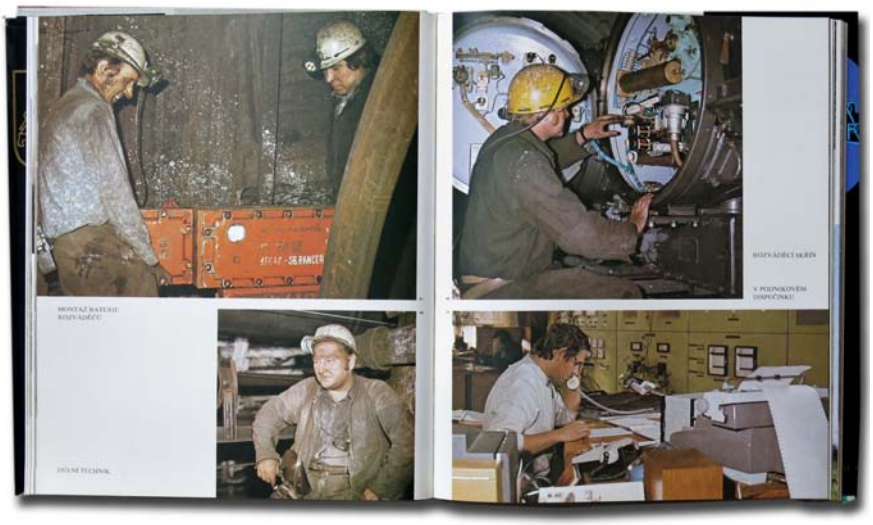

256: *Ostravsko-karvinský revír* | P27 | [1977]

257: *Ostravsko-karvinský revír* | P27 | [1977]

OKD – Důl Hlubina, k. p. (P29)

Publikace je zástupcem propagačního materiálu zaměřeného na jediný podnik Ostravsko-karvinských dolů. Podobných knih vyšlo během sledovaného období několik, jejich dostupnost běžnému čtenáři však byla díky velmi malému rozšíření a nákladu poměrně omezená.

Titul představil vývoj dolu od jeho založení především ve spojení s dobovými politickými událostmi a režimy. Účelově byla vyzdvihována doba budování během pětiletých hospodářských plánů a negativně v souvislosti s třídními boji popsána doba od konce devatenáctého století do počátku druhé světové války. V dalších kapitolách byla slovem i fotografií popsána budoucnost závodu, plnění programu, volnočasové možnosti ve městě, rekreace a samostatná část knihy byla věnována agitaci na pracovišti. Tyto kapitoly byly doprovázeny prostými informativními snímky dolu, portréty usměvavých havířů, gratulací na pracovišti nebo fotografiemi závodních klubů, schůzí, sportů a rekreací. Většina těchto černobílých obrázků byla především díky nekvalitnímu tisku technicky i obsahově nejhorší kolekcí fotografií ve fotografických publikacích o Ostravsku. O poznání lépe na tom bylo dvanáct celostránkových barevných fotografií zařazených za sebou uprostřed publikace. Ty představily pohled na závod, památníky, dílny dolu, kancelář, ubytovnu, snímek schůze, místa pro rekreace a lidovou zábavu v podobě tance.

258 a 259: *OKD – Důl Hlubina, k. p.* | P29 | [1978]

6. 4 Pozemní stavby Ostrava

Pozemní stavby Ostrava (P13)

„Vítězný únor 1948, který vytvořil i pro stavebnictví široké možnosti plného uplatnění při socialistické výstavbě, byl počátkem organizační výstavby stavebních organizací, které mohly komplexně a efektivně plnit náročné úkoly výstavby průmyslových závodů i společenských a bytových staveb.“[87]

Kniha vydaná k dvacetiletému jubileu založení Pozemních staveb Ostrava byla náměty v podstatě shodná s tituly P18, P20, P28, P37 a P44. Přestože formou fotografií nepřinesla propagandistické motivy socialismu, úspěchy a vize dobré budoucnosti podniku byly popsány v úvodním textu. Na základě otištěných grafů bylo zřejmé, že se požadavky po bytové a jiné výstavbě úspěšně plní, což bylo podle knihy stvrzeno i uděleným řádem práce.

Publikace představila výsledky budování barevnými i černobílými fotografiemi doprovázenými stručnými popisky o tom, co se na snímku nachází. Množstvím snímků byl důraz kladen především na bytovou výstavbu, otištěny byly i obrázky budov občanské vybavenosti, kulturních domů, škol a různých dostaveb. Přestože se většinou v knize jednalo o technicky kvalitní obrázky, jejichž primárním účelem bylo informovat o podobě hotového stavebního díla, ve dvou případech se fotograf uchýlil k odvážnější kompozici výškové budovy do úhlopříčky.

260: *Pozemní stavby Ostrava* | P13 | [1971]

261: *Pozemní stavby Ostrava* | P13 | [1971]

87 *Pozemní stavby Ostrava*, nestránkováno

7____Fotografické publikace o institucích Ostravska

Fotografické knihy o různých institucích Ostravska jsou ve výběru této práce většinou zastoupeny tituly, které nesly menší množství agitačních prvků ve fotografiích a věnovaly se spíše vlastnímu tématu. Výjimkou jsou však knihy, které patřily do odvětví vzdělání. V konkrétně vybraných titulech se naopak projevuje silná snaha o vyzdvižení politických ideologií, které byly se školami mezi lety 1948–1989 v úzké souvislosti.

VŠB Ostrava (P16)

„Naše škola má mnohaletou tradici. Ale jako škola socialistická si musí tradici založit a rozvinout. To se podaří, spojíme-li slavnou minulost školy s komunistickou perspektivou."

Prof. RNDr. Rudolf Jirkovský
Doc. PhDr. Karel Tvarůžka[88]

Kniha patří k titulům, které se samostatně zabývaly školou. Vysoká škola báňská patřila obecně mezi středními a vysokými školami na Ostravsku ve fotografických publikacích kraje k nezobrazovanějším. Snímky se však prakticky omezovaly pouze na stejný motiv – průčelí budovy rektorátu VŠB, některé nabídly i pohled dovnitř budovy.

Samostatná publikace obsahovala text o historii školy kromě češtiny, také v ruštině a v němčině. Z obsahového hlediska nebyl text, až téměř k jeho konci, nijak zásadně ovlivněn komunistickou ideologií a zabýval se především problémy a souvislostmi založení školy.

Fotografická část publikace byla rozdělena do dvou částí – Ze života kateder a Ze života školy. Fotografie byly pojaty v soudobých tradicích normalizačních snímků. Převládala strojenost, prvoplánový pohled a technicky špatná kvalita podpořená nedobrým tiskem (to se projevilo zejména u černobílých snímků). Ani druhá kapitola nepředstavila školu v lepším obraze a opět převládaly zcela mechanicky vytvořené snímky, jejichž kvalita byla podřízena nedostatečnou investicí do tisku. Námětově se kniha pohybovala na běžném schématu podobně zaměřených titulů. Středem zájmů byla přirozeně škola a život kolem ní, značná část fotografií však byla věnována obecnějším tématům – sportu, lidové zábavě, prvomájovým průvodům, školením, výstavbě aj. Zcela obecně už ostatně tato publikace začala – jako první fotografii představila na obálce záběr na město Ostravu.

262: *VŠB Ostrava* | P16 | 1972

88 *VŠB Ostrava*. 1972. s. 26

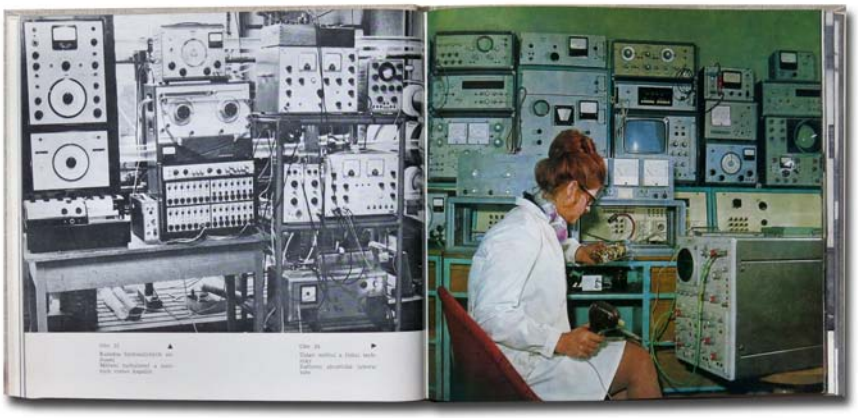

263: *VŠB Ostrava* | P16 | 1972

264: *VŠB Ostrava* | P16 | 1972

265: *VŠB Ostrava* | P16 | 1972

Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě (P43)

„Čtyřicet let stranického školství v Sm kraji znamená systematickou práci při výchově kádrů v oblasti ideologie. Praxe dokázala, že znalost marxismu-leninismu je jedním ze základních předpokladů úspěšného řešení náročných úkolů, které staví strana před naši společnost."

Ladislav Brumek, člen předsednictva, tajemník Sm KV KSČ[89]

Kniha představila formou textu a fotografií stranickou školu, která se v Ostravě nacházela a silně se věnovala agitaci. Přestože vyšla až v druhé polovině osmdesátých let, kdy už mezi obyvateli docházelo k postupnému názorovému uvolňování a politická situace již pro mnohé nepředstavovala tvrdou diktaturu a ideologii, byla kniha pevně zasvěcena budovatelskému úsilí rozvinutého socialismu.

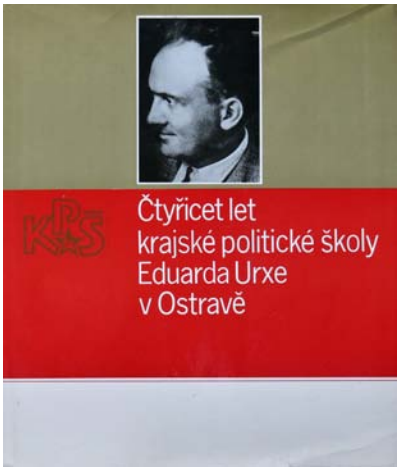

266: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě* | P43 | 1986

Počátek publikace představil z pera různých tajemníků KSČ, předsedů KNV a SSM nadějné vyhlídky komunismu a potřebu jej dále rozvíjet, k čemuž měla přispět právě Krajská politická škola. Podle názvů i obsahů kapitol je zřejmá silná propaganda politiky komunismu.

Fotografie se v knize poprvé objevily v podobě historických snímků budovy školy, dobových zpráv z tisku, zápisů z kronik apod. Především se tyto obrázky skládaly ze skupinových portrétů účastníků různých ideologicky laděných kurzů. V další kapitole následovaly fotografie převážně z konce sedmdesátých let, které ukazovaly různé porady, schůze a delegace, na nichž figurovali tehdejší političtí představitelé. Tato série černobílých fotografií se kromě špatné technické kvality vyznačovala zcela bezduchým obsahem s charakterem ryze informačních snímků. Středem zájmu byl na fotografiích děj a forma snímků mu byla v tomto případě zcela podřízena. Jakékoliv fotografické ozvláštnění, se kterým se bylo možné setkat i v mnoha oficiálních publikacích o Ostravsku, zde nebylo na místě. Snímky svou jednoduchostí podlehly obsahu a jediným požadavkem po jejich vizuální podobě byla patrně nutnost zachytit státníky s úsměvy na rtech a agitačními hesly za zády. V poslední kapitole – Současnost školy – se drtivá většina již barevných fotografií věnovala projevům, besedám, návštěvám tajemníků, shromážděním či kursům a přednáškám. Na dalších stránkách se čtenář mohl podívat do odborných učeben školy, zhlédnout snímky z volnočasových možností v podobě čítáren, kluboven a tělocvičny. Dále byl na fotografiích zobrazen bufet školy, jídelna, ubytovna a ordinace lékaře. Všechny tyto fotografie zcela rezignovaly na estetickou hodnotu a představily uměle pózující pracovníky a posluchače školy. Kniha nebyla v běžném komerčním oběhu prodejen.

89 *Čtyřicet let krajské politické školy v Ostravě*. 1986. nestránkováno

267: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě* | P43 | 1986

268: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě* | P43 | 1986

269: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě* | P43 | 1986

Dopravní podnik města Ostravy (P12)

Publikace, která vyšla k sedmdesátému výročí založení městské hromadné dopravy v Ostravě, představila dopravu v ulicích vesměs kvalitními snímky s využitím světelné atmosféry i popisem tzv. genia loci Ostravy. Byla první vydanou fotografickou publikací o Ostravsku po srpnových událostech v roce 1968.

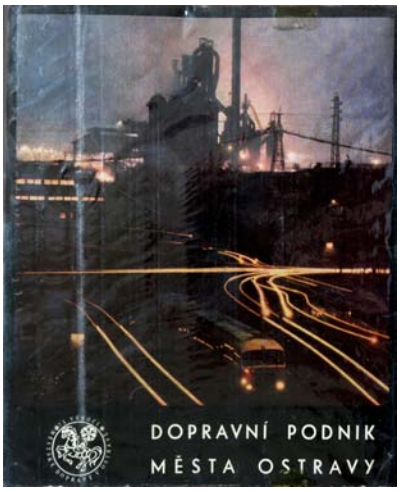

270: *Dopravní podnik města Ostravy* | P12 | 1969

Úvodní text v češtině, ruštině a němčině se v zásadě neopíral o socialistické ideje a představil spíše historický vývoj dopravního podniku a jeho soudobý stav včetně rozvoje v posledních letech.

Většina obsahu – obrazová část knihy – byla prezentací nejen historických snímků dopravního podniku, ale především města Ostravy, samotných dopravních prostředků a provozu dopravního podniku. Záběry města většinou představovaly obecně typické prvky Ostravy, jako vysoké pece, komíny, těžní věže šachet, uhelné lanovky apod. Prezentace dopravního podniku se tak neomezila na pouhé zobrazení dopravních prostředků, ale zařazeny byly i širší souvislosti. To platilo také o fotografiích, které ukazovaly poskytované služby zaměstnancům podniku. Jednalo se například o bydlení, školky aj. Provoz kolem městské hromadné dopravy přinesl na fotografiích záběry údržby, dispečinku, odklízení následků zimní kalamity, ale také výstavbu nových dílen v Martinově, nové tramvajové trati apod. Středem zájmu knihy se však přirozeně staly dopravní prostředky v ulicích města. Na snímcích se objevily nejčastěji nejmodernější vozy hromadné dopravy v Ostravě, například trolejbusy nebo tramvaje typu T. Oproti tomu byla téměř končící a zastaralá úzkorozchodná dráha v knize zastoupena jediným snímkem. Ve většině případů využili fotografové k zachycení dopravního prostředku nebo nějaké činnosti zaměstnanců velmi dobrou světelnou atmosféru. Mnoho snímků například vzniklo za šera a v noci, přičemž například u úvodního snímku na frontispisu je umístěna barevná fotografie, u níž autor skvěle využil kontrast dvou teplot chromatičnosti – zimního večera venku a teplého osvětlení vozu tramvaje. Vysokou estetikou se vyznačuje také snímek dvou svářečů, který má téměř dokumentární charakter. Skoro „kolářovsky“ působí i snímek Staré ostravské předměstí, kde fotograf zachytil staršího muže u staré zástavby, v pozadí s kouřícími komíny. Přestože se několik snímků vyznačovalo podobnými hlubšími plány a téměř všechny velmi dobrou atmosférou denní doby a kompozičním řešením, objevily se zde i některé prostší informativní fotografie. Ani ty však nepředstavovaly tak extrémní případ zobrazení, jako tomu bylo v několika knihách sedmdesátých a osmdesátých let. Podstatnějším nedostatkem knihy byl její velmi nekvalitní tisk.

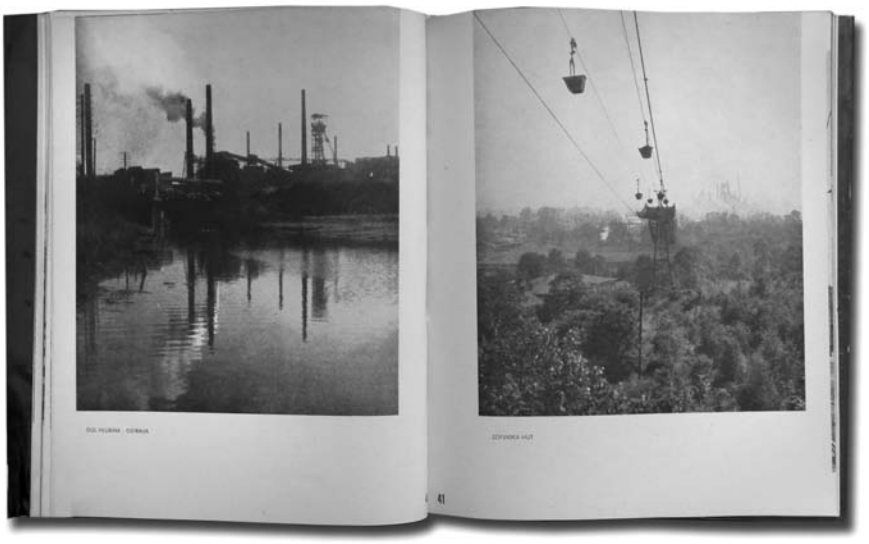

271: *Dopravní podnik města Ostravy* | P12 | 1969

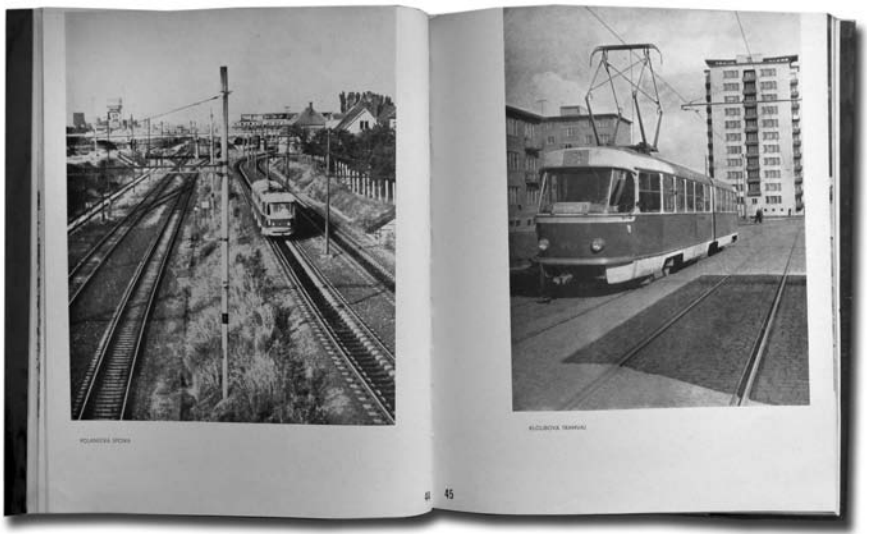

272: *Dopravní podnik města Ostravy* | P12 | 1969

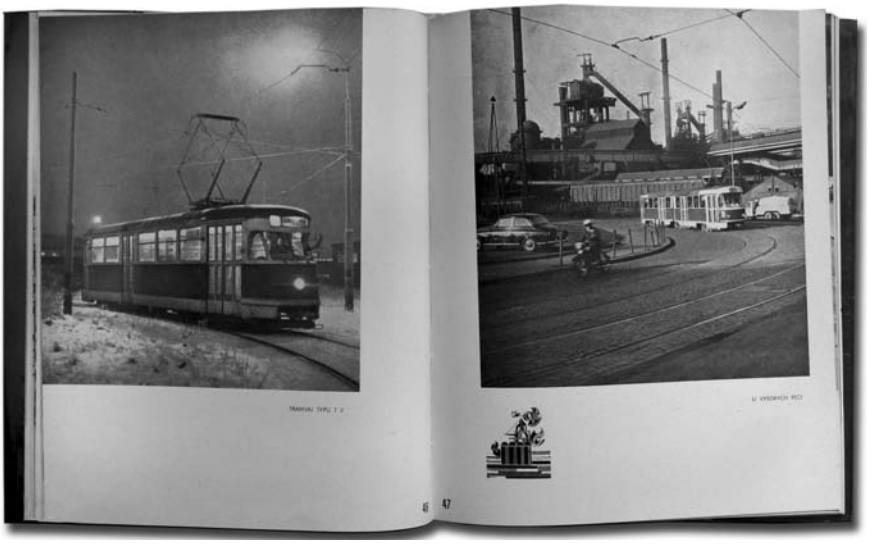

273: *Dopravní podnik města Ostravy* | P12 | 1969

Zoo Ostrava (P17)

274: *Zoo Ostrava* | P17 | 1973

Zoologická zahrada v Ostravě vydala během sledovaného období celkem dvě známé publikace. První z nich vyšla v patrně kolem roku 1960 (P07) a vztahovala se ještě k prvnímu místu působiště Zoo v Ostravě v blízkosti dolu Alexander v Ostravě-Kunčičkách. Publikace, která asi polovinou svého obsahu představila zoologickou zahradu ve formě fotografií, byla vlastně průvodcem po nevelkém areálu. Kromě slovního popisu silné iniciativy havířů, díky níž docházelo od roku 1948 k nadšenému budování Zoo v Kunčičkách, nebyla publikace nijak zasažena socialistickou propagandou. Fotografie byly čistě informativní bez jakékoliv snahy o hlubší vyznění, které ostatně nebylo ani na místě.

Stejnojmenná kniha vydaná v roce 1973 (P17) nepoukazovala prakticky na žádné souvislosti s politickým režimem. Na této i předchozí publikaci tak byl oproti titulům, které se zabývaly průmyslovými podniky, patrný zásadní rozdíl používání propagandistických prvků. Zatímco například knihy vydané OKD v rámci přirozené propojenosti těžké práce a budování socialismu na motivech propagace socialistické práce a života v podstatě stavěly, zoologická zahrada se svým zaměřením a působností o podobné prvky opírat nemusela. Přirozeně tak představila na barevných a černobílých fotografiích chovaná zvířata. V mnohem menší míře bylo na snímcích zahrnuto prostředí ostravské zoo, a tak se publikace stala spíše obecnou kolekcí podobenek zvířat. Otištěné fotografie zvířat nepředstavují nijak výtvarně působivé snímky, jak tomu bylo například v publikacích doktora V. J. Staňka *S kamerou za zvěří našich lesů* a *S kamerou za zvěří v našich vodách*. Naopak obrázky publikované zde byly v několika případech dokonce technicky i kompozičně nevydařené.

275: *Zoo Ostrava* | P17 | 1973

8____Ostravsko v monografiích fotografů edice Podoby

V letech 1982–1988 vycházela v ostravském nakladatelství Profil edice fotografických monografií autorů ostravského regionu. V tomto období byla formou menších brožovaných knih čtvercového formátu představena výtvarná tvorba celkem sedmi fotografů. Jejich pořadí bylo následující: *Miroslav Bílek* (1982), *Jan Byrtus* (1982), *Milan Borovička* (1984), *Miloslav Stibor* (1984), *Viktor Kolář* (1986), *Miloš Polášek* (1987), *Petr Sikula* (1988). Podle poslední vydané publikace mělo v této edici následovat portfolio Rudolfa Jandy. Kvůli sametové revoluci však k realizaci této knihy již nedošlo. Kolekce byla nakladatelstvím pojmenována jako *Podoby* a každá kniha obsahovala na hlavním titulu číselné označení svazku.

Publikace se věnovaly především volné tvorbě jednotlivých autorů a vzniklé soubory mnohdy neměly souvislost s regionem. Pro potřeby této práce proto budou z publikací edice Podoby vybírány jen cykly, které autoři vytvářeli na území nebo v okrese Ostrava či měly s Ostravou přímou spojitost v námětech. Ze všech publikací edice budou vybrány jen některé.

Charakteristickým znakem souborů z Ostravy otištěných v těchto knihách je jejich rozdílné pojetí oproti oficiálním snímkům ve fotografických publikacích o Ostravsku. Přestože náměty byly voleny v podstatě stejné a fotografie vznikaly na shodných místech, forma a náhled na daný motiv se oficiálním snímkům z let 1948–1989 zcela vymykají.

276: Trojice publikací edice Podoby z nakladatelství Profil. Tyto tituly neobsahovaly soubory fotografií, které by měly přímou souvislost s Ostravou a okolím.

Vladimír Remeš: Jan Byrtus

Jedním ze dvou souborů monografie Jana Byrtuse je cyklus s názvem *Člověk a ocel*. Jak název napovídá, autor se v něm zaměřil na zachycení lidské práce v těžkém průmyslu. Na rozdíl od běžně vídaných obrázků ve fotografických publikacích o Ostravsku ze stejného prostředí pojímá Byrtus toto téma zcela subjektivně a výtvarně. Jestliže se divák v oficiálních fotografických publikacích (zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech) setkával se spíše informativními snímky lidí této profese, Byrtus zachycoval hutníky naturalisticky, bez příkras a zaznamenal především nezaměnitelnou atmosféru tohoto prostředí. Významným činitelem jeho souboru se stává světlo, linie a tvary. Podobně jako jiní fotografové, jejichž monografie byly vydány v edici Podoby, uplatňuje tento autor speciální fotografické techniky.

277: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982

Oficiální fotografie v době socialismu vyžadovala technicky precizní zachycení snímku. Autor fotografií této knihy však veškerá taková pravidla popírá. Fotografuje lidi v pohybové neostrosti, siluetě nebo zády k fotoaparátu. Podobný přístup používá i u neživých motivů. Zátiší nalezená ve výrobních halách a u vysokých pecí nejsou dokumentem procesu vzniku surového železa, ale abstraktními obrazy z jiného světa.

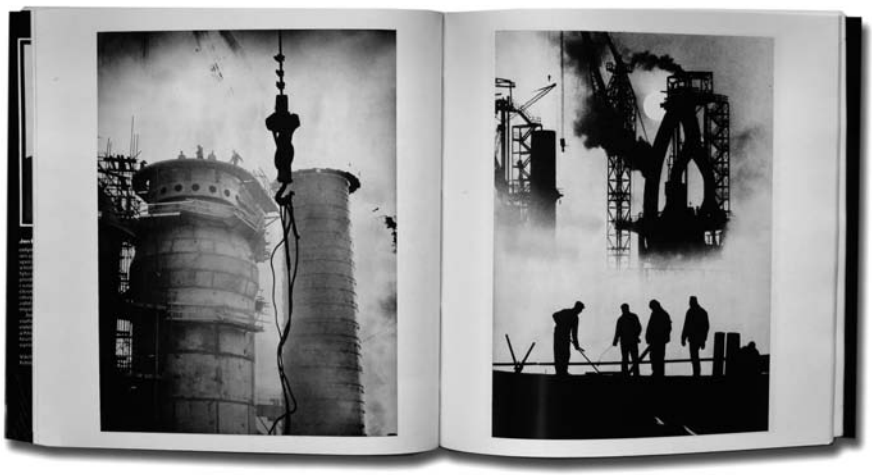

278: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982 | *Člověk a ocel*

279: Vladimír Remeš: *Jan Byrtus* | 1982 | *Člověk a ocel*

Daniela Mrázková: Viktor Kolář

280: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986

Asi nejodvážnější publikací, která vyšla v této edici, byla monografie Viktora Koláře. Jejím obsahem byla kolekce fotografií z let 1967–1983. Předmětem zájmu Kolářových snímků se stal člověk, jehož způsob života se od sedmdesátých let značně změnil. Autor ve fotografiích vystihl hledání únikových cest člověka z nově obnoveného režimu. Ztráta nadějí znamenala pro obyvatele růst individuality, která se projevovala v materiální touze vlastnit majetek, rozvíjet kutilství a v dalších možnostech trávení volného času. Mnoho z takových cest znamenalo nepoctivost, která však na druhé straně řadu lidí přiblížila k tomu vlastnit chatu, automobil apod. *„Útěk veřejnosti do soukromé sféry, jeho tolerování a přímá podpora vládnoucí mocí byly významným činitelem, podivuhodné stability komunistického režimu po dobu téměř dvaceti let.“* [90]

Viktor Kolář představuje od počátků své tvorby Ostravu prostřednictvím jejích obyvatel. Tyto lidi však nezachycuje při typické práci v těžkém průmyslu, jak to měly ve zvyku oficiální propagační fotografické publikace o Ostravsku, naopak hledá ty nejbanálnější motivy a děje. Tyto triviální jevy však ve výsledku charakterizují město a jeho obyvatele v mnohem větší míře než kašírované momentky usměvavých horníků při práci nebo během trávení volného času.

Na rozdíl od oficiální produkce snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku, Kolář ve své monografii zobrazuje lidi vždy v nějaké souvislosti s dobovými atributy, jeho obrazy nejsou prvoplánové, jsou svědectvím o životě člověka ve městě těžkého průmyslu. Pojmem, ke kterému by mohly být jeho snímky z Ostravy přirovnávány, je bezútěšnost, individualita člověka nebo absurdita režimu a života v něm. Jsou to zároveň naprosté protipóly toho, co zobrazovaly na fotografiích běžně vydávané knihy ve sledovaném období. Zatímco v nich je tovární hala monument a chlouba budování socialismu, v Kolářově snímku je tento objekt měřítkem dítěte a megalomanské průmyslové architektury. Motivy jsou tedy shodné, jsou však zasazeny do jiných, spíše duchovních vztahů. I na snímcích Viktora Koláře se objevují agitační hesla socialismu, nejsou však zobrazena v souvislosti s prvomájovými oslavami, ani v pracovním prostředí či na schůzích, ale na prázdném místě na periferii města. Stejně tak průvod na 1. Máje, který je v Kolářově monografii představen na posledním snímku, zde není kolektivní oslavou komunismu, ale smutným svědectvím samoty. Důl Ostrava, který se zejména v době tzv. normalizace objevil snad na každé fotografii v publikacích o Ostravsku, byl většinou prezentován na barevných fotografiích spolu se zaměstnanci vždy v optimistickém duchu. U ostravského do-

90 KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 2012. s. 214

kumentaristy vede ke stejné šachtě bahnitá a mlhavá cesta. Podobně také rudá hvězda na domku v kolonii nepředstavuje prostřednictvím stařík ova pohledu s bicyklem oslavu symbolu Sovětského svazu a komunismu, ale nepatřičný prvek stavby. V díle Koláře je oproti formálním fotografickým publikacím zaznamenán humor i smutek, grotesknost, ironie, psychologie, lidský život, zkrátka atributy, které se v oficiálních publikacích ve sledovaném období prakticky nepodařilo postihnout.

Oficiální fotografické knihy o Ostravsku jsou především objektivním zachycením práce, života a vybudovaných prostředků. Nejde o způsob pohledu na danou věc, ale o předmět samotný. Kolářovo zaměření je naopak zcela opačné. Dívá se na Ostravu a její lidi subjektivně, bez příkras, nestrojeně, ale o to více zachycuje její pravdivost. V jedné fotografii jsou skryty malé příběhy, které dohromady sestavují mozaiku charakteru města.

Samotná publikace je složena z pětašedesáti černobílých fotografií z Ostravy, především ze sedmdesátých let. Text Daniely Mrázkové, kromě jiného, pojednává o přístupu Viktora Koláře k fotografii lidí, srovnává jej se světovými i tuzemskými autory. O jakékoliv spojitosti Kolářových fotografií s komunistickou idejí není v knize zmínka.

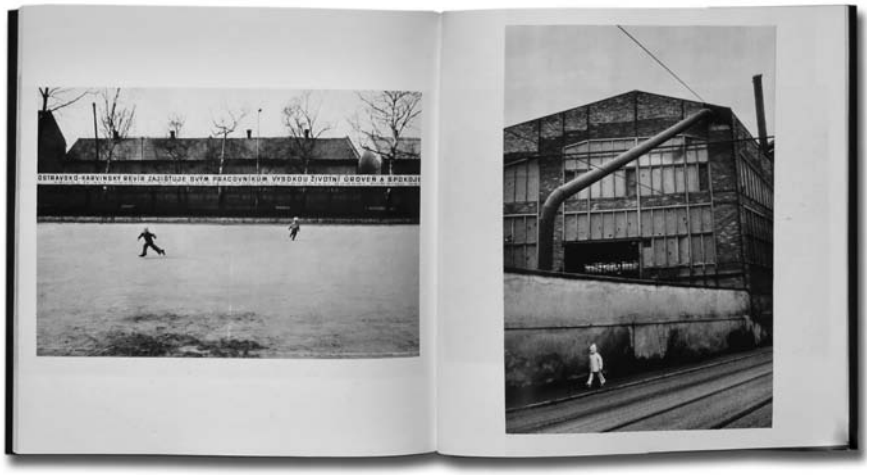

281: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

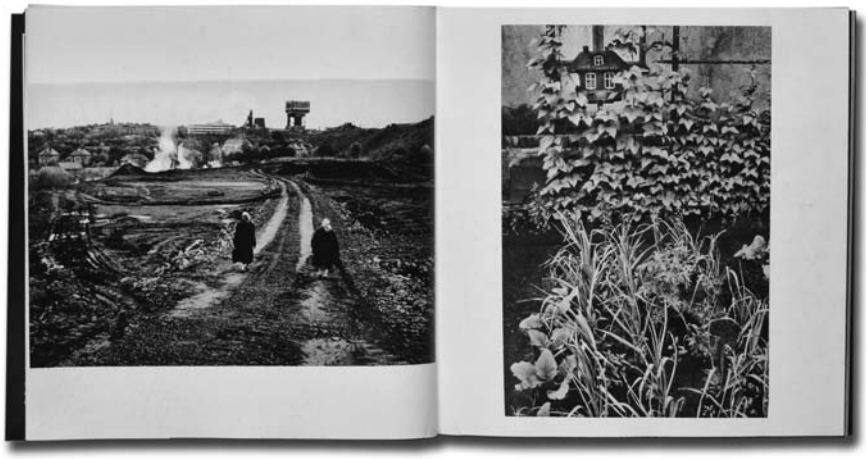

282: Daniela Mrázková: *Viktor Kolář* | 1986 | *Ostrava*, 1967–1983

Marie Procházková: Miloš Polášek

283: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987

Kniha představila v souvislosti s městem Ostravou dva Poláškovy cykly. Bohužel na okraji zájmu zůstal jeho soubor dokumentárních fotografií vytvořených v Ostravě, který nebyl začleněn do obrazové části knihy, ale byl pouze součástí úvodního textu. Z dokumentárních snímků lidí bylo vybráno celkem šest snímků, z nichž bylo několik z cyklu Spoluobčané. Tyto fotografie vznikaly většinou v druhé polovině šedesátých let a s odstupem času je lze považovat za to nejlepší z Poláškovy tvorby. Jeden z vesměs subjektivních snímků dokumentu byl otištěn (i když ve verzi s ořezem) už v P33. Fotografie zobrazuje dělníka před vysokými pecemi v ponuré atmosféře s důrazem na monumentalitu průmyslové stavby. Jedná se o zcela jiné pojetí pracovníka před vysokou pecí, než jaké představila například P02. Zmíněným výřezem v publikaci o Ostravě (P33) však snímek zcela ztratil svůj původní charakter a dostal jinou souvislost – mnohem střízlivější a více oddanou oficiální fotografii.

Stěžejním souborem této knihy, který souvisel s motivem Ostravy, byl cyklus *Senzualita krajiny, Ostrava*. Zde autor zachycoval krajinu v odlišné formě a ostatně i obsahu, než v jakých bylo zvykem vídat tyto snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku mezi lety 1948–1989. Polášek se zaměřoval na periferie města, kaliště, haldy nebo průmyslem silně zasaženou krajinu. Své snímky však nezachycoval prvoplánově, nepřinášel o krajině prostou informaci, své fotografie naopak posouval do výtvarné roviny. U některých jeho snímků lze hovořit o abstrakci, které autor dosáhl značným zachycením detailu rozpraskané hlíny, bažin apod. Ale ani z těchto obrazů nevytváří Miloš Polášek anonymní místa, do horizontu totiž zasazuje typické průmyslové stavby Ostravy – těžní věže, komíny aj. Atmosféru krajiny u některých snímků posouvá ještě různými speciálními fotografickými technikami. Oproti formálním krajinám oficiálních fotografických publikací, které mnohdy zobrazovaly stejné náměty (haldy apod.), dosáhl Miloš Polášek svým pojetím zcela nové tváře Ostravy. Cílem dosavadních knižních titulů byla snaha nalézt i v nelichotivém prostředí města jeho krásu, která prostřednictvím těchto prvků měla vytvářet z Ostravy průmyslově prosperující město. Polášek však v osmdesátých letech zobrazil už spíše negativní dopad průmyslu na krajinu Ostravy za pomoci specifické výtvarné formy.

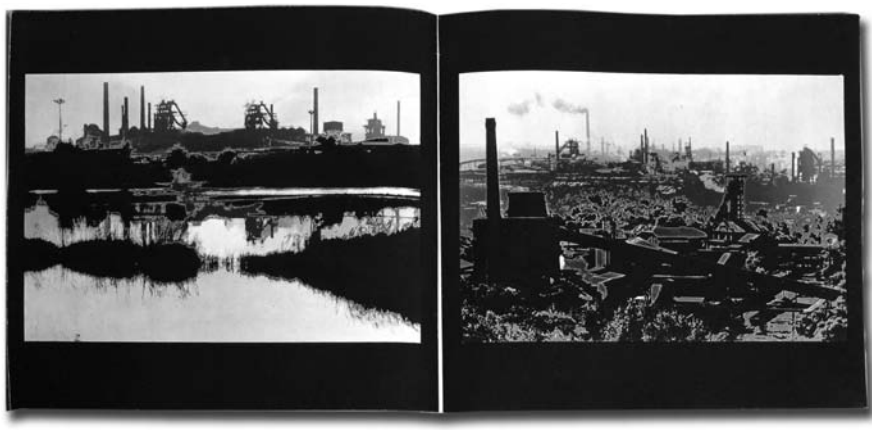

284: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

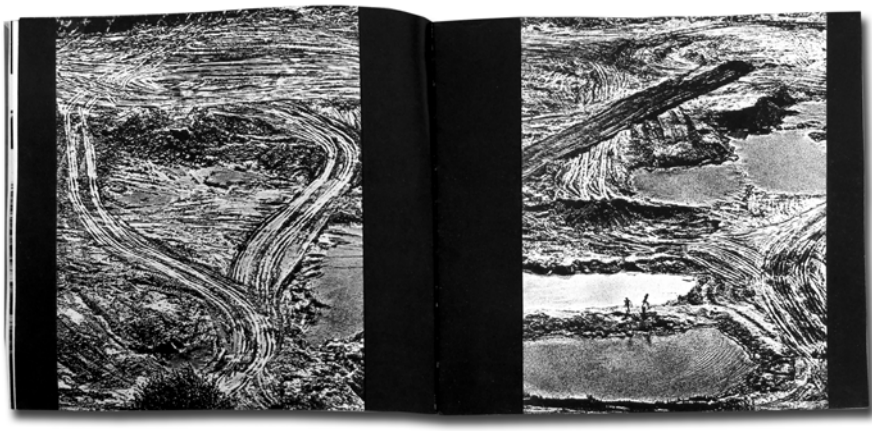

285: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

286: Marie Procházková: *Miloš Polášek* | 1987 | *Senzualita krajiny, Ostrava*

Vladimír Richtrmoc: Petr Sikula

Publikace představila několik Sikulových fotografických souborů od dokumentárních a krajinných záběrů z Liptova, série dokumentárních snímků Romů *Lidé z hliněné vesnice* a *Cesty do zahraničí*, sérii aktů *Žena* či téměř abstraktní krajinné fotografie z Jižní Moravy. Nejpozoruhodnějším souborem z hlediska tématu této práce však byla Sikulova *Ostravská krajina*, jejíž vznik je datován do období let 1971–1974. Ke zobrazení průmyslem zasaženého prostředí v Ostravě přistupuje autor obdobným způsobem jako Miloš Polášek. Na rozdíl od něho však Sikula konkretizuje ostravskou krajinu začleněním charakteristických motivů do každého snímku. Nepracuje jen vysokými pecemi a fabrikami, ale jako motiv si bere i typickou stavbu doby tzv. normalizace – panelový dům. Také podobně jako Poláškovy snímky jsou jeho fotografie, snad po vzoru americké skupiny f/64, ostré od spodního okraje do konce. Sikula si výrazně pohrává s vizuálními kontrasty půdy, její strukturou, výborně vystihuje dusivou atmosféru města. Na jeho obrazech lze najít rozpraskanou zem, ostrůvky ve špinavé stoce nebo zamlžení. Tyto atributy by mohly vzbuzovat představu o době, ve které snímky vzniky. Jsou naprostým opakem raných sluncem zalitých fotografií krajiny z padesátých let, v nichž se musel objevit pracující člověk. Sikulovy krajiny jsou zahalené do temna, jsou tvrdé, naturalistické, plné dramatické atmosféry. Zde, v cyklu Ostravských krajin, jakoby jejich autor předvídal zánik nejen průmyslu v Ostravě, ale i konec režimu. Symbolika a mysticismus se objevují ve dvou posledních otištěných fotografiích tohoto cyklu, kde autor zapojuje do fotografie také akt ženy. I přestože taková forma pohledu na ostravskou krajinu nezapadala do standardní koncepce snímků v propagačních fotografických publikacích o Ostravsku, dvojice obrazů z této série se objevila už v knize P19.

287: Vladimír Richtrmoc: *Petr Sikula* | 1988

288: Vladimír Richtrmoc: *Petr Sikula* | 1988 | *Ostravská krajina*, 1971–1974

9____Fotografové publikací o Ostravsku

Miloš Polášek (nar. 1939)

Narodil se v Ostravě. Fotografovat začal už jako žák střední školy, brzy na to příležitostně vytvářel snímky pro různá periodika (např. *Mladá fronta*). Jako zaměstnanec na rourovně v Nové huti Klementa Gottwalda zůstává jeho kontaktem s tvůrčí činností působení v amatérském divadelním souboru Kufr. Přes něj se postupně dostává k tvorbě avantgardních autorů, kdy jeho zájem o tvůrčí fotografii vzbudí například Man Ray, ale i Duchamp či Braque. Od té doby se také začíná více angažovat ve fotografii. Stává se členem a následně i předsedou poradního klubu pro fotografii, přednáší na konzervatoři nebo se stává spoluzakladatelem Fotoklubu Nové huti, který směřuje k humanistické fotografii. Fotograficky se Polášek uplatňuje i v profesionální sféře, stává se totiž fotografem *Moravskoslezského večerníku* a jednou z jeho prvních reportáží je okupace vojsky Varšavských smluv. V té době se ale Miloš Polášek nespokojuje pouze s rolí zaznamenávajícího či pozorujícího, usiluje o možnosti něco změnit či ovlivnit. Inspiruje se, obrací se svými zájmy k odkazům svého otce, tiskaře a typografa a dědečka, knihaře. Studuje typografii, pro sebe si znovuobjevuje mistry fotografie – Jaroslava Rösslera, Jaromíra Funkeho, Eugena Wiškovského, Miroslava Háka, ale i Bauhaus a Novou věcnost.

Snaha o výtvarné vyjádření a zaznamenání vizuální podoby Ostravy se projevuje v Poláškových souborech krajiny fotografovaných především na periferiích města. Po roce 1968 však autor ztrácí možnost jakkoliv tato díla veřejně prezentovat, přesto jej ale neopouští touha je dále zaznamenávat. V době tzv. normalizace, kromě volné tvorby, fotografuje pro oficiální publikace o Ostravsku, je obrazovým redaktorem *Kulturního měsíčníku*, od osmdesátých let pracuje ve svobodném povolání.

Velkým specifikem Poláškovy tvorby je aplikace zvláštních fotografických postupů. Z nich mezi jeho nejužívanější patří izohélie, kterou pomocí několika vrstev a mnohdy s užitím další barvy v obraze vytváří monumentální fotografiky. Neméně důležitou technikou ve volné tvorbě tohoto ostravského autora je chromografie. Takto upravené fotografie vystavuje ve veřejných i soukromých prostorách.

Kromě typických ostravských krajin se Polášek ve své tvorbě zabýval také dokumentární fotografií, kterou však v období tzv. normalizace neprezentoval. Teprve koncem devadesátých let se tyto snímky se silným sociálním charakterem objevují vedle jeho krajin a fotografik v publikaci výmluvně nazvané Miloš Polášek: Portfolio. O živou reportážní fotografii však Polášek příliš zájem nemá, výjimkou jsou jeho snímky ze Sametové revoluce, které se krátce nato objevují v brožované knize *Jaro 68/léto 89*.

Po roce 1989 se Polášek věnuje kromě své volné tvorby také reklamní fotografii, do níž však nápaditě aplikuje silně emocionální prvky.[91]

Petr Sikula (nar. 1941)

Narodil se v Gottwaldově (dnes Zlíně). Fotografovat začíná jako vyučený soustružník kovů v roce 1958. Po absolvování vojenské služby navštěvuje Lidovou školu umění v Brně, kde jeho zájem o fotografii prohlubuje J. Kvapil. Poté se s fotografií, v souvislosti se školou, setkává ještě na střední uměleckoprůmyslové škole, kde ukončí studium roku 1969. V této době začíná pracovat jako podnikový fotograf ostravského Stavoprojektu, kde zůstává až do roku 1978. Tato práce v oblasti spíše informativní fotografie však pro Sikulu neznamená úplné vyčlenění jakéhokoliv tvůrčího ducha a naopak je pro něj fotografování architektury (byť sídlištní aj.) vcelku uspokojením. Především se však v tomto období Sikulovi díky této práci prohlubuje znalost fotografického řemesla a stává se členem Svazu výtvarných umělců. Po odchodu ze Stavoprojektu tak mohl tento ostravský autor pracovat například i pro Útvar architekta Ostravy, se kterým ostatně spolupracuje i dnes.

Od konce šedesátých let samostatně vystavuje. Do roku 1989 uspořádal tři desítky autorských výstav a na dalších patnácti vystavoval společně se skupinou Setkání. Odesílá své fotografie do soutěží i mimo Československo, což mu přinese řadu mezinárodních ocenění. Na desátém mezinárodním festivalu studentstva v Berlíně obdržel hlavní cenu a titul laureáta festivalu. Dalším Sikulovým úspěchem byla hlavní cena na Photokině v Kolíně nad Rýnem, díky níž se mohl v době tzv. normalizace dostat i do afrického safari.

Ve svých cyklech fotografií se zaměřoval především na krajinářskou fotografii, kdy fotografoval například slovenský Liptov, ostravskou krajinu nebo po Sametové revoluci panoramaticky snímané Jeseníky. Nevyhýbal se však ani sociálnímu dokumentu. Kromě toho fotograficky spolupracoval na řadě oficiálních publikací o Ostravsku a Ostravě, z nichž mezi nejzásadnější patří například *Ostrava* z roku 1985 (P42), na které spolupracoval s Milošem Poláškem. Neméně významný počet fotografických knih vydal i po roce 1989 (například *Poruba*, *Ostravsko-Karvinsko*, *Opava* aj.).[92]

---

91 POSPĚCH, T.: *Miloš Polášek: Portfolio*. 1999. s. 116

92 RICHTRMOC, V.: *Petr Sikula*. 1988. nestránkováno,
rozhovor s Petrem Sikulou LTV plus, dostupné online ze dne 20. 4. 2014 z http://www.ltv-plus.cz/index.php/host/2486-fotograf-petr-sikula-04-09-2013

František Krasl (1912–1998)

„Prostá tvář obyčejného člověka. Dělníka neokázale zpoceného fyzickou námahou. Pracovníka, který se pouze nedrží nářadí, nepózuje pro chvíli fotografické expozice, nedemonstruje své pracovní úsilí. Ti lidé na Kraslových snímcích jsou zvláštním způsobem prosvětlení. Jakoby oheň, s nímž většinou už od mládí v hutích pracují, vystavil jejich charakter do ryzí podoby."

Daniela MRÁZKOVÁ[93]

Narodil se ve Frýdku-Místku. Po vyučení fotografickému řemeslu krátký čas pracoval v rodinném zakázkovém fotoateliéru. Jeho oblibou byla v této době krajinářská fotografie, kterou, byť pocházel kousek od Beskyd, jezdil fotografovat na Slovensko. Na rozdíl od řady jiných fotografů, Krasl nedělal příliš rozdíly mezi profesionální a volnou fotografickou tvorbou a jeho zásadním klíčem k fotografii byla kvalita. Mnoho let strávil jako fotograf ve Státním divadle v Ostravě. Tuto oblast kultury však tento fotograf z Ostravska jen prvoplánově nezaznamenával, naopak formou fotografií se snažil o subjektivnější pojetí divadelní inscenace.

Kraslovým zásadním tématem, které se úzce pojilo s ideologií socialismu, byl pracující člověk, průmyslové město a krajina. V souboru *Loučení s Žofinkou* zpracoval téma posledního období tavby surového železa ve sto let staré vysoké peci. V těchto fotografiích skloubil pohled na práci soudobého dělníka, ale také veškeré poválečné snahy a změny ve společnosti. Cyklus poprvé vystavil v roce 1972 v Ostravě, následně také v Praze. Úspěch výstavy v obou městech dokazoval, že Kraslovo téma Žofinské huti se stalo jakýmsi symbolem práce člověka, která v této huti přetrvávala generace. Na rozdíl od jiných portrétů horníků mají Kraslovi dělníci pod zemí v očích cosi jiného. Nejde o sošné a kašírované portréty, jedná se o psychologické sondy do života člověka obklopeného těžkým průmyslem. Téměř autorským portfoliem se pro Krasla stala publikace *Ostrava barevná* (P08) vydaná poprvé v roce 1962. Na barevných fotografiích zobrazil průmyslové město vlastním pohledem, který osciloval na hranici subjektivnějšího přístupu fotografa k tématu, ale podléhal také tradici socialistické fotografie.[94]

---

93 MRÁZKOVÁ, D., REMEŠ, V.: *Cesty československé fotografie*. 1989. s. 214

94 Tamtéž. s. 214–215

Jan Byrtus (1935–1992)

Narodil se v Mostech u Jablunkova. Po základní škole se nedostal do učení v místním fotografickém ateliéru, proto navštěvoval v Bystřici pod Hostýnem tamní průmyslovou školu. Během svého života vystřídal několik povolání – pracoval v dolech, v železárnách či na železnici. V jednom z podniků byl také osvětovým pracovníkem a fotografem obchodního oddělení. Od roku 1966 pracoval v propagačním oddělení Třineckých železáren jako výtvarný fotograf.

Fotografovat začal jako samouk v patnácti letech. Několik let poté se však vypracoval natolik, že mohl intenzivně spolupracovat s několika novinami a časopisy. Zpočátku se ujal jako fotoreportér, později už časopisy ve větší míře také ilustroval. Podobně fotografiemi doprovázel jako spoluautor řadu knih na téma průmyslu či Ostravska. Jednalo se vesměs o publikace, které dané podniky propagovaly či měly místopisný charakter. Samostatně jako fotograf přispěl do knih *Třinecká ocel* (1974), *Dějiny Třineckých železáren* (1979) nebo *Železárny Bohumín* (1979). Mnoho snímků publikoval společně s jinými autory v knihách o Ostravsku. V letech 1968–1980 vydal v pražském Pressfotu na dvě stě pohlednic s vlastními fotografiemi. Kromě zaměření na region pravidelně spolupracoval také se zahraničním tiskem.

Byl členem Svazu českých fotografů. Mnoho času věnoval působení v mnoha zájmových klubech, které se zabývaly fotografií. Roku 1976 získal titul mezinárodní fotografické asociace AFIAP.[95]

Květoslav Kubala (1929–2011)

Narodil se v Ostravě. Fotografovat začal ještě v době druhé světové války a už v roce 1945 mu první snímek otiskla *Mladá fronta*. Od první poloviny šedesátých let začíná fotografovat profesionálně. V roce 1968 se stává fotoreportérem deníku *Nová svoboda*, kde přetrvává až do svého odchodu do důchodu v roce 1991. Stěžejním tématem Květoslava Kubaly byl sport, proto v uvedeném období souběžně publikoval v periodikách *Stadion*, *Československý sport*, ale i v časopise *Vlasta*, *Květy* či v regionálních *Ostravských novinách*, *Ostravsko-karvinském Horníkovi* aj. Zpočátku se jeho snímky omezovaly převážně na sportovní motivy, později svou tematiku rozšířil také na život ve městě, žánrové snímky, portréty, průmyslové podniky apod. Své sportovní snímky otiskl také v mnoha knihách, z nichž bylo několik tematicky věnováno fotbalovému klubu Baník Ostrava. Motivy města a jeho lidí se pak objevily v několika publikacích o Ostravsku.

Vedle profesionální práce fotografoval, asi od poloviny padesátých let, především pro vlastní uspokojení také Ostravu a její obyvatele. Ve svých

95 REMEŠ, V.: *Jan Byrtus*. 1982. nestránkováno

snímcích se mu podařilo zachytit nevšední atmosféru průmyslového města s mnoha jeho typickými prvky, ale i s obecnými atributy doby tzv. normalizace, jakými byly například výstavby sídlišť, hromadná doprava, prodejny, odpočinek apod. Podobně jako Viktor Kolář přistupoval Kubala ke svým snímkům jako prostý pozorovatel, nezasahoval do děje, na rozdíl od socialistické fotografie neinscenoval. Zachovával naopak přirozenost děje, opravdovost Ostravy, nezaměnitelnou atmosféru.[96] Přes dvě stovky těchto snímků vyšlo autorovi poprvé rok po jeho smrti v knize *Mizející Ostrava* (2012) a později dalších dvě stě fotografií i v *Mizející Ostrava II* (2014). Do těchto publikací, vydaných Výtvarným centrem Chagall v Ostravě, byly zařazeny jak sportovní snímky, tak krajiny Ostravy a život města.

96 PAVLIŇÁK, P. et al: *Mizející Ostrava: Květoslav Kubala*. 2012. s. 5–6

10____Seznam fotografických publikací o Ostravsku v letech 1948–1989

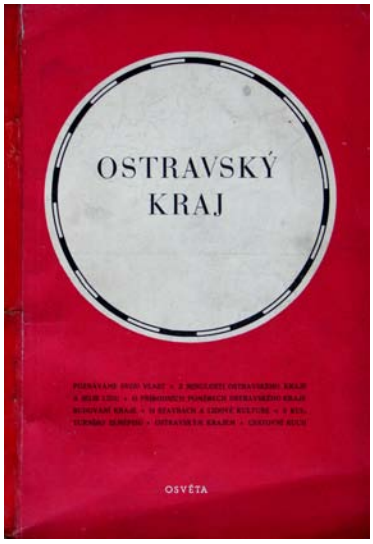

OSTRAVSKÝ KRAJ

označení: **P01**
rok: 1951
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: OSVĚTA

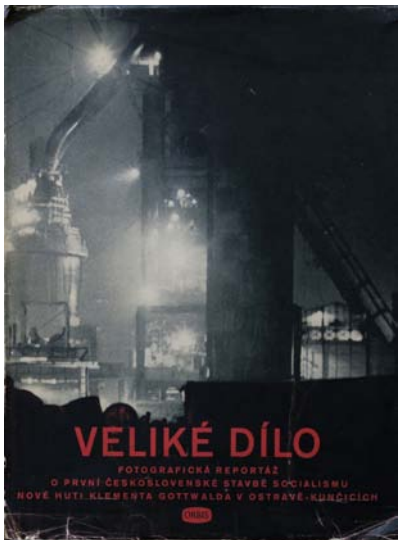

VELIKÉ DÍLO: FOTOGRAFICKÁ REPORTÁŽ O PRVNÍ STAVBĚ SOCIALISMU – NOVÉ HUTI KLEMENTA GOTTWALDA V OSTRAVĚ-KUNČICÍCH

označení: **P02**
rok: 1952
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JAN TACHEZY, ROSTISLAV NOVÁK, EMIL BICAN, EMIL FAFEK, JIŘÍ KANDERT, EVALD LEDERER, LADISLAV PŘÍBORSKÝ, JIŘÍ ROBEK, VLADIMÍR RÝPAR, JAROSLAV STONÁČEK, BEDŘICH VÁCLAVÍK
vydavatelství: ORBIS

OSTRAVSKO

označení: **P03**
rok: 1953
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ČEDOK, n. p.

NA STAVBÁCH OSTRAVSKA

označení: **P04**
rok: 1953
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ČTK a J. HANKA
vydavatelství: PRÁCE – VYDAVATELSTVO ROH

OSVOBOZENÉ OSTRAVSKO BUDUJE

označení: **P05**
rok: NEUVEDEN, ASI 1955
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: KRAJSKÝ VÝBOR KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA V OSTRAVĚ, ODD. AGITACE A PROPAGANDY

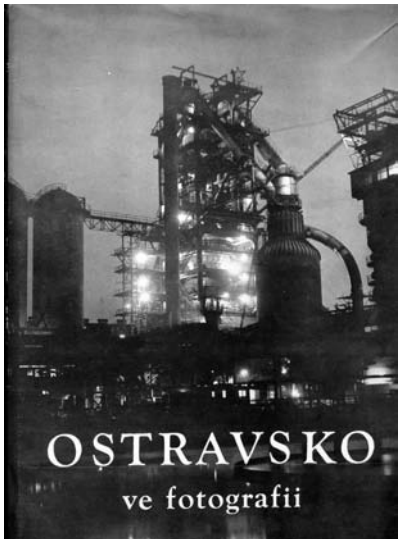

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII

označení: **P06**
rok: 1958
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: BEDŘICH BIČIŠŤ, JOSEF BIEL, VÁCLAV BRYNDÁČ, JAROSLAV ČECH, FRANTIŠEK HERSCHL, RUDOLF JANDA, KAREL KANIE, FRANTIŠEK KRASL, ARNOŠT PUSTKA, JOSEF SOLNICKÝ, JOSEF ŠKOPA, VEŇEK ŠVORČÍK, ARCHIV SLEZSKÉHO MUZEA V OPAVĚ A ČTK
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVÍ V OSTRAVĚ

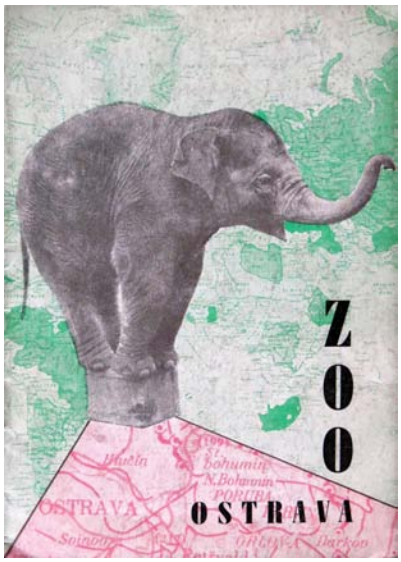

ZOO OSTRAVA

označení: **P07**
rok: NEUVEDEN, ASI 1960
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ERICH TYLÍNEK, KVĚTOSLAV KUBALA, ARNOŠT PUSTKA, VILÉM PALEČNÝ
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVÍ OSTRAVA

OSTRAVA BAREVNÁ

označení: **P08**
rok: 1962, 1963
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: KRAJSKÉ NAKLADATELSTVNÍ OSTRAVA

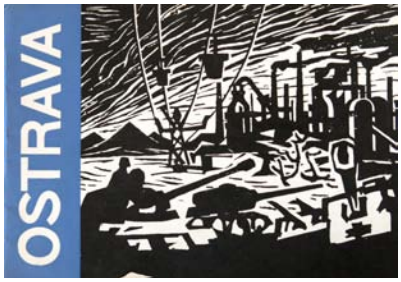

OSTRAVA

označení: **P09**
rok: 1965
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VYDAVATELSTVÍ ČASOPISŮ MNO

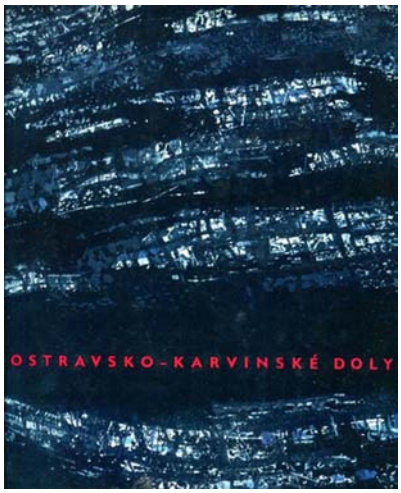

OSTRAVSKO-KARVINSKÉ DOLY

označení: **P10**
rok: 1966
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JOSEF JEŘÁBEK, KVĚTOSLAV KUBALA, VĚNEK ŠVORČÍK, LADISLAV VÁCHA, MIROSLAV KUBALA
vydavatelství: OBOROVÉ ŘEDITELSTVÍ OSTRAVSKO-KARVINSKÝCH DOLŮ V NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

OSTRAVA

označení: **P11**
rok: NEUVEDEN, ASI 1967 (dle vydání k 700 let výročí vzniku města)
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR – ŠKOLSKÁ A KULTURNÍ KOMISE

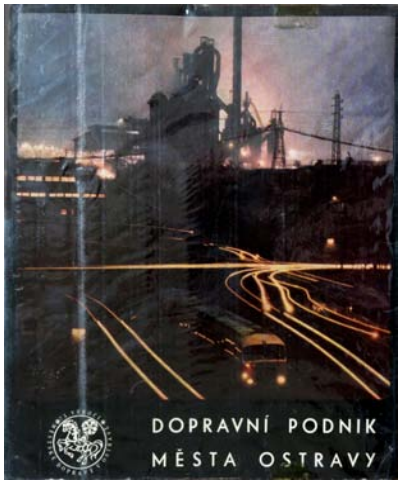

DOPRAVNÍ PODNIK MĚSTA OSTRAVY

označení: **P12**
rok: 1969
barevnost: ČERNOBÍLÉ, NA KONCI KNIHY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL, KAREL VOJKOVSKÝ, RUDOLF PAVELEK, FRANTIŠEK DVOŘÁK, LADISLAV MAREK, ARCHIV DPMO
vydavatelství: DOPRAVNÍ PODNIK MĚSTA OSTRAVY

POZEMNÍ STAVBY OSTRAVA

označení: **P13**
rok: NEUVEDEN, ASÏ 1971 (dle vydání k výročí 25 let od založení podniku)
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: Š. SMIDŽÁR, S. MACHALA, F. AUGUSTIN
vydavatelství: ÚSEK PERSONÁLNÍHO NÁMĚSTKA PODNIKOVÉHO ŘEDITELE N. P. POZEMNÍ STAVBY OSTRAVA

SEVEROMORAVKSÝ KRAJ

označení: **P14**
rok: 1971
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: J. BYRTUS, F. GABČAN, A. GRIBOVSKÝ, A. PUSTKA, V. REICHMANN, P. SIKULA, J. SOLNICKÝ
vydavatelství: PÉČE FONDU KULTURNÍHO ROZVOJE SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE

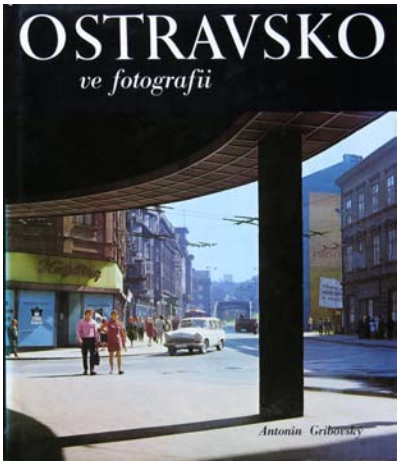

OSTRAVSKO VE FOTOGRAFII

označení: **P15**
rok: 1971, 1972
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: ANTONÍN GRIBOVSKÝ
vydavatelství: OSVETA (1971), OSVETA A PROFIL (1972)

VŠB OSTRAVA

označení: **P16**
rok: 1973
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, MIROSLAV BENÁTSKÝ, BŘETISLAV ADAMUS
vydavatelství: VŠB V OSTRAVĚ ve STÁTNÍM PEDAGOGICKÉM NAKLADATELSTVÍ V OSTRAVĚ

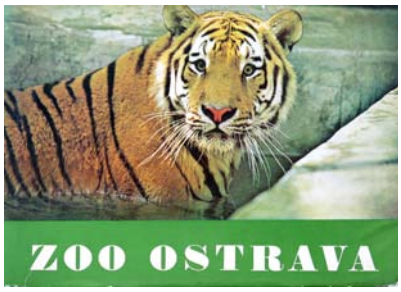

ZOO OSTRAVA

označení: **P17**
rok: 1973
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: EDUARD DVORSKÝ, LUDVÍK KUNC, ERICH TYLÍNEK, VĚNEK ŠVORČÍK, JÁN KYSEL, FRANTIŠEK KRASL, ARCHIV ZOO OSTRAVA
vydavatelství: ZOO OSTRAVA

OSTRAVA

označení: **P18**
rok: 1974
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR SIKULA
vydavatelství: NEUVEDENO

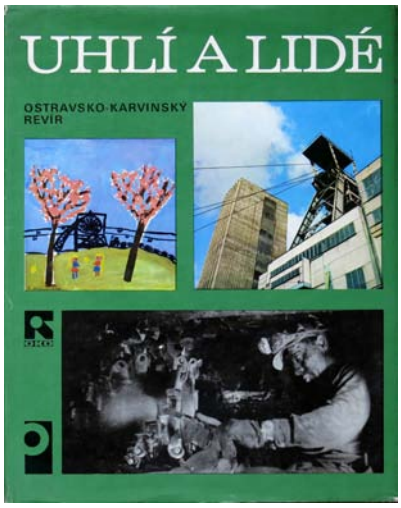

UHLÍ A LIDÉ

označení: **P19**
rok: 1974
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, FEDOR GABČAN, FRANTIŠEK KRASL, OLDŘICH KRČ, PETR SIKULA, LIBOMÍR KOLÁTEK A VOKD
vydavatelství: PROFIL

OSTRAVA 1945–1975

označení: **P20**
rok: 1975
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR SIKULA, EVŽEN TOŠENOVSKÝ, ARCHIV ÚHA OSTRAVA
vydavatelství: ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

OSTRAVSKO

označení: **P21**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: ČTK PRESSFOTO

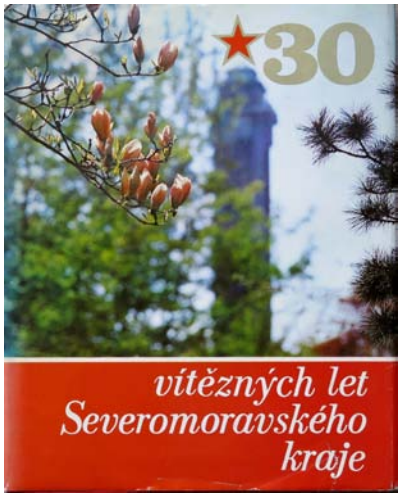

30 VÍTĚZNÝCH LET SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE

označení: **P22**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NOVÁ SVOBODA, OSTRAVA

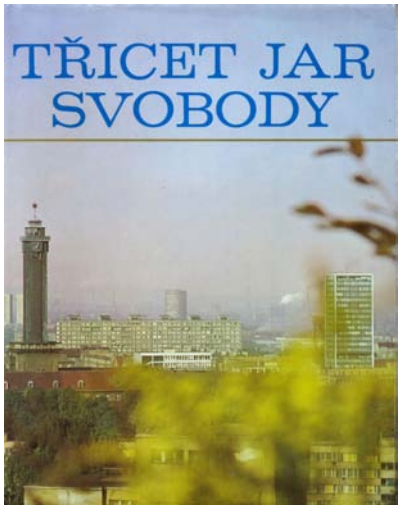

TŘICET JAR SVOBODY

označení: **P23**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANCISZEK BAŁON, FEDOR GABČAN, ANTONÍN GRIBOVSKÝ, FRANTIŠEK KRASL, KVĚTOSLAV KUBALA, MILOŠ POLÁŠEK
vydavatelství: PROFIL

OSTRAVA: SEDM STALETÍ MĚSTA

označení: **P24**
rok: 1975
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY

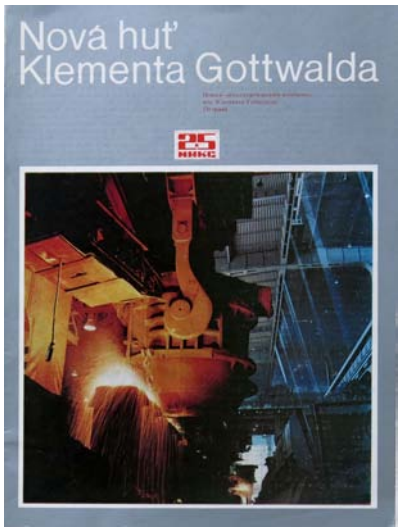

NOVÁ HUŤ KLEMENTA GOTTWALDA

označení: **P25**
rok: NEUVEDEN, ASI 1976 (podle vydání k výročí 25 let od vzniku NHKG)
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NOVÁ HUŤ KLEMENTA GOTTWALDA, OSTRAVA

OSTRAVA

označení: **P26**
rok: 1977
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY, ODBOR PRO OBCHOD A CESTOVNÍ RUCH

OSTRAVSKO-KARVINSKÝ REVÍR

označení: **P27**
rok: NEUVEDEN, ASI 1977 (podle snímků výročí 60 let od VŘSR)
barevnost: barevné FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, JAROSLAV SEMECKÝ, ČENĚK KROČEK, FRANTIŠEK SIKORA, JAROMÍR MISIAČEK, VLASTIMIL NOVÁK, RUDOLF PEŘINA, FRANTIŠEK ZVARDOŇ
vydavatelství: OKD

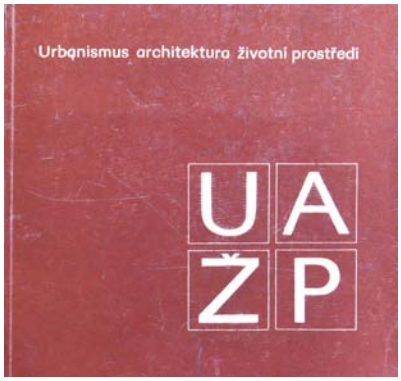

OSTRAVA: URBANISMUS, ARCHITEKTURA A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ MĚSTA

označení: **P28**
rok: 1978
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY

OKD – DŮL HLUBINA, K. P.

označení: **P29**
rok: NEUVEDEN, ASI 1978
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: STANISLAV TVRZ, ARCHIV
vydavatelství: VEDENÍ PODNIKU DOLU HLUBINA, K. P. V OSTRAVĚ

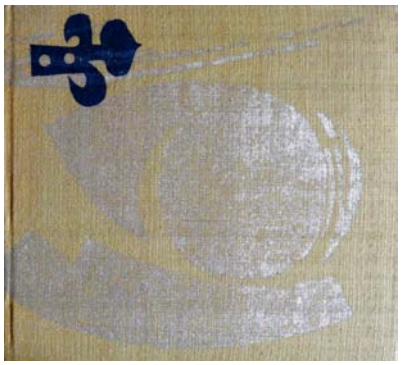

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY KLEMENTA GOTTWALDA

označení: **P30**
rok: NEUVEDEN, ASI SEDMDESÁTÁ AŽ OSMDESÁTÁ LÉTA
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL
vydavatelství: NEUVEDENO

VÍTKOVICE

označení: **P31**
rok: NEUVEDEN, ASI SEDMDESÁTÁ AŽ OSMDESÁTÁ LÉTA
barevnost: BAREVNÉ, MÍSTY I ČERNOBÍLÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: FRANTIŠEK KRASL, ARCHIV VŽKG, REFO PRAHA
vydavatelství: VŽKG OSTRAVA

HUTNÍ MONTÁŽE OSTRAVA

označení: **P32**
rok: NEUVEDEN, ASI DRUHÁ POLOVINA SEDMDESÁTÝCH LET
(podle dat v publikaci)
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO

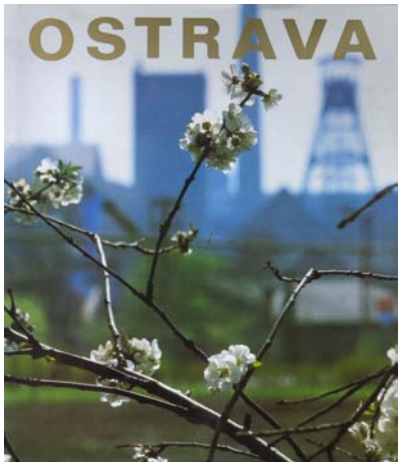

OSTRAVA

označení: **P33**
rok: 1978, 1980
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: JAN BYRTUS, KVĚTOSLAV KUBALA, MILOŠ POLÁŠEK, PETR SIKULA
vydavatelství: OSVETA A PROFIL

VÍTKOVICE

označení: **P34**
rok: 1979
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: VŽKG OSTRAVA

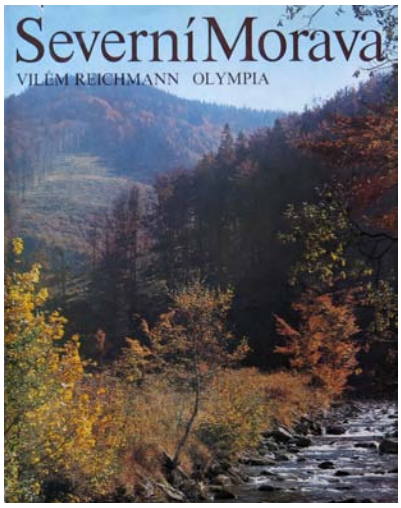

SEVERNÍ MORAVA

označení: **P35**
rok: 1980
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: VILÉM REICHMANN
vydavatelství: OLYMPIA

SEVEROMORAVSKÝ KRAJ: ZA PRÁCI/ ZA SVOBODU/ ZA SOCIALISMUS

označení: **P36**
rok: 1980
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, EDUARD DVORSKÝ, ANTONÍN GRIBOVSKÝ, JAN JAN, ADOLF JANKOVSKÝ, FRANTIŠEK KRASL, PETR SIKULA, IVAN STRAŇÁK
vydavatelství: PROFIL

OSTRAVA: PŘESTAVBA A VÝSTAVBA MĚSTA

označení: **P37**
rok: NEUVEDEN, ASI 1980 (dle data povolení k tisku)
barevnost: ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

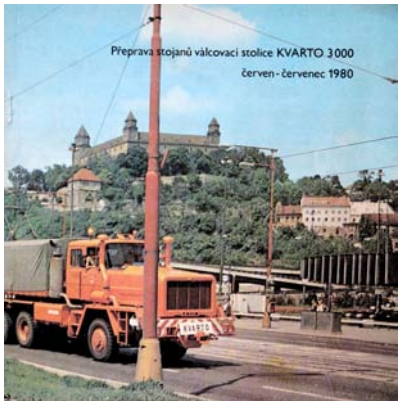

PŘEPRAVA STOJANŮ VÁLCOVACÍ STOLICE KVARTO 3000: ČERVEN–ČERVENEC 1980

označení: **P38**
rok: NEUVEDEN, ASI 1980
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: ÚSTAV PODNIKOVÉ VÝCHOVY ČSAD

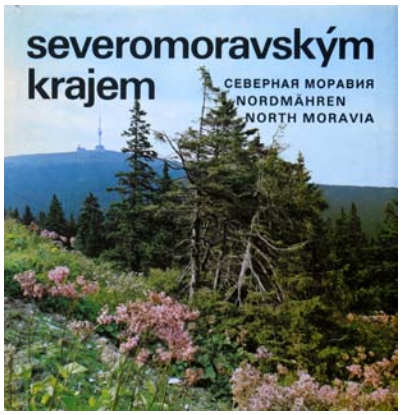

SEVEROMORAVSKÝM KRAJEM

označení: **P39**
rok: 1982
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MIROSLAV KROB
vydavatelství: ČTK PRESSFOTO

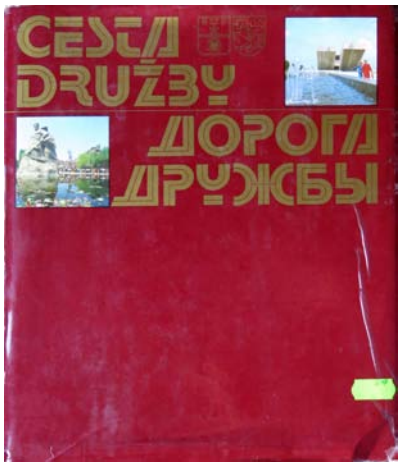

CESTA DRUŽBY

označení: **P40**
rok: 1983
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA, MILOŠ POLÁŠEK, VLADIMÍR KONOVALOV, dále JAROMÍR BÁCHOREK, HANA ČÍHALOVÁ, JOSEF J. FIALA, MIROSLAV LANGER, ADOLF OLEJÁK, IVO PŘEČEK, IVAN STRAŇÁK, IVAN ŠEINER, VLADIMÍR BOČKAREV, IGOR GAVRILOV, STANISLAV GOBLUJEV, VLADIMÍR KATICHIN, EDUARD KOTLJAKOV
vydavatelství: PROFIL A NIŽNĚVOLŽSKÉ NAKLADATELSTVÍ

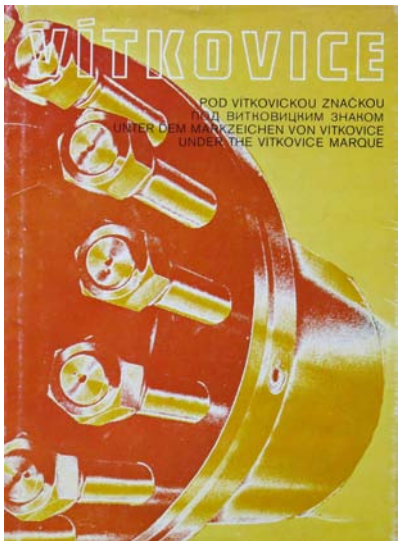

VÍTKOVICE: POD VÍTKOVICKOU ZNAČKOU

označení: **P41**
rok: NEUVEDEN, ASI 1984 (podle posledního uvedeného data – 1983)
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NEUVEDENO

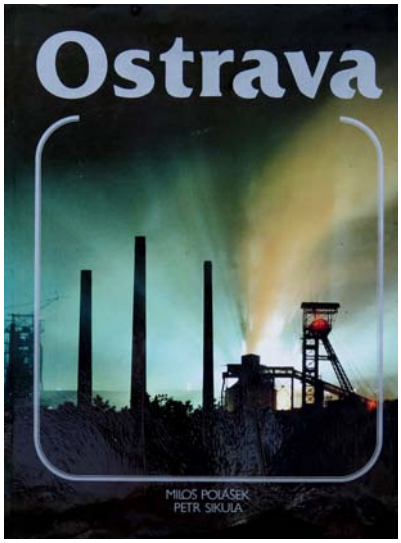

OSTRAVA

označení: **P42**
rok: 1985
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: MILOŠ POLÁŠEK, PETR SIKULA
vydavatelství: PROFIL

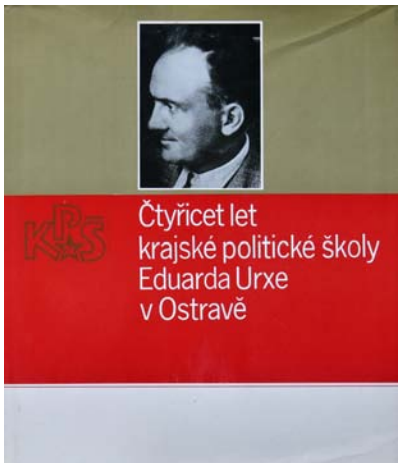

ČTYŘICET LET KRAJSKÉ POLITICKÉ ŠKOLY EDUARDA URXE V OSTRAVĚ

označení: **P43**
rok: 1986
barevnost: BAREVNÉ A ČERNOBÍLÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: PETR BERGER, LUDVÍK HLAVÁČ, KVĚTOSLAV KUBALA, ARCHIV KPŠ V OSTRAVĚ
vydavatelství: PROFIL

OSTRAVA: URBANISTICKÁ STRUKTURA MĚSTA

označení: **P44**
rok: 1988
barevnost: ČERNOBÍLÉ, MÍSTY I BAREVNÉ, FOTOGRAFIE
autoři fotografií: NEUVEDENI
vydavatelství: NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA OSTRAVY A ÚTVAR HLAVNÍHO ARCHITEKTA MĚSTA OSTRAVY

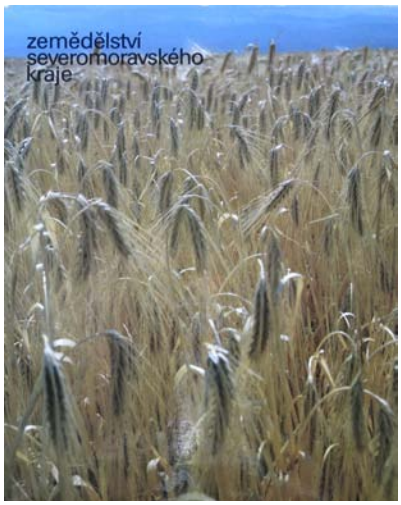

ZEMĚDĚLSTVÍ SEVEROMORAVSKÉHO KRAJE

označení: **P45**
rok: 1989
barevnost: BAREVNÉ FOTOGRAFIE
autoři fotografií: KVĚTOSLAV KUBALA
vydavatelství: PROFIL

Závěr

Práce *Fotografické publikace o Ostravsku v letech 1948–1989* prezentovala na příkladu 45 knih soudobé tendence, kterými se oficiální fotografické publikace ubíraly. Představila také hlavní témata, motivy, cíle knih a jejich dobový vývoj. Na vybraných titulech byly ilustrovány buď typické prvky a náměty fotografií probrané ve třetí kapitole, které se úzce pojily se soudobými požadavky, nebo naopak opačné směry, kterými se knihy vyznačovaly a narušovaly požadovanou koncepci. Třetí kapitola této práce je ostatně její stěžejní částí. Protože se v řadě fotografických knih o Ostravsku vydaných ve sledovaném období témata opakovala, probrala tato kapitola nejvýznamnější a nejčastější náměty. Při jejich rozboru byla za významné období brána první polovina padesátých let, postupné uvolňování do roku 1968 a období tzv. normalizace. Oporou pro popis dobových fotografických motivů a přístupů k nim byla ve třetí kapitole kniha teoretika fotografie Františka Doležala *Thema v nové fotografii*. Nejen ve třetí, ale i ve zbývajících kapitolách je zásadním krokem k analýze knih srovnání s dobovými aspekty politiky a společnosti, ale především srovnávání jednotlivých témat a motivů v různých publikacích během celého období let 1948–1989.

Od čtvrté do osmé kapitoly byly detailněji rozebrány fotografické publikace zaměřující se na tehdejší Severomoravský kraj, Ostravsko, město Ostravu, či na průmyslové podniky a jiné instituce. Při rozebírání těchto knih byl kladen důraz nejen na otištěné fotografie, ale také na úvodní text, uspořádání fotografií, celkovou soudržnost publikace a její politickou angažovanost.

Přestože byly v této práci uvedeny hlavní a důležité publikace sledovaného období, výčet v kapitolách 4, 5, 6, 7 a ani v poslední kapitole – seznamu – není úplný. Chybí zejména tituly, které nebyly běžně prodejné a sloužily spíše jako propagační materiál průmyslových podniků vydaný ve velmi omezeném nákladu. Přesto i knihy tohoto charakteru jsou zastoupeny podobnými tituly v jednom či více kusech. Cílem této práce tedy nebylo podat vyčerpávající seznam fotografických knih o Ostravsku, u nichž se témata mnohdy opakovala, ale naopak čtenáři přiblížit sklony a hlavní myšlenky fotografických knih o Ostravsku. Tato snaha byla realizována na příkladech velmi typických knih pro sledované období, které obsahovaly všechny náměty popsané ve třetí kapitole. Oproti tomu byly uvedeny knihy, které se zavedeným záměrům vymykaly. Zásadním poznatkem této práce je, že veškeré změny, tendence, náměty a cíle knih a jejich snímků šly ruku v ruce s politickými změnami a názory během celého období let 1948–1989. Dalším výsledkem rozebírání fotografických knih o Ostravsku byl fakt, že na rozdíl od výrazných změn ve vývoji české fotografie v publikacích v celých čtyřech desítkách let představovaly oficiální tituly probírané v této práci jen vesměs oficiální propagaci a sloužily pro především agitační účely.

Seznam zkratek

AFIAP – Association Française des Internes et Assistants de Pathologie
ČSAD – Československá automobilová doprava
ČSM – Československesnské milice
ČSSR – Československá socialistická republika
ČTK – Československá tisková kancelář
DPMO – Dopravní podnik města Ostravy
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
KNV – Krajský národní výbor
KSČ – Komunistická strana Československa
KV – Krajský výbor
MNV – Městský národní výbor
NHKG – Nová huť Klementa Gottwalda
n. p. – národní podnik
OKD – Ostravsko-karvinské doly
OKR – Ostravsko-karvinský revír
ROH – Revoluční odborové hnutí
SSM – Socialistický svaz mládeže
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
TJ – Tělovýchovná jednota
ÚHA – Útvar hlavního architekta
VOKD – Výstavba Ostravsko-karvinských dolů
VŘSR – Velká říjnová socialistická revoluce
VŠB – Vysoká škola báňská
VŽKG – Vítkovické železárny Klementa Gottwalda
Z (akce Z) – Zvelebování

Jmenný rejstřík

Adamus, Břetislav 135
Augustin, F 135

Báchorek, Jaromír 143
Bałon, Franciszek 137
Benátský, Miroslav 135
Berger, Petr 144
Bican, Emil 131
Bičišť, Bedřich 132
Biel, Josef 132
Bílek, Miroslav 119
Bočkarev, Vladimír 143
Borovička, Milan 119
Braque, Georges 126
Brumek, Ladislav 114
Bryndáč, Václav 132
Byrtus, Jan 76, 93, 120, 129, 135, 140

Čech, Jaroslav 132
Číhalová, Hana 143

Doležal, František 8, 21, 22, 26, 31, 33, 38, 42, 47, 57, 60, 62, 63, 65
Duchamp, Marcel 126
Dvorský, Eduard 136, 141
Dvořák, František 14

Fafek, Emil 131
Fiala, Josef J. 143
Funke, Jaromír 126

Gabčan, Fedor 76, 135, 136, 137
Gaj, Radomil 20
Gavrilov, Igor 143
Goblujev, Stanislav 143
Gottwald, Klement 11, 15, 19, 25, 31, 32, 42, 70, 95
Gribovský, Antonín 76, 135, 137, 141

Hák, Miroslav 126
Hanka, J. 132
Hanke, Jiří 17
Herschl, František 132
Hirdman, Arane 30
Hlaváč, Ludvík 144

Chruščov, Nikita 19

Janda, Rudolf 132
Jan, Jan 141
Jankovský, Adolf 141
Jeřábek, Josef 134
Jirkovský, Rudolf 112
Jírů, Václav 21, 22, 65

Kandert, Jiří 131
Kanie 132
Kanie, Karel 132
Katichin, Vladimír 143
Kolář, Viktor 119, 121, 122
Kolátek, Libomír 136
Konovalov, Vladimír 143
Kotljakov, Eduard 143
Krasl, František 85, 128, 132, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 141
Krč, Oldřich 136
Krob, Miroslav 142
Kroček, Čeněk 139
Kubala, Květoslav 92, 129, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144
Kulhánek, Jaroslav 22
Kysel, Ján 136

Langer, Miroslav 143
Lederer, Evald 131
Lenin, Vladimir Iljič 15, 32, 89, 92, 93

Machala, S. 135
Mamula, Miroslav 13, 81
Marek, Ladislav 134
Misiaček, Jaromír 139
Motl, Petr 17
Mrázková, Daniela 121, 122, 128

Novák, Rostislav 131
Novák, Vlastimil 139

Oleják, Adolf 143

Palach, Jan 12
Pavelek, Rudolf 134
Peřina, Rudolf 139
Polášek, Miloš 119, 123, 124, 126, 127, 140, 143

Procházková, Marie 123, 124
Přeček, Ivo 143
Příborský, Ladislav 131
Pustka, Arnošt 76, 132, 133, 135

Ray, Man 126
Reichmann, Vilém 76, 135, 141
Remeš, Vladimír 120
Richtrmoc, Vladimír 125
Robek, Jiří 131
Rössler, Jaroslav 126
Rýpar, Vladimír 131

Semecký, Jaroslav 139
Sikora, František 139
Sikula, Petr 76, 119, 125, 127, 135, 136, 140, 141, 143
Smidžár, Š. 135
Solnický, Josef 76, 132, 135
Stacho, Ľubo 17
Stalin, Josif Vissarionovič 15, 19, 20, 25, 31, 34, 38, 42, 70
Staněk, Václav Jan 118
Starý, Zdeněk 56
Steklý, Karel 23
Stibor, Miroslav 119
Stonáček, Jaroslav 131
Straňák, Ivan 141
Sudek, Josef 14
Šeiner, Ivan 143

Škopa, Josef 132
Štecha, Pavel 17
Švorčík, Věnek 132, 134, 136

Tachezy, Jan 131
Tošenovský, Evžen 136
Tvarůžka, Karel 112
Tvrz, Stanislav 139
Tylínek, Erich 133, 136

Václavík, Bedřich 131
Vojkovský, Karel 134

Wiškovský, Eugen 126

Zápotocký, Antonín 32, 70, 102
Závada, Vilém 74, 78, 85
Zvardoň, František 139

Věcný rejstřík

AFIAP 129
Agitace 17, 35, 44, 46, 110, 114
Architektura 15, 25, 65, 70, 78, 85, 89, 95, 121, 127
Autobus 50, 51, 78

Baník, fotbalový klub 57, 129
Brigáda 22, 45, 46
Brigádníci 45, 46, 48
Bydlení 11, 14, 15, 25, 26, 35, 48, 49, 71, 73, 92, 93, 99, 116

Centrum, města 12, 54, 62, 63, 89

ČSAD 142
ČSM 33
ČTK 132, 137, 142

Dělník 11, 12, 13, 25, 26, 31, 32, 42, 43, 44, 45, 51, 57, 59, 62, 69, 92, 102, 123, 128
Dítě 31, 33, 34, 42, 121
Divadlo 13, 16, 55, 56, 74, 128
Donbas 46
Doprava 12, 14, 15, 17, 45, 49, 50, 51, 63, 87, 92, 98, 99, 116, 130
DPMO 134
Důl 37, 38, 39, 66, 68, 105, 110, 121, 139
Dům, kulturní 30, 54
Dům, panelový 13, 26, 89, 125

Galerie 45, 54, 55, 74, 76

Halda 25, 40, 41, 62, 65, 76, 105, 107, 123
Havíř 13, 40, 42, 44, 48, 57, 85, 105, 107, 110, 118
Horník 12, 13, 24, 25, 30, 38, 39, 40, 42, 108, 121, 128, 129
Hrad 15, 67, 70, 78, 83, 91
Hrdina, socialistické práce 42, 45, 107
Huť 12, 13, 102, 104, 105, 120

Jaro 25, 27, 36, 126
Jídelna 114
JZD 21, 22, 84

Kapitalismus 23, 24, 25, 26, 29, 33, 48, 70, 71, 73, 74, 76
Klub, závodní 54, 57, 59, 60, 71, 103, 110, 114
KNV 114
Koksovna 41, 74
Kolonie 25, 26, 70, 91, 122
Komín 21, 36, 37, 46, 76, 95, 105, 116, 123
Krajina 9, 14, 16, 25, 26, 28, 36, 47, 48, 65, 125, 126, 127, 128, 130
KSČ 11, 20, 76, 83, 114

Lanovka 40, 41, 116
Les 62, 118

Máj, 1. 20, 29, 30, 31, 87, 93, 95, 105, 121
Mládež 21, 22, 30, 33, 35, 45, 46, 59, 73, 74
MNV 73

NHKG 12, 13, 43, 44, 45, 47, 48, 54, 57, 61, 62, 71, 85, 102, 104, 105, 138, 146
n. p. 131, 135

Obchod 14, 52
OKD 44, 54, 62, 85, 105, 107, 110, 118, 139, 146
Osvobození 19, 27, 71, 73, 76, 80, 89

Park 50, 56
Pec, vysoká 12, 56, 62, 70, 71, 116, 123, 125, 128
Pětiletka 12, 13, 35, 70, 110
Plán 12, 71
Prodejna 13, 49, 130
Propaganda 14, 17, 23, 24, 34, 35, 42, 44, 53, 76, 81, 82, 97, 102, 105, 114, 118
Průvod, prvomájový 14, 15, 20, 30, 31, 54, 73, 83, 85, 92, 93, 95, 104, 105, 107, 112, 118, 121
Předák 14, 30, 44, 45, 95, 105, 108

Rekreace 14, 22, 25, 28, 59, 60, 62, 73, 74, 76, 80, 107, 110
ROH 59, 60, 62, 71, 132, 146

Schůze 14, 21, 22, 32, 60, 83, 102, 103, 110, 114, 121
Sídliště 12, 13, 17, 26, 36, 38, 39, 47, 48, 49, 50, 70, 89, 127, 130
Slavnost 30, 38, 54, 81
Socha 19, 32, 49, 76, 81, 89, 92, 95, 104
Spartakiáda 57, 58, 59, 83, 85, 87, 89, 92, 95
Sport 14, 71, 74, 76, 87, 110, 112, 129
SSM 114
SSSR 82
Strana, komunistická 20, 23, 114

TJ 57
Továrna 36, 98, 99, 121
Tramvaj 50, 65, 116
Trolejbus 50, 51, 73, 116

Ubytovna 110, 114
ÚHA 136
Uhlí 11, 12, 18, 25, 35, 38, 40, 41, 71, 107

Věž, těžní 28, 31, 36, 37, 39, 50, 62, 73, 95, 105, 116, 123
VOKD 136
VŘSR 20, 78, 139
VŠB 12, 112, 113, 135, 146
Výroba 11, 12, 15, 16, 23, 35, 36, 38, 42, 97, 98, 99, 102, 104, 120
VŽKG 12, 13, 30, 44, 53, 54, 62, 85, 93, 97, 105, 140, 141, 146

Závod, průmyslový 11, 12, 13, 15, 22, 32, 38, 59, 95, 97, 98, 99, 102
Zdravotnictví 14, 51, 52, 73, 99
Zoo 61, 62, 118, 133, 136

Žebrák 25, 70, 73
Železárny 11, 18, 23, 54, 97, 98, 101, 104, 129, 139

Seznam použitých fotografických publikací o Ostravsku

ADAMOVSKÝ, JIŘÍ, et al.: *OKD – Důl Hlubina, k. p.* Ostrava: Vedení dolu Hlubina, k. p. (**P29**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava 1945–1975*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy. 1975 (**P20**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava, urbanistická struktura města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy. 1988 (**P44**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava*. 1974 (**P18**)

BARTOŇ, MILOŠ, et al.: *Ostrava: Přestavba a výstavba města*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy. 1980 (**P37**)

BERÁNEK, JIŘÍ, et al.: *Zoo Ostrava*. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava (**P07**)

BUBLÍK, LADISLAV, et al: *Ostravsko ve fotografii*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě. 1958 (**P06**)

DOHNAL, MILOŇ, et al.: *Severomoravský kraj*. Ostrava: Profil. 1971 (**P14**)

FOJTÍK, MILOŠ, et al.: *Uhlí a lidé*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1974 (**P19**)

GRIBOVSKÝ, ANTONÍN, et al.: *Ostravsko ve fotografii*. 1. vyd. Martin: Osveta. 1971 (**P15**)

GRIBOVSKÝ, ANTONÍN, et al.: *Ostravsko ve fotografii.* 2. vyd. Martin: Osveta, Ostrava: Profil. 1972 (**P15**)

HÜBSCH, M. et al.: *Pozemní stavby Ostrava, národní podnik, nositel Řádu práce*. Ostrava: Úsek personálního náměstka podn. Ředitele n. p. Pozemní stavby Ostrava. (**P13**)

Hutní montáže Ostrava. Ostrava (**P32**)

KARLÍČEK, MIROSLAV et al.: *Ostravský kraj*. Praha: Osvěta vydavatelství ministerstva informací a osvěty. 1951 (**P01**)

KOTMEL, LADISLAV, et al.: *Vítkovice*. Ostrava: Propagace podniku Vítkovice. 1979 (**P34**)

KRASL, FRANTIŠEK, KUBÍČEK, IVAN: *Ostrava barevná*. 1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství. 1962. 95 s. (**P08**)

KRASL FRANTIŠEK, KUBÍČEK, IVAN: *Ostrava barevná*. 2. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství. 1963. 95 s. (**P08**)

KRASL, FRANTIŠEK, et al.: *Dopravní podnik města Ostravy*. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy. 1969 (**P12**)

KRASL, FRANTIŠEK, et al.: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*. (**P30**)

KRASL, FRANTIŠEK: *Ostravsko*. 1. vyd. Praha: Pressfoto. 1975 (**P21**)

KROB, MIROSLAV, et al.: *Severomoravským krajem*. 1. vyd. Praha: ČTK-Pressfoto. 1982 (**P39**)

KUBALA, KVĚTOSLAV, et al.: *Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: Městský národní výbor – školská a kulturní komise – v Ostravě. (**P11**)

KUCHAŘ, LUMÍR, et al.: *Vysoká škola báňská Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: VŠB, Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1973 (**P16**)

MAMULA, MIROSLAV, et al.: *Cesta družby*. 1. vyd. Ostrava: Profil, Volgograd: Nižněvolžské nakladatelství. 1983 (**P40**)

MAMULA, MIROSLAV, et al.: *Severomoravský kraj*: Za práci, za svobodu, za socialismus. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1980 (**P36**)

MILEK, JIŘÍ, et al.: *Zemědělství Severomoravského kraje*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1989. ISBN: 80-7034-010-X (**P45**)

NOUŠOVÁ, JITKA, et al.: *Ostrava: Sedm staletí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy. 1975 (**P24**)

Nová huť Klementa Gottwalda. [1976] (**P25**)

NOVOSAD, ZDENĚK, et al.: *Na stavbách Ostravska*. 1. vyd. Praha: Práce. 1953 (**P04**)

Ostrava. Ostrava: *Národní výbor města Ostravy*, odbor pro obchod a cestovní ruch. 1977 (**P26**)

Ostrava. Praha: redakce Názorná agitace Vydavatelství časopisů MNO. 1965 (**P09**)

Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města. Ostrava: Národní výbor města Ostravy. 1978 (**P28**)

Ostravsko. Ostrava: ČEDOK. 1953 (**P03**)

Osvobozené Ostravsko buduje. Ostrava: Krajský výbor komunistické strany Československa v Ostravě, oddělení agitace a propagandy. [1955] (**P05**)

POLÁŠEK, MILOŠ, SIKULA, PETR: *Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1985 (**P42**)

Přeprava stojanů válcovací stolice KVARTO 3000. Ostrava: Ústav podnikové výchovy ČSAD, n. p. Ostrava. [1980]

RADVANSKÝ, FERDINAND, et al.: *Třicet jar svobody*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1975 (**P23**)

RADVANSKÝ, FERDINAND, et al.: *Zoo Ostrava*. Ostrava: Zoo Ostrava. 1973 (**P17**)

REICHAMNN, VILÉM, et al.: *Severní Morava*. Praha: Orbis. 1980. (**P35**)

RÝPAR, VLADIMÍR, et al.: *Veliké dílo: Fotografická reportáž o první stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích*. 1. vyd. Praha: Orbis. 1952 (**P02**)

ŘEŽÁBEK, JOSEF, et al.: *Ostravsko-karvinské doly*. Praha: Svoboda. 1966 (**P10**)

SMETANA, JAROSLAV, et al.: *30 vítězných let severomoravského kraje*. 1. vyd. Ostrava: Nová svoboda. 1975 (**P22**)

STRNADEL, JOSEF, et al.: *Ostrava*. 1. vyd. Martin: Osveta, Ostrava: Profil. 1978. (**P33**)

STRNADEL, JOSEF, et al.: *Ostrava*. 2. vyd. Martin: Osveta, Ostrava: Profil. 1980. (**P33**)

TOMIS, LUBOMÍR, et al.: *Ostravsko-karvinký revír*. Ostrava: Ostravsko-karvinské doly. (**P27**)

VÁCLAVÍK, VÁCLAV, et al.: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě*. Ostrava: Profil. 1986 (**P43**)

Vítkovice. Ostrava: VŽKG. (**P31**)

Vítkovice: Pod vítkovickou značkou. (**P41**)

Seznam použité literatury

BALABÁN, J. et al: *Černá hvězda/Schwarzer Stern: Důlní revíry mezi městy: Genius loci uhlí a oceli/Reviere zwischen den Städten: Genius Loci von Kohle und Stahl*. Verlag für moderne Kunst Nürnberg. 2010. 224 s. ISBN: 978-3-86984-126-7

BARCUCH, A. et al: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin. 2013. 688 s. ISBN: 978-80-7422-240-5

BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: *Fotografie v českých zemích 1839–1999*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 1999. 215 s. ISBN: 80-7169-902-0

BOUŠKA, L. at al: *Národní fronta Československé socialistické republiky*. Praha: Mladá fronta. 1987. 296 s.

BREN, P.: *Zelinář a jeho televize: Kultura komunismu po pražském jaru 1968*. 1. vyd. Praha: Academia. 2013. 460 s. ISBN: 978-80-200-2322-3

DOLEŽAL, F.: *Thema v nové fotografii*. 1. vyd. Praha: Osvěta. 1952. 140 s.

FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 1. vyd. Praha: Academia. 2011. 1 300 s. ISBN: 978-80-200-2019-2

FRANC, M., KNAPÍK, J.: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 1. vyd. Praha: Academia. 2013. 573 s. ISBN: 978-80-200-2229-5

JÍRŮ, V.: *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii*. 1. vyd. Praha: Orbis. 1954. 260 s.

JUŘICA, M.: *Počátky „normalizace" na příkladu Městského výboru KSČ v Ostravě (září 1968–duben 1971)* in *Ostrava 24: Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia. 2009. ISBN: 978-80-86904-33-7

KALINOVÁ, L.: *Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993*. 1. vyd. Praha: Academia. 2012. 400 s. ISBN: 978-80-200-2043-7

MACURA, V.: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. 1. vyd. Praha: Academia. 2008. 352 s. ISBN: 978-80-200-1669-0

MRÁZKOVÁ, D., REMEŠ, V.: *Cesty československé fotografie*. Praha: Mladá fronta. 1989. 360 s. ISBN: 80-204-0015-X

NEULS, J.: *Bitva o uhlí*: Reportáž. Brno: Rovnost. 1949

PAVLIŇÁK, P. et al: *Mizející Ostrava: Květoslav Kubala*. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall Ostrava. 2012. 280 s. ISBN: 978-80-86171-41-8.

POSPĚCH, T.: *Miloš Polášek: Portfolio*. Ostrava: En Face. 1999. ISBN: 80-902564-2-2

REMEŠ, V.: *Jan Byrtus*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1982

RICHTRMOC, V.: *Petr Sikula*. 1. vyd. Ostrava: Profil. 1988.

FOTOGRAFICKÉ PUBLIKACE O OSTRAVSKU
V LETECH 1948–1989

Ondřej Durczak

Institut tvůrčí fotografie, Filozoficko-přírodovědecké fakulty v Opavě,
Slezské univerzity v Opavě

2014

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.
Oponent práce: MgA. Petr Vilgus, Ph.D.
Spolupráce na grafické úpravě: doc. ak. mal. Otakar Karlas
Jazyková korektura: Mgr. Eliška Wagnerová

Počet stran: 155
Počet normostran: 106
Počet úhozů: 191 400